

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

MALİKİ FIKHINDA NAMAZIN HAZIRLIK ŞARTLARI
VE DELİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ABDOUL KADİRİ DANTE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdoul kadiri DANTE		
	Numarası	16810601017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/İslam Hukuku		
	Programı	Tezsiz Yüksek Lisans	×	
	Projenin Adı	MALİKİ FIKHINDA NAMAZIN HAZIRLIK ŞARTLARI VE DELİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ		

Bu projenin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, proje içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca proje yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Abdoulkadiri DANTE

KONYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	ABDOUL KADİRİ DANTE
	Numarası	16810601017
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ / İSLAM HUKUKU
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. İSMAİL BİLGİLİ
	Tezin Adı	MALİKİ FIKHINDA NAMAZIN HAZIRLIK ŞARTLARI VE DELİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Maliki Fıkında Namazın Hazırlık Şartları ve Delillerinin Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma 18/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	İsmail BİLGİLİ	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Abdullah ACAR	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Mehterhan FURKANİ	

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdoul kadiri DANTE		
	Numarası	16810601017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	×	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ		
Tezin Adı	MALİKİ FIKHINDA NAMAZIN HAZIRLIK ŞARTLARI VE DELİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ			

“Maliki Fıkında Namazın Hazırlık Şartları ve Delillerinin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmamızla öncelikli olarak Maliki fıkında konuyla ilgili hükümleri tespit etmektedir. Ayrıca bu konuda ortaya atılan bazı yanlış kanaatlerin Maliki mezhebi kaynaklarından referans göstererek tashih etmektedir.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte Maliki mezhebinde konuyla ilgili görüşlerine yer verilen fakihler ile eserleri hakkında kısaca bilgi verildi. Birinci bölümde, taharet ve necaset konuları ile ilgili meseleler ele alınırken, ikinci bölümde setr-i avret ve namazın vakitleri konuları incelendi. Üçüncü bölümde kıble ve niyet konuları üzerinde duruldu. Çalışmamız esnasında elde edilen neticeler sonuç bölümünde sunuldu.

Konuyu araştırırken konuyla alakalı yazılmış kitap, tez, makale gibi çalışmalardan bir literatür taraması yapıldı. Namaza hazırlık şartları hususunda fıkhi konular belirlenirken Mâlikî mezhebi ile sınırlı kalındı. Bununla birlikte, bu mezhebin kendi içindeki farklı görüşler ortaya konularak kısmen usul açısından da incelendi. Mâlikî mezhebi içindeki ihtilaflar ve bunların değerlendirmeleri de yapıldı. Bu konuda mezhebin usulü esas alındı.

Anahtar Kelimeler: Setr-i Avret, Namaz, Mezhep, Mâlikî, sünnet, Vacip, İade.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Abdoul kadiri DANTE		
	Student Number	16810601017		
	Department	Basic İslamic Sciences /İslamic Law		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	×	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ		
Title of the Thesis/Dissertation	Evaluation of the conditions and evidence of preparation for prayer (Salat) in Maliki Jurisprudence			

“Evaluation of the conditions and evidence of preparation for prayer (Salat) in Maliki Jurisprudence” our primary objective is to determine the relevant provisions in Maliki Fiqh. It is also to correct some of the misconceptions put forward in this regard by referring to the sources of Maliki sect. Our study consists of one gray and three parts. At the entrance, briefly information was given about the jurists and their works in the Maliki sect. In the first part, the issues related to the insult and necaset issues are discussed, in the second part the topics of setr-i avret and prayer times are examined. In the third chapter, the subjects of Qibla and intention are discussed. The results obtained during our study are presented in the results section. While researching the subject, a literature review was made from studies such as books, theses and articles. While determining the jurisprudence issues regarding the conditions of prayer preparation, it was limited to the Maliki sect. However, different views within this sect itself were put forward and partly examined in terms of procedure. Conflicts within the Islamic sect and their evaluations were also made. The method of the sect was based on this issue.

Keywords: Setr-i Avret, Prayer, Sect, Mâlikî, Sunnet, Vacip, Return

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhi's-Selâm
b. İbn.	: ođul, oğlu
c.	: Cilt
c.c.	: Celle celalühü
d.	: Dođumu
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
r.a.	: Radıyallâhu anhu
r. anhümâ	: Radıyallâhu anhümâ
r. anhâ	: Radıyallâhu anhâ
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
thk.	: Tahkik eden
ty.	: Tarih yok
md.	: Madde
ö.	: Ölüm tarihi
vd.	: Ve devamı / ve diđerleri
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yayın Yeri Yok
nşr	: Yayınlayan.

KISALTMALAR	i
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
HADESTEN TAHÂRET VE NECASETEN TAHÂRET.....	4
1. Hadestten Tahâret.....	4
1. 1. Abdest.....	5
1. 1. 1. Abdestin Şartları.....	5
1. 1. 2. Abdestin Farzları, Sünnetleri, Mendub Ve Müstehabları.....	7
1. 1. 2. 1. Abdestin Farzları	7
Malikilere göre ise: Farzın tarifi, farzları yapmak sevap kazandırır, terk etmek ise günahkâr olmaya yol açar. Onlara göre vacip farzın eşanlamlıdır.	7
1. 1. 2. 2. Abdestin Sünnetleri	13
Sünnet, mendub, müstehab ve faziletin anlamına ilişkin olarak mezhebler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.	13
Hanefilere göre ise: Sünnetleri iki kısma ayırmışlardır:	13
Müekked sünnet: Bunların nazarında bu sünnet, vâcib mânâsına gelmektedir.	14
Gayr-ı müekked sünnet: Hanefiler buna mendub ve müstehab da derler. Yapan sevâb kazanır. Terk eden ise cezalandırılmaz.	14
Malikilere göre: Sünnetin tanımı: Hz. Peygamber (s.a.s.)’in kuvvetle tebliğ ettiğine ve cemâatte izhar ettiği, Ancak bu yaptıklarının vâcip olduğuna dair bir delil bulunmayan hususlardır. Ayrıca yapanlar sevap kazanır yapmayan da cezalandırılmaz.	14
1. 1. 2. 3. Abdestin Mendup (Müstehabları).....	16
1. 1. 3. Abdesti Bozan Şeyler... ..	20
1. 1. 4. Abdestin Sıhhatine Engel Olmayan Şeyler... ..	25
1. 1. 5. Tuvalette Abdest Alınabilir Mi?.....	26
1. 1. 6. Her Namaz İçin Ayrı Abdest Almak	26
1. 1. 7. Abdestsiz Caiz Olan Ve Olmayan Şeyler.....	27
1. 2. Gûsûl.....	27
1. 2. 1. Gûslün Tanımı	28
1. 2. 2. Gûslün Şartları.....	28
1. 2. 3. Gûslün Farzları, Sünnetleri Ve Mendub (Müstehabları)	28
1.2. 3. 1. Gûslün Farzları	28
1.2. 3. 2. Gûslün Sünnetleri	31
1.2. 3. 3. Gûslün Mendup (Müstehabları).....	32

1. 2. 4. Gusül ve Guslü Gerektiren Haller, Gusül Etmesi Farz Olanlara Haram veya Mekruh Olan Şeyler:	33
1. 2. 5. Cenaze Yıkayanın Gusül Abdesti Alması	34
1. 2. 6. Mekke'ye Girerken Gusül Abdesti Almak.....	35
1. 3. Teyemmüm.....	35
1. 3. 1. Teyemmüm Tanımı	35
1. 3. 2. Teyemmümün Şartları	36
1. 3. 3. Teyemmümün Niteliği ve Farzları	37
1. 3. 3. 1. Teyemmümün Niteliği.....	37
1. 3. 3. 2. Teyemmüm farzları	38
1. 3. 3. 3. Teyemmümün Sünnetleri	39
1. 3. 4. Teyemmümü Meşru Kılan Sebepler.....	42
1. 4. Mest Üzerine Mesh Etme	43
1. 4. 1. Tanımı ve hükmü.....	43
1. 4. 2. Cevaz Şartları	46
1. 4. 3. Mukim Olanın Mesh Müddeti	48
1. 4. 4. Çorap Üzerine Mesh.....	48
1. 4. 5. Meshi Bozan Şeyler.....	48
1. 4. 6. Sargı Üzerine Mesh Etme.....	49
1. 4. 7. Özürlünün abdesti.....	49
2. Necasetten Taharet	50
2. 1. Kendisinden Affolunan Necaset.....	50
2. 2. Temizlik Yapılacak Sular Ve Hükümleri	52
2. 2. 1. Temizleyici sular	52
2. 2. 2. Temiz ve fakat temizleyici olmayan sular:.....	53
2. 2. 3. Pis sular	53
2. 3. Kuyu Suları	54
2. 4. Banyo Adabı.....	54
2. 5. İstibrâ ve İstincâ	56
2. 6. Kadınlara mahsus haller	58
2. 6. 1. Hayız	58
2. 6. 2. Nifas	60
2. 6. 3. İstihâza.....	61
2. 7. İnsan Vücudundan Çıkan Şeyler:	62

2. 7. 1. Meni.....	62
2. 7. 2. Mezi.....	63
2. 7. 3. Vedî.....	63
2. 7. 4. İnsan İdrarı:.....	64
2. 8. Köpeğin Salyası.....	64
2. 9. Domuz	66
İKİNCİ BÖLÜM	67
2. 1. SETR-İ AVRET	67
2. 1. 1. Setr-i Avretin Tanımı.....	67
2. 1. 2. Avret'in Hükmü.....	68
2. 1. 3. Erkek ve kadın avretleri	71
2. 1. 3. 1. Erkekleri Avreti.....	71
2. 1. 3. 2. Kadının Avreti	72
2. 1. 3. 3. Namaz dışında Avret Yerlerinin Örtülmesi	75
2. 1. 4. Çocuğun namaz dışındaki avreti, çeşitli hallere göre değişir.	76
2. 2. Namazların Vakitleri	77
2. 2. 1. Farz Namazların Vakitleri	77
2. 2. 1. 1. Sabah Namazın Vakti.....	77
2. 2. 1. 2. Öğle Namazın Vakti	79
2. 2. 1. 3. Cuma Namazın Vakti	79
2. 2. 1. 4. İkinci Namazın Vakti	79
2. 2. 1. 5. Akşam Namazın Vakti	80
2. 2. 1. 6. Yatsı Namazın Vakti	81
2. 2. 2. Diğer Namazların Vakitleri	82
2. 2. 2. 1. Vitr Namazın Vakti	82
2. 2. 2. 2. Bayram Namazların Vakti	82
2. 2. 2. 3. Güneş Tutulması Namazı	83
2. 2. 2. 4. İstiska Namazı (yağmur duası ve namazı).....	83
2. 2. 3. Namazın Vaktiyle İlgili Hükümler	83
2. 2. 3. 1. Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Vakitler	83
2. 2. 3. 2. Vaktinde Kılınamayan Namazın Kazası.....	84
2. 2. 3. 3. Uyuya Kalmak veya Namazı Unutmak.....	85
2. 2. 3. 4. Namazları İlk Vaktinde Kılmak	85
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	88

KIBLEYE DÖNMEK VE NİYET	88
3. 1. Kibleye Dönmek.....	88
3. 1. 1. Kiblenin Araştırılması (Taharri)	88
3. 1. 2. Vasıtalarda namaz	89
3. 2. NİYET.....	92
3. 2. 1. Niyetin Tanımı.....	92
3. 2. 2. Niyetin Kapsamı	93
3. 2. 3. Niyetin Zamanı	94
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	98

ÖNSÖZ

Allah'a hamdü senâlar, Hz. Muhammed'e ve âline salât ve selâmlar, onu örnek alan sahabe ve tâbîlerine müjdeler olsun.

Kur'an-ı Kerim bazı konularda ayrıntılı hüküm verirken namaz gibi bazı konularda da ayrıntıya gitmeden genel hükümler koymuştur. Kur'an'ın ayrıntıya gitmediği konularda Hz. Peygamber'in (s.a.s) sünneti ve bu doğrultuda müçtehitlerin içtihatları açıklayıcı olarak gelmiştir.

“Maliki Fıkında Namazın Hazırlık Şartları ve Delillerinin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmamızla öncelikli olarak hedefimiz Maliki fıkında konuyla ilgili hükümleri tespit etmektir. Ayrıca bu konuda ortaya atılan bazı yanlış kanaatlerin Maliki mezhebi kaynaklarından referans göstererek tashih etmektir.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte Maliki mezhebinde konuyla ilgili görüşlerine yer verilen fakihler ile eserleri hakkında kısaca bilgi verildi. Birinci bölümde, taharet ve necaset konuları ile ilgili meseleler ele alınırken, ikinci bölümde setr-i avret ve namazın vakitleri konuları incelendi. Üçüncü bölümde kible ve niyet konuları üzerinde duruldu. Çalışmamız esnasında elde edilen neticeler sonuç bölümünde sunuldu.

Konuyu araştırırken konuyla alakalı yazılmış kitap, tez, makale gibi çalışmalardan bir literatür taraması yapıldı. Bilâhare çalışmada takip edilen yöntem belirlendi. Bu yöntem ışığında konular sistemli bir şekilde ele alındı. Namaza hazırlık şartları hususunda fikhî konular belirlenirken Mâlikî mezhebi ile sınırlı kalındı. Bununla birlikte, bu mezhebin kendi içindeki farklı görüşler ortaya konularak kısmen usul açısından da incelendi. Mâlikî mezhebi içindeki ihtilaflar ve bunların değerlendirmeleri de yapıldı.

Çalışmada Mâlikî mezhebinin namaza hazırlık konusundaki dayandığı delillere de yer verildi. Bu konuda mezhebin usulü esas alındı. Takdir edileceği üzere, namaza hazırlık şartları geniş nitelikte bir konudur. Bir yüksek lisans tezinde her alt başlığa ayrıntılı yer vermek mümkün değildir. Konu, alt başlıklarının ele alındığı daha ayrıntılı çalışmaların yapılmasına elverişli bir yapıdadır.

Çalışma süresince bana yol gösteren ve rehberlik eden danışman hocam sayın Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ'ye katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmamda bana yardımcı olan saygılı ve kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ACAR'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüce Allah'tan bu tezi, kendi iradesine muvafık kılmasını diliyorum. Başarı yüce Allah'tandır; her şeyin en doğrusunu da o bilmektedir.

Abdoul kadiri DANTE

Konya 2019

GİRİŞ

Mezheb: Gidilen, hak arayan yoldur. Fıkıh mezhepleri ise Dînin temelleri konularında bir olmakla beraber, teferruatta arasına muhtelif görüşler olması nedeniyle birbirinden biraz farklı görüşlerin olduğu yoldur.¹

Namaz, islam dininde özellikle ibadetler alanında en büyük semboldür(şe'airdendir), İslam'ın ikinci rükünüdür, kim namaz kılmışsa müslüman olduğunu ispat etmiş demektir, aksi takdirde namaz kılmayanın dini yoktur. Teklîfler ilk sırada namaz yer alır. Bu kadar önemli olmasından dolayı belli bir mezhebe göre namaza hazırlık şartlarının üzerine çalışmayı ele almaya karar verdik.

İmam Mâlik, namazın farz olduğuna inanıp fakat bilerek kılmayan kimsenin had cezası kapsamında öldürülmesi gerektiğini söylemektedir.²

Namaz dini himaye eden ve kurtarandır, dolayısıyla İmam Mâlik, buyurmuş ki: deli ve bayılan kişinin kendine geldiğinde namazlarını kılması gerektiğini savunmuştur.³

İbn Rüşd'e göre, deli mükelef değildir. Dolayısıyla namaz kılmaz, fakat kendine geldiği an çocuk gibi ergen olur, ve ergen, hükmünü alır.

Namaz ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır: *“Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel namazdır. Bu hesap güzel olursa mü'min kurtuluşa erdi demektir aksi takdirde bozuk olursa kaybetmiş demektir”*.⁴

Burada asıl konuya başlamadan önce Mâlikî mezhebi nedir, nasıl kurulmuş, alimler kimdir ve kaynakları nelerdir? Gibi soruları cevaplamamız uygun olacaktır.

Maliki mezhebin kurucusu Ebu Abdullah Mâlik b. Enes b. Ebî Âmir b. Amir b. Hâris el-Asbahî, Dört meşhur fıkıh mezhebinin ikinci imamıdır. Medine'de 90-97 yılları arasında doğduğu rivayet edilir. En doğruya yakın yakın (d. 93/712) (ö. 179/795) yılları arasında yaşamış olduğu bilgisidir. İmam Malik Bâki mezarlığına defnedilmiştir. Medineden hac ve umre dışında hiç ayrılmamıştır. İlim ve hadis bilen bir ailede büyümüştür.

İmam Mâlik Kur'an-ı ezberleme ile ilim öğrenmeye başlayıp, hadis ve rivayet ilmiyle devam ederek fıkıh ve re'y bilgilerini tahsil etmiştir. Nafi Abdurahman b. Hürmüz, Muhammed b. Müslim b. Şihab ez-Zühri, Yahya b. Said, Rabi'atü'r-Re'y ve Cafer b. Sadik'tan ders almıştır.

İmam Mâlik fetva vermeye ve fıkıh öğretmeye, bilgi sahipliği ile bu konuda ehliyetini almış yetmiş (70) kadar büyük fukahanın şahitliğiyle başlamıştır.

¹ Cezîrî, Abdurrahman, *el-Fıkıh alel Mezâhibi'l-Erbaâ*, ty, yy, 1/26.

² Hattâb, Ruayni, el-Megrip, (ö. 954/1547) *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, Dâru Alimu'l-Kütübî, Zakarya Umuyret. ty, yy, 3/276.

³ İbn Abdilber, Cemaleddin Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah En-Nemerî, el-Kurtubî (ö. 463/1071), *et-Temhîd li mâfi'l-muvattai mine'l-meânî ve'l-esânîd*, thk. Mustafa b. Ahmed alevî ve Muhammed Abdulkebir bekrî, Müessesetü'l-Kurtuba, yy, 3/278.

⁴ Ebû Davûd , “Salat”, 151; Tirmizi, “Salat”, 305; Nesâî, “Salat”, 9.

İmam Mâlik kendi öğrencileriyle ilim tartışma ve fikir alışveriş yapmamış. sadece ders vermiş ve açıklamada bulunmuştur, dolayısıyla hayatta iken onunla öğrencileri arasında ihtilaf yokmuş, ama vefatından sonra bazı ihtilaflar ortaya çıkmıştır.

İslam topraklarının farklı ülkelerinden, Şam, Irak, kuzey ve Batı Afrika ve Endülüsten ilim öğrenmek isteyenler İmam Mâlik'e gelmiştir. Dolayısıyla o bölgelerde Mâlikî mezhebi yayılmıştır. Mâlikî mezhebinin en meşhur âlimi Mısırlı Abdurrahman b. Kâsim Utakî'dir(ö. 191/803) yirmi sene İmam Malik'ten fıkıh ve hadis ilminin inceliklerini çok mükemmel bir şekilde öğrenen İbni Kâsim, O'ndan sonra Mâlikî mezhebinde söz sahibidir. İmam Mâlik vefât edince, telebeleri İbni Kâsim'ın derslerine devam etmiştir. İbn Kâsim, Mâlikî mezhebinde en kıymetli ve meşhûr fıkıh kitabı olan“*el-Müdevvenetu'l-kübrâ*” yazılmıştır. fakat bu eser çoğu kaynaklarda İmam Mâlik'e nisbet edilir. Hatta bu tezde kullandığımız *Müdevvene* İmam Mâlikiye nisbet edilmektedir. Çünkü bu eserinde İbn Kâsim'ın hocası Mâlik'ten yaptığı rivayetler ve Mâlikî mezhebi hakkında verdiği izahlar toplanmıştır. Bu eser önce Esad b. Furad tarafında tertip edilmiş, Sonra Tunuslu Keyruvan kadısı İmam Sahnûn b. Saîd et-Tenûhî (ö. 256/870) tarafından yeni bir tertiple yirmi cilt halinde 1323/1905 yılında, ilk defa Mısır'da yayımlanmıştır.

Mâlikî mezhebinin en iyi hadis bilen Mısırlı Abdullah b. Vehb b. Müslim (ö. 197/813), o da yirmi sene İmam Malik'ten fıkıh ve hadis ilminin öğrenmiş. Mâlikî mezhebinin en büyük fıkıh bilenlerden biridir. İbni Kâsim'dan sonra Mısır fıkıh reisi olan Eşhab b. Abdilaziz el-Kaysi (ö. 204/819), İmam Şafiî'nin de kendisinden çok faydalandığı Mısırlı Abdullah b. Abdülhakem, Tunuslu Mâlikî Ali b. Ziyad (ö. 183/799) onun sayında ilk olarak Muvatta Fas'a gelmiştir ve öğrenmiş.

Abdurrahman b. Kâsim, İmam Sahnûn, İbn Vehb, Eşhab, İbn Ziyad ve Esed b. Furat (ö. 213/828) Muvatta'yı işiterek öğrenmiş.

İmam Mâlik ve İmam Ebu Hanife Hac zamanında bir araya gelerek, bilgi alışverişinde bulunmuş, münazaralar ve tartışma yapmışlardır. Her ikisi de birbirine değer vermiştir.

Hammad b. Ebu Hanife ve İmam Muhammed İmam Mâlik'ten hadis almışlar, İmam Mâlik de onlardan birçok fıkıh meselelerinde yararlanmışlardır.

793 yılında Medine kadısı olan İbn Ferhun sayesinde Malikî mezhebi canlanmıştır. Basra'ya İbn Mahdî ve Ka'nebi ile tabileri vasıtasıyla hâkim olan Maliki mezhebi ve Şafiî mezhebi bölgeyi paylaşmıştır. Yahya b. Yahya et-Temimi (ö. 226) ve Abdullah b. Mubarek (ö. 797) vasıtasıyla da Fas'ta Mâlikî mezhep yayılmıştır.

İmam Mâlik icthad usulü konusunda şunları söyler: "*Rasûlullah (s.a.s) müstesna, herkesin sözü kabul ve reddedilebilir*".

İmam Mâlik'in eserlerinin başına ilk olarak: Muvatta adlı eseri gelmektedir. Bu eser hadisle ile beraber İmam Mâlik'in kendi icthadları ve yorumları içermektedir. Muvatta'yı Endelüs'te ilk yayan Ziyad b. Abdurrahman b. Ziyad (ö. 204) olmuştur. Ziyad Muvatta'yı bizzat İmam Mâlik'ten okumuştur. Ayrıca Yahya b. Yahya el-Leysi'nin (ö. 234/849) Muvatta yazması da vardır.

Mısırlı Abdullah b. Vehb (ö. 197/812) İmam Mâlik'ten dersler alarak hadis ve fıkıh meseleleri üzerine büyük bir kitap oluşturmuştur.

Abdullah b. Abdülhakem (ö. 214/829) tarafından sünen kitaplar nakledilmiştir. Mısırlı Eşheb el-Keysî (ö. 204), Asbağ b. Ferec (ö. 225/840) ve Endülüslü İbn Habîb Habîb Süleymân (ö. 238/853) bunların tarafından Maliki mezhebinde birçok fıkıh meseleleri yorumlanmıştır.

İbn Abdilberr el-Kurtubî, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah en-Nemeri'nin (ö. 463/1071), *el-İstizkâr* adlı büyük bir hadis şerhi kitabı ve *et-Temhîd li mâfî'l-muvattai mine'l-meânî ve'l-esânîd* adlı Muvatta şerhini yazılmıştır.

Ebû Muhammed, Kâdi Abdülvehhâb (ö. 422/1031) *et-Telkîn fi'l-fıkıhî'l-Mâlikî*, yazılmıştır.

Endülüslü Bacî, Ebu'l-Velîd Süleyman (ö. 494/1100), *el-Münteka. Şerhu'l muvatta*.

İbn Rüşd el-Ced (ö. 450/1058) "*el-Beyân ve 't-tahsîl*" yazılmıştır.

İbnü'l-Arabî, Kâdi Muhammed b. Abdullah Ebu Bekr (ö. 548/1148): "*Ahkâmu'l-Kur'ân*", *el-Mahsûl fi usulu'l-fikh* eseri vardır.

Endülüslü İbn Rüşd el-Hafîd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, (ö. 595/1198), "*Bidâyetü'l-müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesîd*".

Mısırlı Karâfî, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs (ö. 684/1285) "*Envarü'l-buruk fi enva'il-furuk*" (başka isimle *el-Furuk*"); ve *ez-Zahira* eserleri yazmış.

Mısırlı Kadi Halil b. İshâk (ö. 776/1374) "*Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-İmam Mâlikî*" eserini yazılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HADESTEN TAHÂRET VE NECASETTEN TAHÂRET

1. Hadestten Tahâret

Temizlik İslam dininin büyük önem verdiği konulardan ve islamın temel esaslarından biridir. Namaz için hades ve necasetten arınmak şart koşulmuştur. Halbuki müslüman temiz insan demektir, Yüce Allah temizlenenleri sevdiğini Kur’anda beyan etmiş; Hz. Peygamber (s.a.s.) hadislerde temizliğin imanın yarısı olduğunu belirtmiştir.

Sözlükte “temizlenmek” manasındaki Tahâret (tuhr) terim olarak hades “Maddî kiri” (Küçük ve büyük abdest pislikleri) gidermek anlamına gelir.⁵

Hades kelimesi birtakım ibadetlerin yapılmasını engelleyen hükmi pislikten temizlenmek demektir.⁶

Kur’an-ı Kerim’de tuhr kökünden türeyen birçok kelime bu anlamında kullanılmıştır:

Beden ile ilgili şöyle geçmiştir: “*Âdet halinde kadınlardan uzak durunun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayınız temizlendiklerinde Allah’ın size emrettiği şekilde onlara yaklaşınız. Doğrusu Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever*”.⁷ aynı şekilde: “*Suyun temiz ve temizleyici oluşu*”.⁸ Elbise hakkında da şöyle buyurmuştur: “*Elbiselerin temizlenmesi*”.⁹ Gerektiği hakkında ayetler bulunmaktadır.

Hadestten temizlenme, abdestsiz olanın abdest alması (taharet-i suğra) ve cünüp ise gusletmesi (taharet-i kübra) ya da bunların hiç birinin mümkün olmadığına teyemmüm alması demektir.¹⁰ Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Taharetsiz olan kişinin abdest almadıkça namazı kabul edilmez*”

⁵ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem (ö. 711/1311) *Lisânü’l-Arab*, c.1-15, Beyrut/ Dâru Sadir, 4/504; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve’l-İftah fi tahâreti’n-Nisâ fi zav’i fıkhı’l-Malikî*, nşr. Dâru İbn Hazm, Beyrut/Lübnan 1427/2006, s. 47.

⁶ Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed (ö. 671/1273), *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, c. 1-20, thk. Ahmed el-Berdavani, ve İbrahim Atfayş, nşr. Kahire Dâru’l-kutubu’l-Mısırıyye, 3. Baskı (1969/1384), 2/336; Karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs (ö. 684) *el-Furuk ev Envarü’l-buruk fi enva’il-furuk*, c. 1- 4, thk. Halil Mensur, Beyrut 1998/1418, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1/89; Ebi Ömer Dibyan b. Muhammed, *Mevsûatü ahkâmu’t-tahâret*, nşr. Mektebetu’r-Ruşd, 2. Baskı 1426/2005, 1/41.

⁷ Bakara 2/222.

⁸ Enfal 8/11.

⁹ Müddessir 74/4.

¹⁰ Ebû Muhammed, Kâdı Abdülvehhâb (ö. 422), *et-Telkîn fi’l-mezhebi’l-Malikî*, thk. Ebû Uvays Muhammed, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye 1425/2004, 1/17; Karavi, Muhammed Ali, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*,

buyurmuştur.¹¹ Hadestten tahâret konusu abdest, gusül, teyemmüm ve mest üzerine mesh etmek olmak üzere dört başlık altında toplanabilir.

1. 1. Abdest

Abdest, müslüman maddî ve manevî olarak temizleyen hem müstakil, hem de yardımcı bir ibadettir. Ayrıca insanın sinirlendiğinde normal ve sakin halde dönmesini sağlamakta ve müslümanı cin ve şeytanlarından uzaklaştırır.

Müslüman abdest alarak ruhen ve cismen kendini ibadete hazırlanmış olur. Abdest bir düzen içerisinde yüzün, ellerin dirseklere kadar ve ayakların yıkanması başın tümünün meshedilmesi şeklinde yapılan bir temizliktir.¹²

Hz. Peygamber (s.a.s.) hem abdestin nasıl alınacağını müslümanlara fiili olarak göstermiş. Hem de abdestsiz olarak kılınan namazın kabul edilmeyeceğini belirtmiştir.¹³ Burada İlk önce olarak abdestin şartlarını anlatacağız.

1. 1. 1. Abdestin Şartları

Şartın tanımı: Şart, hükmün bulunması kendisinin bulunmasına bağlı olan husustur. Yani hükmün bulunması şartın bulunmasına bağlıdır. Bu nedenle şartın yokluğu halinde hükümde bulunmaz fakat şartın varlığı halinde hükmünde mutlaka bulunması gerekmez.¹⁴ Örnek olarak abdest almak namazın bir şartıdır. Abdestsiz namaz olmaz, fakat abdest almak mutlaka namaz kılmayı gerektirmez.

Mâlikî Müctehitler bu konuyu sıhhat şartları, vücup şartları, sıhhat ve vücup şartları beraber olmak üzere üç başlık altında ele almışlardır.

1. Abdestin Sıhhat şartları: Sıhhat şartlar kendi içerisinde yine aşağıdaki üç çesideaymaktadır.

a. Müslüman olmak sadece sıhhat şarttır. Kafirler şeriatın hükümlerine muhatap olmaları dolayısıyla ibadetle mükelleftirler.¹⁵ Terk ettikleri gerekçesiyle de azaba maruz kalacaklardır. Ancak

Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1/2; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve'l-İftah fi tahâreti'n-Nisâ fi zav'i fıkhı'l-Maliki*, s. 47.

¹¹ Müslim "Tahâret", 2.

¹² İbn Ebî Zeyd, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Kayrevânî (ö. 1335) *er-Risâle*, ty, yy, nşr. el-Mektebe Sekefi Beyrut, 1/25.

¹³ Buhâri, "Vudu", 2; İbn Mace, "Tahâret", 47.

¹⁴ Karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs (ö. 684) *Envarü'l-buruk fi enva'il-furuk*, ty, yy, 1/230.

¹⁵ Desûkî, Muhammed b. Ahmed (ö. 1230/1851) *Hâşiyetü' d-Desûkî*, c. 1-20, ty, yy, 2/246; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450/1058), *el-Beyân ve't-tahsil*, c. 1-20, thk. Hacı, Muhammed, Beyrut/Lubnan: Dâru'l-garbi'l-islâmi, 2. Baskı

bu ibadetleri de müslüman olduktan sonra sahih olabilir. Küfür halindeyken yapacakları ibadetler sahih olmaz. Çünkü niyet olmaksızın hiçbir ibadet sahih olamaz.¹⁶ Niyet konusu ileride ele alınacak.

b. Deriye suyunun ulaşmasını engelleyen bir şeyin bulunması, çapak, mum ve yağın bedene yapışması gibidir.

c. Abdesti bozan bir durumun bulunmaması, mesala hadesin çıkmaması ve penise dokunulmaması.¹⁷

2. Abdestin vücup şartları

Vacip şartları dört (4) kısma ayrılmaktadır:

- a. Namazın vakitinin girmiş olması.
- b. Namaz kılacak olan baliğ (ergen) olması.
- c. abdest almaya gücü yeten biri olması, hastalık sebebiyle suya dokunmayan ve su bulamayan kişiye vacip değildir.
- d. Abdestin bozulmuş olması.¹⁸

3. Abdestin hem Sıhhat hem vücup şartları:

bunlarda da dörde (4) ayrılmaktadır.

- a. Akıl.
- b. Kadınların İçin Hayz ve nifasta olmamalı.
- c. Abdest alabilecek kadar suyun bulunması, yeterince su bulamayan kişinin abdest alamaması söz konusudur.¹⁹

1988/1408, 1/121; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/10; Sâvî, Ahmed, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, c. 1-4, thk. Muhammed Abdisselâm, nşr. Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan1415/1995, 1/92.

¹⁶ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/121; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü 'l-İslâmî ve edilletuh*, c.1-10, ty, 4. Baskı, Daru'l-Fıkr, Dimaşk/Suriye 1/337; Sâvî, Ahmed b. Muhammed (ö. 1241) *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, ty, yy, 1/218; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 6/85.

¹⁷ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/10; Edevi, Ahmed b. Muhammed (ö. 1201), *Şerhi'l kebîr*, 1/84; Desûkî, Muhammed b. Ahmed (ö. 1230) *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/58; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 1/218.

¹⁸ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/10; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/84; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/218.

d. Uyku ve gaflet halinde olmamak uyku ve gaflet halinde abdest geçerli değildir.²⁰

Abdestle ilgili Mâlikî mezhebinde ihtilaflar ve delilleri incelenmesi.

1. 1. 2. Abdestin Farzları, Sünnetleri, Mendub Ve Müstehabları

1. 1. 2. 1. Abdestin Farzları

Hanefilere göre: Farz ve vacip farklı manasıdır, şariin bir şeyin yapılmasını kesin ve bağlayıcı bir biçimde talep ettiği fiillerdir. Bunun sonucu olarak vacibi yapmayan günaha girer. Mesela namazı kılmak, zekatı vermek.

Vacip tanımı ise: Vâcib, hükmü şüpheli bir delille sabit olan bir yükümlülüktür. Buna amelî farz da denebilir. Bunlar derler ki: Vacibin hükmü, mertebeye farzdan daha aşağıdadır. Şu anlamda ki, vâcib; amellerde farz muamelesi görmektedir. Terk etmekten ötürü günahkâr olunur. Vâcibte tertip ve kaza zorunludur. Ancak vacibin farzlığına inanmak gerekli değildir. vitir namazı ve kurban kesilmek gibi. Bunu terkeden günahkâr olur. Ama farz oluşunu inkâr eden tekfir edilemez. Beş vakit namazın farzları ise böyle olmayıp hem inanılması, hem de uygulanması bakımından farzdırlar. Bunları terk eden günahkâr, inkâr edense kâfir olur. Yalnız Hanefilere göre vacibi terkeden, farzı terkeden kadar günahkâr olmaz. Muhakkak olan şudur ki: Bu gibi kimseler bu günâhlarından ötürü cehennem ateşiyle azâblanmazlar. Ancak Peygamber (s.a.s.)'in şefaatinde mahrum kalırlar. Böylece de anlaşılmış oluyor ki: Hanefiler bir şey için “Bu sünnet-i müekkeddir” dediklerinde, bununla vacibi kasetmiş olurlar. Bu vasıftaki bir davranış namaza dâhil ise sehven terkenden ötürü sehiv secdesi yapılması mecburî olur.²¹

Malikilere göre ise: Farzın tarifi, farzları yapmak sevap kazandırır, terk etmek ise günahkâr olmaya yol açar. Onlara göre vacip farzın eşanlamlıdır.²²

Mâlikî mezhebinde abdestin farzlarının sayısı yedi (7) tanedir.

1. Yüzü yıkamak, bunun sınırları saçın bittiği yerden sakal yahut çene altına kullakların köklerine kadar olan bölümdür.²³ Konuyla ilgili hükümler.

¹⁹ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/11; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/58; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/218.

²⁰ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/11; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/84; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/58; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/218.

²¹ İbnü'l-Hümâm, Kemalüddîn Muhammed b. Abdulvâhid (ö. 861/1456) *Fethu'l-Kadîr*, ty, yy, 22/126; Ceziri Abdurrahman, *el-Fikhu ale'l- mezahibi'l-erbaa*, 1/58.

²² Harasî, Muhammed b. Abdullah (ö. 1101), *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, ty, yy, 2/65.

a. Abdestte sakalı hilallemenin hükmü

İbn Rüşd'e göre: Abdestte sakalı hilallemenin Mâlikîlere göre farklı görüşleri bulunmaktadır:

Birincisi: Rabiannın (ö. 1302/1885) görüşüdür, ona göre sakalı hilallemek mekruhtur.²⁴ Bu *Müdevvene*'de en meşhur görüştür.²⁵ İmam Mâlik ve İbn Nafi'(ö. 63/683)'ye göre, "Sakalı hilallemek gusülde meşru' bir fiildir. Ama abdestte ise buna gerek yoktur."²⁶ İbn Ebû Hâtim (ö. 327/938) ve İbn Hacer (ö. 973/1565), Ahmed b. Hambel (ö. 241/855)'e göre tarafından şöyle nakledildi: "Hz. Peygamber (s.a.s.) Hiç bir zaman sakalini hilallememiştir".²⁷

İkinci görüş: Endülüslü İbn Habib'e göre kalı hilallemek müstehaptır.²⁸ Zira Ammar b. Yasir (r.a.) *Sakalını hilalliyor çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.s.) de aynı şekilde yaptığını söylüyordu*".²⁹ Nitekim İbn Kayyim (ö. 751/1350) şöyle buyurmuş: "Hz. Peygamber (s.a.s.) de bazen sakalını hillaluyordu, bazen hillalemiyordu."³⁰

Üçüncü görüş: İmam Mâlik'e aittir. sözü, İbn Vehb ve İbn Nafi'in rivayetlerine göre: Hilallemek vaciptir.³¹ Örnek: Eğer sakallı az olsa hilallemek vaciptir, aksı takdirde çok ise hillalemeye gerek yoktur.³²

Netice olarak bu görüşleri incelendiğinde sakal hilallenmenin mekruh olduğu tercih edilir. Çünkü Mâlikî mezhebinde en meşhur görüş budur. Ayrıca İbn Kayyim'in (ö. 751/1350)_ dediğine

²³ Mevvâk, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf (ö. 897), *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, ty, yy, 1/110; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/19; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/4; Edevi, *Şerhi'l-kebîr*, 1/85.

²⁴ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/93; Edevi, *Şerhi'l-kebîr*, 1/86; Mâlik b. Enes b. Mâlik, (ö. 179) *el-Müdevvenetu'l-kübrâ*, thk. Zekeryâ Umeyrâ, Beyrut/Lübnan: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, yy, 1/125; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/273; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, Dâru'l-fikir, 1. baskı 1404/1984, 1/142; İbn Ebî Zeyd, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Kayrevânî (ö. 310-386) *Nevâdir ve ziyâdet alâ ma mâ fî'l-Müdevvene min gayriha minâ'l-umuhâtü*, ty, yy, s. 33.

²⁵ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 1/142.

²⁶ Karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs (ö. 684) *ez-Zehîra*, c. 1-14, thk. Muhammed Haccî, nşr. Beyrut: Dâru'l-Garb, 1994, 1/255; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/93; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/125; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/273; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/126.

²⁷ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/274; İbn Kayyim Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyüb b. Sadi Şems ed-Din İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751), *Zadu'l Mead fî hadyî hayrî'l-berîyye*, c.1-5, ty, yy, 1/187.

²⁸ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/93; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/274; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 1/142.

²⁹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/274.

³⁰ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/273; İbn Kayyim, *Zadu'l Mead*, 1/187.

³¹ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/93; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/273; İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (ö. 463/1071), *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, thk. Humejd Muhammed ve Meykuluş Murâni, nşr. Daru'l-Garbi, yy, s. 38; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 6/83.

³² Ahdarî, Abdurrahman (ö. 953/1545), *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, ty, yy, 1/35; Şinkiti, Abdul İlah, *Nizmü'l-ahdar li-Şinkiti*, ty, yy, 1/5; Ahdarî, Ebu Zeyd Abdurrahman b. Muhammed es-Sagir (ö. 983/1575), *Muhtasar Abdurrahman el-Ahdarî fî ibadet alâ mezhebi'l-imam mâlik*, ty, yy, 1/7; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/126.

göre, Hz Peygamber (s.a.s.) den gelen rivayetlerde abdestte sakalını hilalettiğine dair hiçbir sahih hadis bulunmamaktadır.

b. Abdestten sonra saç tıraşı ve tırnak kesmesi:

Müdevvene'de: Bir kimsenin abdestten sonra tıraş olması veya tırnak kesmesi tekrardan abdest almasını gerektirmediği ifade edilmiş ve buna gerekçe olarak da bunların bedeninin aslından olduğu zikredilmiştir. Buna dayanarak Bacî, Ebu'l-Velîd Süleyman, tahârette başın meshedilmesinin bedel değil, ancak asıl olduğunu, dolayısıyla abdestten sonra tıraş olunur ve tırnak kesilirse abdestin iade edilmesine gerek olmadığını savunmuştur.³³ Mâlikî fakih İbnü't-Tala'a (ö . 497/1104), İbnü'l-Kasar (ö. 398/1008) Aynü fikirdedirler, onlara görede böyle durumda Abdestin yenilenmesi gerekmez.³⁴ Zira sahabeler Mina'dayken tıraş olup ifade tavafına giderdi, ve onlardan hiçbirinin yeniden abdest aldığı nakledilmemiştir.³⁵ Bu en meşhur görüştür. Hem de sahabeler savaşta yaralanırdı sonra da abdest almadan namaz kılardı.³⁶

Diğer görüş ise el-Lakami (ö. 478/1085)'ye aittir. Ona göre bir kişinin abdest aldıktan sonra bir uzuvu kesilir ve yıkamasında veya yıkamasında çok zorluk çekilecekse uzvunu mesh etmesi yeterlidir.³⁷

2. Elleri dirseklere kadar yıkanmak, Ancak dirsekleri yıkanmak farzdır,³⁸

Zira ayette geçen “*ila*” gaye bitimi içindir. Yani beraber manasıdır. Hadis şerif'te Ebu Hureyre (r.a.) buyurmuş ki: “Hz. Peygamber (s.a.s.) abdest alırken pazusuna kadar sağ kolunu yıkadı sonra da pazusuna kadar solunu”.³⁹ Cabir'den gelen diğer bir rivayete göre: “Hz. Peygamber (s.a.s.) abdest aldığı suyu dirseklerinden ileri geçirirdi”.⁴⁰

Mâlikîlerde el parmaklarının arasını hilallemek farzdır.⁴¹ Buna dayanak olarak da “Hz. Peygamber (s.a.s.) Parmaklarının arasını hillaliyordu”.⁴² Mealindeki hadisi zikretmişlerdir.

³³ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halîl*, 1/116; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/263; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/125; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 1/147.

³⁴ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/116.

³⁵ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/263.

³⁶ İshak, Halil, el-Mâlikî (ö. 776), *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnû'l-hacib fî fikihu'l- imam Malik*, c. 1-7, thk. Muhammed Osman, nşr. Muhammed Ali, Beyrut/Lübnan: Dâru'l-Kütübü'l-ilmîyye, yy, 1/167.

³⁷ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halîl*, 1/116; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 1/147; Halil b. İshak (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil fî'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, thk. Ahmed Cad, Dâru'l-hadis/Kahire 1426/2005, 1/19.

³⁸ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/111; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/19; Edevi, *Şerhi'l kebir*, 1/87.

³⁹ Müslim “Tahâret”, 11.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, nşr. Müessesetu kurtuba/Kahire, c. 1-6, no:7166, 2/232.

⁴¹ Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/289; Şinkiti, Abdul İlah, *Nizmü'l-ahdar li-Şinkiti*, 1/5; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/310.

ayakların parmaklarının hilallemesi ise farz değil menduptur; çünkü o zordur, ve dinde de zorlamak yoktur.⁴³

3. Başın tamamını meshetmek farzdır.

Başın tümünü meshetmek: Başın ön tarafından alının saç bitmine kadar meshetmek farzdır. Şakaklardaki tüylerle kulak köklerinin üst kısmındaki tüysüz beyaz yer de baştan sayılır.⁴⁴ Çünkü *efendimiz (s.a.s.) böylece yapıyordu.*⁴⁵ Az olsun çok olsun uzamış olan saçların tümünü meshetmek vaciptir. Bir kişi saçlarını örmüş ise ve bu örgüsünü ikiden fazla iple örmüş ise başını meshederken bunları çözmesi vacip olur. Sık değilse önemi yoktur. Örgüsünü ipsiz olarak örmüş ise bu ister sık ister gevşek olsun çözülmeyi takdirde abdestte zararı yoktur. Başın meshi esnasında örgünün çözülmesi, Bunun iple örülmüş olması şartına bağlıdır.⁴⁶

İmam Mâlik'e göre, başın sadece bir kısmının meshedilmesinde namazın iade edilmesi gerekir. Nitekim teyemmün yapılırken yüzün ve ellerin bir parçasının meshedilmesinin yeterli olmayıp tümünün meshedilmesi gerekir.⁴⁷ Yani başın tamamının meshedilmesi farzdır, Bunun yokluğunda namaz da yoktur.

Erkek yahut kadın başın üstünde olan bir giysi üzerine mesh ederse yeniden abdest alıp ve namazı iade etmesi gerekmektedir.⁴⁸ Saçların üstü meshedilir ancak sarık üzerine meshedilmez; zira Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Sarık (imame) baş yerine geçmez saçların su ile meshedilmesi gerekir*” buyurmuştur.⁴⁹ Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Başında sarık varken mesh etmiştir*”.⁵⁰ Çünkü hastaydı dolayısıyla zarurette başörtü üzerine meshetmek caizdir.⁵¹ “*Manayı hakiki, müteazzir olduğunda mecaza gidilir*”.⁵² Şeklindeki kulli kaide buna desteklemektedir. Başın tümü iyi bir

⁴² Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 55; Tirmizi, “Tahâret”, 284; Nesâî, “Tahâret”, 92.

⁴³ İbnü'l-'Arabî, *Ahk'âmu'l-kur'ân*, 3/128.

⁴⁴ Halîl, *Muhtasari Halîl*, 1/19; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/285; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halîl*, 1/113; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/19; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/6; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/255; Edevî, *Şerhi'l kebîr*, 1/88; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/124.

⁴⁵ İbnü'l-'Arabî, Kâdî Muhammed b. Abdullah Ebu Bekr (ö. 543) *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. 1-8, 3/117; İbn Abdülber, *el-İstizkâr*, 2/129.

⁴⁶ Halîl, *Muhtasari Halîl*, 1/19; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/285; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/113; Edevî, *Şerhi'l kebîr*, 1/88; Sâvî, *Bulgatü's-salîk li-arabi'l-mesalîk*, 1/76.

⁴⁷ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/104; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/303.

⁴⁸ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/124; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/298.

⁴⁹ Enes, Ebu Abdullah Malik b. Enes, *el-Muvattâ*, c. 1-2, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki, nşr. Mısır: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, “Tahâret”, 7(1/35).

⁵⁰ Müslim “Tahâret”, 22.

⁵¹ Şatibî, İbrahim b. Musa b. Muhammed (ö. 790/1388), *el-Muvafakat fi Usuli's-Şeriat*, c. 1-7, thk. Ebu Ubeyde meşhur b. Hasan, nşr. Dâru İbn Affân 1417/1997, 3/272.

⁵² Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/298; Karâfî, *Envarü'l-buruk fi enva'il-furuk*, 5/387.

şekilde meshedilirse ve yüz yıkanırsa farzlar tamamen yerine gelir. Zira usulde genel bir kaide vardır: “*Vacibin ancak kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir.*”⁵³

4. Ayakları mafsal yumruk kemiklerine kadar yıkamak. Ayakları topuklara/topuk kemiğine kadar yıkamak farzdır.⁵⁴ Ayakların yıkanması ile ilgili bazı meseleleri şöyle antılmaktadır:

a. Ayakların yıkanması veya meshedilmesi:

Ayakların yıkanması farzdır, mesh edilmesi ise farz değildir. Zira Allah (c.c.): Ayakları meshetmeyi değil, yıkamayı emretmiştir. “*Ercüle*” yoksa “*ercüli*” şekilde okunmasında ihtilaflar vardır.⁵⁵ Ayakların yıkanmasının farz olduğuna şu hadis de açıkça bir delildir “Bir gün yolculuktayken sahabiler abdest alırken ayaklarını eksik yıkadılarında Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Ateşte yanacak ökçelere yazık” buyurmuştur.⁵⁶ Ayakların mesh edilmesi inkar etmiştir.

b. Abdestte ayakların sadece bir kısmının kadar yıkanmanın, bırakmasının, veya unutulmasının hükmü:

Hz. Peygamber (s.a.s.)’den gelen rivayetlere göre o abdestte ayaklarını yıkıyordu. Dolayısıyla ayakların kuru kalan yer için abdestin iade edilmesi gerekmektedir.⁵⁷ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Birini namaz kılariken görmüş, onun ayağının üstünde kuru bir yer yıkanmamıştı, ona abdest ve namazı iade etmesini emretmiştir.*”⁵⁸ Bunun üzere Abdest aldıktan sonra bir uzvun yıkanıp yıkanmadığından şüphe edilirse eğer vesveseli bir kişi değilse o uzvunu yıkar.⁵⁹

Kur’an-ı Kerim’de sabit olarak bu farzlar sayılmaktadır. Şöyle ki: “*Ey iman edenler, namaz kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı meshedin ve her iki topuğa kadar ayaklarınızı da (yıkayın).*”⁶⁰

⁵³ Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 1/276; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/70.

⁵⁴ Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/19; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/115; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/6; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/268; Edevî, *Şerhi’l-kebîr*, 1/89.

⁵⁵ Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, 6/91; İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi’l-Müdevvene min gayriha mina’-l umuhatü*, 35.

⁵⁶ Buhârî “Vudû”, 60; Müslim “Tahâret”, 9.

⁵⁷ Hece Kevkeb Abid, *Fıkhî’l-ibadet alâ mezhebi’l-Mâlik*, thk. İbrahim Yakub Cezâyirli, yy, 1/59.

⁵⁸ Ebû Davûd - “Tahâret”- 67.

⁵⁹ Halîl b. İshâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halîl fi’l-ibadet ala mezhebi’l-imam malikî*, 1/22; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/180.

⁶⁰ Maide 5/6.

Abdestin farzlarının bu kadarı açıkçası bilirtmiştir. Ancak dört diğer farzları da ilave etmişlerdir.

5. Niyet: Bir işi irade edip yapmaya yönelmektir. Bir kişi, hadesten tahârete niyetle abdest almaya yönelirse niyet etmiş olur, Abdest yada gusülden önce niyet edilmesi gerekir.⁶¹ Zira kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı hakk "Namaz kılmaya kalkacağınız zaman"⁶² buyurmuştur. Bu ayetten anlaşılıyor ki namaz kılmak isterseniz, istemek niyet demektir. Bu ayete göre "niyet" abdestin farzıdır.⁶³ Diğer ayette: "Onlar dini yalnız Allah'a özel kılarak, onu kulluk etmekle emrolunmuşlardır"⁶⁴ buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.): "Bütün ameller niyetlere bağlıdır".⁶⁵ Bu da her ibadette niyet etmenin farz olduğunu delalet eder. Konu ile ilgili şöyle bu mesele söylenebilir:

Hadesten taharet niyetiyle abdest alınır mı namaz kılınabilir mi?

İmam Mâlik'e göre taharet niyetiyle vakit gelince namaz kılınabilir. Çünkü zaten hades izale edilmiştir.⁶⁶

6. Muvâlât: Buna "Çabuk davranma" da denebilir. Bu şöyle de tanımlanabilir: Abdest almakta olan bir şahıs, bir uzuv kurumadan diğerini yıkamaya geçmelidir.⁶⁷ Hatırlayarak ve kudret (yapabildiği) halde abdest alırken çabuk davranmak vaciptir.⁶⁸

Abdestte bir uzuv unutarak ve kastederek yıkamamanın hükmü:

Abdest alırken veya gusle derken bir uzvu yıkamayı unutan kişi sonra yıkamayı unuttuğunu hatırlarsa Mâlik'e göre, Şayet bir uzuv kurumazsa sadece unuttuğu uzvu yıkayıp devam eder. Ama eğer bir uzuv kurmuşsa abdeste yeniden başlanır. Eğer farz olsaydı orasını yıkayıp ardında

⁶¹ İbn Rüşd el-Hafid, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, (ö. 595), *Bidâyetü'l-müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 4. Baskı (1395/1975), nşr. Mektebetü Mustafa el-Bebi ve Evladuhu, Mısır, 1/8; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 3/89; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/119; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/18; Sâvî, Ahmed, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/73; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1431/2010, Dârü'l-va'ay/Cezâyir Dârü'l-Kalem/Dımaşk yy, 1/35; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/58; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/192; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/246; İbnü'l-'Arabî Kâdî Muhammed b. Abdullah Ebu Bekr, (ö. 543), *el-Mahsül fi usulu'l-fikh*, thk. Huseyn Ali, nşr: Dârü'l-Bayârik /Urdu 1999/1420, 1/142; Ebû Muhanned Kâdî Abdülvehhâb (ö. 422/1031) *Maîne alâ mezhebi âlimü'l-medine*, c. 1-3, thk: Humeys Abdulhak, Ümmü'l-Kura Üniversitesinde Doktora tezi, Mektebetü't-Ticariyye, Musatfa Ahmed, 1/119.

⁶² Maide 5/6.

⁶³ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 3/89; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 6/85.

⁶⁴ Beyyine 5/93.

⁶⁵ Buhâri "Bed'u'l-vahy", 1; Müslim, "İmare", 155.

⁶⁶ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsil*, 1/96.

⁶⁷ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/4; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/337; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/192; İlîş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/164.

⁶⁸ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/118; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/20; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/270; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/90.

uzuvları yine de yıkamalıdır, mutlaka namazını iade etmesi gerekmektedir. Fakat sünnet olsaydı yalnız orasını yıkaması yeterdir.⁶⁹ Kıldığı namazlar iade edilmez; Fakat kastederek yıkanmazsa namaz iade edilmelidir.⁷⁰

7. Uzuvarları ovmak (Delk)

Yıkanan uzuvların üzerinde eli gezdirmeye ovmak denir.⁷¹ Bu saçların ve parmakların arasını hilallemek gibi farzdır.⁷² Mâlikî fakih el-Lakami: “delkin amacı tüm organlara suyun ulaştırılmasıdır” demektir. Hatta bir uzuv suda bir süre zaman kalırsa yeterlidir.⁷³ Bununla ilgili İbnü'l-‘Arabî: “Gusül abdesti alması gereken bir kimse denize girdiyse yeterlidir” buyurmuştur.⁷⁴ Ayetteki “*Yıkayın*” kelimesinden delkin farz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Nitekim İbni Kâsim’e göre: yıkamak bedene eli sürmek (ovmek) demektir. Yani delksiz (ovmadan) yıkamak olmaz.⁷⁵ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) Hz. Ayşe (r. anhâ)’ye “*Abdest alırken bedenine elini sürmesini (delk etmeği) emretmiştir*”.⁷⁶ İbn Rüşd (ö. 595/1198): bu görüşe katılmıştır. Fakat bununla beraber Abdulhak (ö. h. 581) şöyle buyurmuştur: Eğer bedeninde bir necaset bulunursa orada elin gezdirilmesi vaciptir.⁷⁷

1. 1. 2. 2. Abdestin Sünnetleri

Sünnet, mendub, müstehab ve faziletin anlamına ilişkin olarak mezhepler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Hanefîlere göre ise: Sünnetleri iki kısma ayırmışlardır:

⁶⁹ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halîl*, 1/118; Sâvî, *-Hâşiyetü' s-Sâvî- alâ şerhu's-sagir*, 1/199; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-muBtaamid es-salik şerh el-Ahdarî* 1/31; Ahdarî, *Muhtasar Abdurrahman el-Ahdarî fi ibadet alâ mezhebi'l-imam mâlik*, 1/6.

⁷⁰ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/134; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/8; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/31; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/176; İbn Abdilberr, *İhtilâf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 43; Ahdarî, *Muhtasar Abdurrahman el-Ahdarî fi ibadet alâ mezhebi'l-imam mâlik*, 1/6; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/176.

⁷¹ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/4; Mevâk, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf (ö. 897), *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halîl*, 1/111; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/90; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/29.

⁷² Mevâk, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf (ö. 897), *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halîl*, 1/111; Cezîrî, Abdurrahman, *el-Fikh alel Mezâhibi'l-Erbaâ*, ty, yy, 1/53; İbnü'l-Hümâm, Kemalüddîn Muhammed b. Abdulvâhid (ö. 861/1456) *Fethu'l-Kadîr*, ty, yy, 1/313.

⁷³ Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/78; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî* 1/28; Hattâb, *-Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl-*, 1/315.

⁷⁴ Kurtubî, Ebu Ömer, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilberr (ö. 463) *el-Kâfî fi fikhi ehli'l-Medîne*, thk. Moritanyalı Muhammed Mumhammed, Mektebetü'l-Riyadu'l-Hedise, Riyad, Suudi Arabistan, 2. Baskı (1980/1400), 6/85; İbnü'l-‘Arabî, *Ahk'âmu'l-kur'ân*, 3/104;

⁷⁵ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/141; Hece Kevkeb Abid, *Fikhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/59; Zühayli, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslâmî ve edilletuh*, 1/338.

⁷⁶ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/315; Ebû Davûd, “Tahâret”, 133.

⁷⁷ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/117.

Müekked sünnet: Bunların nazarında bu sünnet, vâcib mânâsına gelmektedir.⁷⁸

Gayr-ı müekked sünnet: Hanefiler buna mendub ve müstehab da derler. Yapan sevâb kazanır. Terk eden ise cezalandırılmaz.⁷⁹

Malikilere göre ise : Sünnetin tanımı, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kuvvetle tebliğ ettiğine ve cemâatte izhar ettiği, Ancak bu yaptıklarının vâcib olduğuna dair bir delil bulunmayan hususlardır. Ayrıca yapanlar sevap kazanır yapmayan da cezalandırılmaz.⁸⁰ Sadece Malikilere göre sünnet bahsetmektedir.

1. Ellerin Kabin içine koymadan önce bileklere kadar üç kere yıkanması sünnettir.⁸¹ Çünkü: “Hz Peygamber bu şekilde yapıyordu”.⁸² Bu konu ile ilgili bazı meseleleri değineceğiz:

a. Uykudan uyanan kişinin, ellerini suya koymadan önce yıkaması gerekir. Bu konu hakkında Hz. Peygamber (s.a.s.): “Sizden birisi uyandığı zaman kabin içine ellerini sokmadan önce iki elini de üç kere yıkasın. Çünkü gece uyurken ellerinin nerede geçildiğini bilemez.”⁸³ Buna dayanarak İbni Kâsim’e göre: “Kim ellerinin temiz olduğunu tespit etmişse su da temiz olur, kim de ellerinin necise yakın olduğunu bilirse o su da necis olur, bununla namaz kılsa namazı vaktinde iade etmesi gerekir ve böyle bir suyu bunu bırakarak teyemmüm alır”.⁸⁴ Fakat necis olduğunu bilmezse temiz hükümünde sayılır. Cünüplü olup olmadığı fark etmez. İbn Rüşd da buna dayanarak, bunun mezhebin en meşhurdur görüşü olduğunu söylemiştir.⁸⁵ Burada illet necis olup dair olmadığına şüphenin bulunmasıdır ama yakın olunca şüphe sayılmaz.

b. Abdest akırken alyansı çıkarmak gerekir mi, yoksa yıkarken çevirmek yeterli olur mu?

İbni Kâsim’in İmam Mâlik’ten rivayet ettiğine göre: Abdest alırken alyansı çıkarmaya veya çevirmeye gerek yoktur, fakat çıkarsa iyi olur.⁸⁶ Zira Bacî, Ebu’l-Velîd Süleyman şöyle

⁷⁸ Ceziri Abdurrahman, *el-Fıkhu ale’l- mezahibi’l-erbaa* , 1/58.

⁷⁹ Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu ’l-İslâmî ve edilletuh*, 1/352. Ceziri Abdurrahman, *el-Fıkhu ale’l- mezahibi’l-erbaa* , 1/58.

⁸⁰ Harasî, Ebî Abdullah Muhammad, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2. Baskı 1317, Mısır, 2/158.

⁸¹ İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 36; Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/127; Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/20; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/6; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/273; Edevî, *Şerhi’l kebîr*, 1/96.

⁸² Nesâî, “Tahâret”, 153.

⁸³ Muvattâ, “Vuzu”, 37(1/32); Buhâri, “Vuzu”, 26; Müslim, “Tahâret”, 26; Tirmizi, “Tahâret”, 19; Nesâî, “Tahâret”, 1.

⁸⁴ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsil*, 1/68; İbn Ebi Zeyd, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi’l-Müdevvene min gayriha mina’l-umuhatü*, s. 16.

⁸⁵ İbn Rüşd el-Ced, - *el-Beyân ve’t-tahsil*, - 1/68.

⁸⁶ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/111; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsil*, 1/87; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/5; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 2/184. Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/86; Bacî, *Müntekâ*, 1/31.

demektedir: “İnsanlar genellikle her zaman yüzük takarla bu da mest gibidir, dolayısıyla yüzük çıkarılmaz. Ayrıca yüzük küçük olduğu için altına su ulaşabilir”.⁸⁷

Mâlikî fakih İbn Farhun (ö. 799/1397) Yüzük çıkarmamaktan delk fayda geliyor su ulaşmaz.⁸⁸ Bununla beraber istinca yaparken yüzük çıkarmak iyidir.⁸⁹

2. Mazmaza ve istinşak:

Mazmaza, suyun ağızda çalkalayarak hareket ettirmek yada ağıza su almak demektir.⁹⁰

İstinşak, Buruna bolca su çekme ve dışarı çıkarmaktır.⁹¹ Burna su çekilirken “İstinşak” mubalağa etmek müstehaptır.⁹² Hz. Peygamber (s.a.s.) “Beş şey fiturattandır, onlarından biri, mazmaza ve istinşak yapmaktır” buyurmuştur.⁹³

İmam Mâlik’e göre: Bir defa su ile mazmaza ve istinşak üç kere yıkayabilir.⁹⁴

İbn Rüşd’e göre İstenilirse bir, iki yada üç defa su ile mazmaza ve istinşak yapılabilir.⁹⁵

Bu ikisi kastederek yapılmazsa kılınan namaz iade edilmez.⁹⁶

3. Ayrı su ile kulakları meshetme.

İbn Yûnus’e göre Kulakları mesh etmek için ayrı su kullanmak sünnettir.⁹⁷ Zira kulaklar baştandırlar.⁹⁸ Hz. Ömer (r.a.) bunu yapmış ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’in “Kulaklar, başa dahildir”,

⁸⁷ Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/184; Bacî, *Müntekâ*, 1/31.

⁸⁸ Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/184.

⁸⁹ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/111.

⁹⁰ Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/6; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/130; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/20; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/274; Edevî, *Şerhi’l-kebîr*, 1/97.

⁹¹ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar Halîl*, 1/130; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/20; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/6; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/274; Edevî, *Şerhi’l-kebîr*, 1/97.

⁹² Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/20; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/6; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/274.

⁹³ İbn Yunus Ebi Abi Bekr b. Abdullah, (ö. 451/1059) *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, thk. Ebu fazl Ahmed b. Ali, takdim edilen: Ahmed b. Mansur, yy, 1/126.

⁹⁴ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/110; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/130; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/276.

⁹⁵ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/130; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/110; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/276.

⁹⁶ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/276; Edevî, *Şerhi’l-kebîr*, 1/100; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/123.

⁹⁷ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/109; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/131; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-mali kiyye*, 1/6; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/277; Edevî, *Şerhi’l-kebîr*, 1/98.

⁹⁸ Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-kur’ân*, 6/91.

buyurduğunu söylemiştir.⁹⁹ Zira başka bir haiste de Hz. Peygamber (s.a.s.): “Bir Müslüman Başını meshettiğinde başın meshettiğinde başındaki günahlar kulaklarından çıkar gider” buyurmuştur.¹⁰⁰

4. Kulakların İçini Ve Dışını Meshetmek.

el-Lakami, kulakların içinin ve dışının meshedilmesinin sünnet olduğunu söylemiştir.¹⁰¹ Bu meshetmenin yapılaş şeklini İbn Abbas (r. anhümâ) şöyle anlatır: “Kullakların dışı ve arkası baş parmakla, içi ise şehadet parmakla mesh yapılır”.¹⁰²

İmam Mâlik’e göre, kullakları mesh edilmediğinde namaz iade edilmez.¹⁰³

5. Baş meshedilirken ön tarafından geriye doğru gidilir ve ense kökünde sona erer.¹⁰⁴

6. Abdestin farzlarında tertip (sıraya riayet etmek) sünnettir.¹⁰⁵

Yani önce yüz, sonra kollar, ondan sonra başa mesh, son olarak da ayakları yıkamak tertibiyle abdest alınmalıdır. Bununla ilgili Mâlikî fakihi Ebu Musab (ö. 242/857) buyurmuş ki: “Kim abdestin farzlarında sırayı gözetmezse ile yıkamazsa; Mesala yüzünü yıkamadan önce ellerini yıkarsa abdestini yeniden alması gerekmektedir.”¹⁰⁶

İbni kâsim ve İbn Rüşd’e göre, Bir sünnet kasten terk edilerek namaz kılınırsa namazın mutlaka yeniden kılınması gerekmektedir. Çünkü kasten sünneti terketmek dinde maskaralık (İstihzâ’dan) sayılır. Diğer görüşte ise namaz iade edilmez.¹⁰⁷

1. 1. 2. 3. Abdestin Mendup (Müstehapları)

Hanefilere göre: Abdestin mendubları -ki bunlara müstehabları, faziletleri, nafileleri veya adabı da diyebilirsiniz.

⁹⁹ İbn Mace, “Tahâret”, 53; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/124; İbn Yunus Ebi Abi Bekr b. Abdullah, (ö. 451) *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, 1/125.

¹⁰⁰ Muvattâ, “Vuzu”, 60 (1/31); Nesâî, “Tahâret”, 85.

¹⁰¹ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/131; İbn Arafe, Muhammed el-Vergimâni (ö. 803), *el-Mutasarü’l-fikhiyye*, thk. Abdurahman Muhammed Hayr, nşr. Müessesati’l-Half Ahmed el-Habtur li’l-‘imali’l-Hariyye 1435/2014, s. 129; Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/21; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/265.

¹⁰² Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/131; Edevi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/6.

¹⁰³ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/110; Edevi, *Şerhi’l-kebîr*, 1/100.

¹⁰⁴ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/132; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/6; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/277; Edevi, *Şerhi’l-kebîr*, 1/98.

¹⁰⁵ Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/21; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/133; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/6; Edevi, *Şerhi’l-kebîr*, 1/99.

¹⁰⁶ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/145; İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi’l-Müdevvene min gayriha mina’l-umuhâtü*, s. 32.

¹⁰⁷ Sâvî, Ahmed b. Muhammed (ö. 1241) *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’s-sagir*, 1/189; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/323; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/278; Edevi, *Şerhi’l-kebîr*, 1/99;

Malikilere göre: Mendubun anlamı: Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sadece tebliğ ettiği ve bazen yapmış olduklarıdır. Ancak bu yaptıklarının vâcip olduğuna dâir bir delil bulunmamaktadır. Ayrıca yapanlar sevap kazanır ama yapmayanlar azarlandırılmaz.¹⁰⁸ Buna göre sünnet ve mendup farklıdır. Mendup kuvvetle telep edilmeyen, sünnet ise kuvvetle teleb edilen davranışlardır. Mendup fazilet yerine de kullanılabilir.

1. Besmele: Abdestin ilk başlangıcında besmele çekmek menduptur.¹⁰⁹

Ebu Hüreyre (r.a.)'den yapılan rivayette, Hz. Peygamber (s.a.s.) efendimiz şöyle buyurmuştur: “*Abdesti olmayanın namazı yoktur; üzerine besmele çekmeyenin abdesti yoktur*”.¹¹⁰ Mâlikîlerde bu hadisin sabit olmadığı başka bir nasta da sabit olmadığı bildirmiştir.¹¹¹

2. Tuvalette abdest almamak.¹¹² Konu ile ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) *necis bir yerden abdest almayı inkar edip temiz bir yerde almayı emretmiştir*.¹¹³

3. Abdest alırken gereksiz sözler söylemek mekruhtur.¹¹⁴

4. Kibleye dönmek menduptur.¹¹⁵

5. Misvak kullanmak menduptur: Abdest alırken misvak ve benzeri bir şeyle ağız ve diş temizliği yapmak mustehaptır. En iyisi murra ağacından yapılanıdır. Bu ağaçtan yapılan, ağzın güzel kokmasını sağlar.¹¹⁶ el-Lakami'ye göre, abdestten veya namazdan önce misvak kullanmak önerilir.¹¹⁷ Misvak da bulunmazsa parmaklarla diş ve ağız temizlenir.¹¹⁸ Bugün misvak yerine diş fırçası kullanılmaktadır.¹¹⁹ Hz peygamber (s.a.s.) “*Ümmetime zahmet vermekten çekinmeseydim,*

¹⁰⁸ Harasî, Ebî Abdullah Muhammad, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/158.

¹⁰⁹ Halil, *Muhtasarı Halil*, 1/20; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/86; İbnü'l-Hâcib Cemelleddin Ebu Amr Osman b. Ömer (ö. 646/1249), *Câmi'l-ümmehât*, ty, yy, 1/10; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/283; Edevî, *Şerhi'l kebîr*, 1/103; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/203; İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 37; Kâdi Abdülvehhâb, *Maüine alâ mezhebi âlimü'l-medine*, 1/119.

¹¹⁰ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 1.

¹¹¹ İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, 1/130.

¹¹² Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/135; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/210.

¹¹³ Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/8; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, 1/130.

¹¹⁴ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/135; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/285; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/210; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/368;

¹¹⁵ Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/8; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/86; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/203.

¹¹⁶ Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/21; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/139; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/8; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/285; Edevî, *Şerhi'l kebîr*, 1/102.

¹¹⁷ İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-Hacib fi fikihu'l-İmam Malik*, 1/178.

¹¹⁸ Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/8; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/141.

¹¹⁹ Baytop, Turhan, “Misvak”, *DİA*, 30/191.

her abdest alırken kendilerine misvak kullanmalarını emrederdim.”¹²⁰ buyurmuştur. Diğer bir hadiste Ayşe (r. anhâ) “Hz. Peygamber (s.a.s.)’in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “*On şey fiturattandır, onlarından biri, dişleri temizlemektir*”.¹²¹ Bununla beraber: “Hastalıklardan mühim bir kısmına misvak şifadır.”¹²²

6. Abdest alırken gereğinden fazla suyu kullanmamak menduptur.¹²³

İyaş b. Abdullah, Ma’bad’ı gördüm, bir bardak su ile iyi bir şekilde abdest alıp namaz kılmış” diye anlatır. İmam-ı Mâlikî de bu yapıları beğenmiş. Bunun üzerine İbn Rüşd: “Mâlikî’nin bu davranışı beğenmesinin sebebi az su kullanımının sünnet olmasıdır.”¹²⁴ Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s.) efendimiz farklı miktarlarda su ile abdest almış, tüm rivayetler Hz. Peygamber (s.a.s.)’in az su miktarını kullandığını gösterir. Mesala Hz. Ayşe (r. anhâ)’in rivayetine göre: “Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Bir sa’ (mikdarı) su ile gusleder, bir müdd (mikdarı) su ile de abdest alırdı*”.¹²⁵ Gusülde farz olan, suyun organlar üzerine ulaşmasıdır. Bu olunca farz yerine getirilmiş sayılır. Tabii ki bu durum kişilere göre değişir. Gusül abdesti için zayıf birinin az su kullanması kilolu birinin de daha fazla su kullanmasını gerektirebilir. Nitekim Abdest veya gusülde belirli bir miktar tayin edilmemiştir. İnsan abdest alırken yahut guslemeden ihtiyacına uygun olarak bazen bu hadiste belirtilen miktardan biraz fazla ya da az su kullanılabilir. Bu kişiler temizlik esnasında israf derecesinden uzak durmalıdır. Zira israf dinen yasaklanmıştır. Hatta deniz kenarında bile olsa, abdest ve gusül için yeterli olan sudan fazlasını kullanmak mekruh sayılır.¹²⁶

7. Abdest alırken sağ tarafında başlamak menduptur.¹²⁷ Çünkü Hz. peygamber (s.a.s.): “*Her işe sağdan başlamayı pek severdi.*”¹²⁸

Mâlikîlere göre, Abdest alırken sol eller ve ayaklar yıkandıktan sonra sağ eller ve ayakların yıkanması da caizdir. Zira sağ ile başlamak sünnettir. Nitekim Hz. İbn Ömer (r.a.),¹²⁹ İbn

¹²⁰ Buhârî, "Mavâkit", 24.

¹²¹ Müslim, "Tahâret", 627.

¹²² Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’ s-sagir*, 1/205; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu’ l-İslâmî ve edilletuh*, 1/399.

¹²³ Karavi, *el-Hulasatü’ l-fikhiyye ala mezhebi’ s-sadatü’ l-Mâlikîyye*, 1/8; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’ s-sagir*, 1/203.

¹²⁴ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve’ t-tahsil*, 1/53; Mevâk, *et-Tâc ve’ l-iklil li-muhtasar halil*, 1/136; İbn Kayyim, *Zadu’ l-Mead*, 1/184.

¹²⁵ Buhârî, "Vudu", 50; Müslim, "Hayz", 10. İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi’ l-Müdevvene min gayriha mina’ l-umuhatü*, s. 29.

¹²⁶ İbn Mace, Tahâret, 48.

¹²⁷ Mevâk, *et-Tâc ve’ l-iklil li-muhtasar Halil*, 1/137; Karavi, *el-Hulasatü’ l-fikhiyye ala mezhebi’ s-sadatü’ l-Mâlikîyye*, 1/8; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/283; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’ s-sagir*, 1/203.

¹²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/202.

¹²⁹ Şatibî, *el-Muvafakat*, 4/120.

Mes'ud,¹³⁰ İbn Abbas (r. anhumâ)¹³¹ ve Hz. Ali (r.a.)'nın: "İsterse sağ yahut sol ile başlanması fark etmez" dedikleri rivayet edilmiştir.¹³² Demek ki sağdan sonra sola başlamak lazim değildir. İbnül Münzir (ö. 318/930): bu konuda icmanın olduğunu söylemiştir.¹³³

8. Başı meshederken, başın ön tarafından alının saç bitim noktasından başlayıp arkaya doğru sürdürmek müstehaplardan sayılır.¹³⁴

9. Abdest alırken iki veya üç defa yıkamak menduptur.¹³⁵

İbn Abbas (r. anhumâ)'ın rivayatine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.): "Abdest azasını birer defa yıkamak suretiyle abdest aldı".¹³⁶ Bunu genelde çok soğuk yerlerdeki insanlar tercih eder. Hz. Osman (r.a.)'ın rivayatine göre ise Hz. Peygamber (s.a.s.): "Abdest azasını üçer defa yıkamak suretiyle abdest aldı".¹³⁷

10. Abdestin sünnetlerinde sıraya uyulması menduptur.¹³⁸

11. Ayak parmakların arasını hilallemek sünnettir.¹³⁹

İmam Mâlik'e, kim el ve ayak parmaklarının arasını hilallemeden namaz kılmann hükmü sorulur. O da cevaben: "Zarar yoktur" der.¹⁴⁰

12. Abdestten sonra şöyle dua okunmak müstehaptır: "Eşhedü en la ilahe illallahü vahdehü la şerikeleh ve eşhedü enne muhammeden abdühü ve resülühü" kim bunu derse cennetine sekiz kapısı açılır, istediğinden içeri girer".¹⁴¹ Diğer rivayete: "Eşhedü en la ilahe illallahü vahdehü la

¹³⁰ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/144; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/139.

¹³¹ Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü 'l-İslâmî ve edilletuh*, 1/335.

¹³² Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/115; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/119; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-Hacib fi fıkhü'l-imam Malik*, 1/174; Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb (ö. 450/1058), *el-Hâvî'l-kebîr*, nşr. Beyrut: Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye 1414/1994, c. 1-18, 1/139.

¹³³ İbnül Münzir, Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim el-Münzir en-Nisâburî, (ö. 318/930), *el-İcmâ*, thk. Fuad Abdulmunim Ahmed, nşr. Dâru'l-Müslim, 1. Baskı: 1425/2004, c. 1, 1/35.

¹³⁴ Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/138; Karavi, *el-Hulasatü 'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü 'l-Mâlikîyye*, 1/8.

¹³⁵ Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/21; Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/139; Karavi, *el-Hulasatü 'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü 'l-Mâlikîyye*, 1/8; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/101; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvenetü 'l-Kübrâ*, 1/114.

¹³⁶ Buhârî "Vudu" 1; İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah en-Nemeri (ö. 463/1071), *el-İstizkâr*, c. 1-6, thk. Salim Muhammed ve Muhammed Ali, Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1. Baskı, 1421/2000, 1/124.

¹³⁷ Müslim, "Tahâret", 4.

¹³⁸ Karavi, *el-Hulasatü 'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü 'l-Mâlikîyye*, 1/8.

¹³⁹ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/269; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/89; İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi 'l-Müdevvene min gayriha mina 'l-umuhâtü*, s. 36.

¹⁴⁰ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/78; Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/115.

¹⁴¹ Müslim "Tahâret", 6; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/289; Nifirâvî, Ahmed b. Ganim b. Selim, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle İbn ebi Zeyd el-karevânî*, thk. Rıza Fariha, Mektebetü's-Sakafetu'd-Diniyye, 1/16; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/20.

şerikeleh ve eşhedü enne muhammeden abdühü ve resülühü, Allâhümmec'alnî minettevvâbîne vec'alni mine'l-mütetahhirîn". kim abdestten sonra bunu derse o kişinin cennetine sekiz kapısı açılır, istediğinden içeriye girer.¹⁴²

1. 1. 3. Abdesti Bozan Şeyler...

İslam dini abdestin nasıl alındığına ve nelerin abdesti bozduğuna büyük önem vermiştir. İşte Mâlikî ilmihal kitabında şöyle anlatılmıştır:

1. İslam dininden çıkanın abdesti bozulur.¹⁴³ Buna göre İbni Kâsim (ö. 191/803) öyle demiştir: "Kimse abdest aldıktan sonra mürted olup abdesti bozulmadan bile tekrar müslüman olursa abdest bozulmuş.¹⁴⁴ Çünkü yüce Allah: "Sizden kim dininden döner ve kafir olarak ölürse, işte onların dünya ve ahirette amelleri boşa gitmiştir. İşte cehennemelik onlardır, onlar orada edebi olarak kalacaktır"¹⁴⁵ buyurmuştur.

2. Ön yada arka mahalden normal ve sağlık sorununda dolayı çıkan her şey abdesti bozar. Yani Vücuttan İdrar, dışkı, meni şehvetsiz olarak çıkması, mezi ve vedi gibi şeylerin çıkması sonucu abdest bozulur.¹⁴⁶ "Biriniz tuvaletten gelirse" ayetinde kinaye yoluyla büyük ve küçük abdesti bozma kastedilmiştir. Hadisten delili ise, "Hz. Peygamber (s.a.s.)'in İdrar, dışkı ve uyumanın abdesti bozduğunu ifade ettiği hadistir."¹⁴⁷ Arka traftan yel çıkması ile ilgili de ¹⁴⁸Hz. Peygamber (s.a.s.) yellenip yellenmediğini şüpheye düşen kimsenin bir ses işitmedikçe veya bir koku hissetmedikçe namazı bırakmasın"¹⁴⁹ Buyurmuştur.

3. Kadına dokunmak

İbn Rüşd, şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: "En doğrusu şöyledir: Kasten şehvet maksadıyla kadına dokunduğunmanın kişi şehvet duymasa bile abdesti bozulur".¹⁵⁰ Ancak şehvet

¹⁴² Tirmizi, "Tahâret", 41; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/289; Nifirâvî, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle Ebi Zeyd el-karevânî*, 1/16; İbn Kayyım, *et-Tefsîru'l-Kayyım*, 1/108.

¹⁴³ Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/22; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/14; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-Hacib fi fikihu'l- imam Malik*, 1/210.

¹⁴⁴ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/179; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/427.

¹⁴⁵ Bakara 2/217.

¹⁴⁶ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/115; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/22; İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/25; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/11; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/114; Şernubî el-Ezherî, Abdülmecid (ö. 1349) *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*; Dâru's-sûdâniyye li'l-Kubub: 1425/2005, s. 6.

¹⁴⁷ Tirmizi "Davet" 99.

¹⁴⁸ İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi'l-Müdevvene min gayriha mina'-l umhatü*, s. 48

¹⁴⁹ Buhâri "Vudu" 4; Müslim "Hayz", 26.

¹⁵⁰ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/75, Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/22; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/13; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/120; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/121.

maksatlı dokunmamışsa ve şehvet duysa abdesti bozulur.¹⁵¹ şehvet maksatlı dokunmamışsa ve şehvet de duymamışsa abdesti bozulmaz”¹⁵².

Farklı hadislere gelince, kadına dokunduğunmanın abdesti bozmasının bazı şartları şöyledir:

a. Baliğ olmak:

Baliğ olan kimse kendisine karşı şehvet duyulacak birisini öperse lezzet alsa da almasa abdesti bozulur.¹⁵³ Bu görüşe, İbn Vehb, Hz. Ayşe (ö. 58/678) (r. anhâ), Said İbn Musayyib (ö. 95/715), İbn Şihab (ö. 124), Yahya b. Said (ö. 198/813), Zeyd b. Aslem (ö. 136), Leys b. Sa'd (ö. 175/791) ve Mâlikî (ö. 179/795) katılmıştır.¹⁵⁴

b. Lezzet kastiyla dokunma ve hissetme:

Hz. Ayşe (r. anhâ) şöyle rivayet etmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.s.) “*Ben onun önünde bir cenaza gibi boylu boyunca yatmış olduğum halde namaz kıları vitir kılmak isteyince ayağıyla bana dokunurdu*”¹⁵⁵ Bu hadisten yalnız lezzet kasti ile dokunmakla abdestin bozulduğunu ifade edilmişti.¹⁵⁶

c. Aynı şekilde kişi ister kendi eşine, ister yabancı birisine, ister mahremi olan birisine zevk alma düşüncesiyle dokunursa abdesti bozulur.¹⁵⁷

d. İmam Mâlik’e göre, “Lezzet veya şehvet duyulması halinde erkekle kadın, giynik değilse çıplak halde dokunmaları durumunda, erkekle kadının her ikisinin abdesti bozulur”¹⁵⁸ Bununla ilgili Sahnûn, İbni Kâsim ve İbn Habib: şöyle demişlerdir: “Erkekle kadının, arada hiçbir örtü olmaksızın yada çok ince bir elbise olduğu halde birbirine dokunmaları durumunda abdestleri bozulur, ama üzerinde kalın elbise varsa dokunmaları durumunda abdesti bozulmaz”¹⁵⁹ Kur’an-ı

¹⁵¹ Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/29; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/13; Edevi, *Şerhi'l-kebîr*, 1/120; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/121.

¹⁵² Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/29; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/13; Edevi, *Şerhi'l-kebîr*, 1/120.

¹⁵³ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/174; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/113; Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/29; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/13; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/226; Adevi, *Şerhi'l-kebîr*, 1/120.

¹⁵⁴ Kurtubî, *el-Kâfî fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/149.

¹⁵⁵ Buhârî, “Salât”, 382; Müslim, “Salât”, 1173; Nesâî, “Tahâret”, 168.

¹⁵⁶ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/225; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvi li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 8;

¹⁵⁷ Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/23.

¹⁵⁸ İmam Mâlik b. Enes (ö. 179) *el-Müdevvenetü'l-kübra rivayetü'l-İmam Sahnûn b. Saîd et-Tenühî*, c. 1-5, thk: Ahmed Abdus-Selam, Beyrut/Lübnan: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, yy, 1/121.

¹⁵⁹ Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/21; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/75; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/375; Abdurrahman, *Muhtasaru'l-*

Kerim’de: “*Hanımlarınızdan birisine yaklaştıysanız*”.¹⁶⁰ Ayette kasit şehvetle dokunmak ve öpmektir ki abdesti bozar.¹⁶¹

Bu ayeti sahabiler şöyle farklı tefsir etmişlerdir:

Birinci: Abdullah b. Amr b. As (ö. 63/683), İbn Abbâs (ö. 68/687) ve Ali b. Abi Tâlib’e göre ayette “*Maksat cinsi temasta bulunmaktadır*” hanımlarınızla ilişkiye girmiş yani cinsel birleşme ile derinin temas etmişse anlamındadır.¹⁶²

İkinci: İbn Ömer (ö. 72/691-2) 163 ve İbn Mes’ud (ö. 33/654)’ göre, “Karşı cinsten olan birini öpmek ve elleri ile dokunmak” demektir.¹⁶⁴

Diğer ayette şöyle buyurmaktadır, “*Ve gerçekten biz semaya, elbette dokunduk*”.¹⁶⁵ Burada geçen (dokunma) ifadesi istemek anlamı taşımaktadır.¹⁶⁶ Hadis’te ise Hz Peygamber (s.a.s.): “*Demirden de olsa bir yüzük dokunup (temas et) bul.*”¹⁶⁷ Yani (dokunmak) istemek kapsamındadır. Yani “bir demirden bile olsa bir yüzük dokun/iste/ara demektir.”¹⁶⁸ Aslolan her dokunmakta hissetmek ve sıcaklık vardır. Dolayısıyla geçen ayette lezzet kastıyla ve hissederek kadına dokunmak abdesti mutlaka bozar.

Mâlik fakihi Mutrif (ö. 497/1104), İbnü’l Mâcişûn (ö. 212/827) ve İbn Abdülhakem’e göre aslolan sadece dokunmak abdesti bozmaz. Fakat bozulma sebebini getirebilir.¹⁶⁹ Dolayısıyla vedalaşmak için karşı cinsi öpmek abdesti bozmaz.¹⁷⁰

4. Avret yerine dokunma meselesi

Kim avret yerine ellerin içi ile dokunursa abdesti bozulur. Ama ellerin dışı ile dokunursa abdesti bozulmaz.¹⁷¹ Ebu Hureyre’nin (r.a) rivayet ettiğine göre: Hz Peygamber (s.a.s.): “*Sizden*

Abdurrahman fil-ibadet, 1/8; İbn Receb el-Hanbelî, *Fethu’l-Bârî*, 2/729; Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/174; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/22; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/13; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/227.

¹⁶⁰ Nisa 4/43.

¹⁶¹ İbnü’l-‘Arabî, *Ahk’âmu’l-kur’ân*, 2/386; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/102; Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/174; Seyyid Kutub İbrahim (ö. 1386/1966), *Fi zilali’l-kur’an*, c. 1-6, ty, yy, Dâru ş-Şuruk/Kahire, 2/850.

¹⁶² Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/29; Seyyid Kutub İbrahim, *Fi zilali’l-kur’an*, 2/668.

¹⁶³ Muvattâ, “Tahâret”, 15.

¹⁶⁴ İbnü’l-‘Arabî, *Ahk’âmu’l-kur’ân*, 2/386; Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, 5/224; Seyyid Kutub İbrahim, *Fi zilali’l-kur’an*, 2/668.

¹⁶⁵ Cinn 72/8.

¹⁶⁶ Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed (ö. 671/1273), *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, 11/19.

¹⁶⁷ Muvatta, “Nikah”, 3 (2/526); Buhâri, “Nikah”, 31; Müslim, “Salat”, 1173.

¹⁶⁸ İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, 9/211; İbn Abdilber, *et-Temhîd* 21/120; Bacî, Ebu’l-Velîd Süleyman (ö. 494/1100), *el-Münteka şerhi muvatta*, ty, yy, 3/181; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/430.

¹⁶⁹ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/113; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/227.

¹⁷⁰ İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi’l-Müdevvene min gayriha mina’-l umuhati*, s. 52.

biriniz elinizin avucuyla, arada bir perde ve örtü bulunmaksızın tenasül uzvuna el sürerse abdest kendisine vacip olur".¹⁷² Bu görüşü en çok faslı Mâlikîler benimsemişlerdir.

Sahnûn, bun konuda İbn Kâsim'den iki görüşün naklediğini söylemiştir:

Birinci görüş: Penisi ellemek abdesti bozar.¹⁷³ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.): "*Kim penisini ellerse abdest alsın*" buyurmuştur.¹⁷⁴ İbn Kâsim ve Tunuslu Mâlikî Ali b. Ziyad (ö. 183)' ve el-Lakami'ye göre ise namazı iade etmesi gerekir.¹⁷⁵ İbn Nafi' ve Eşhab (ö. 204/819)'e göre namazın vakti çıkmamışsa iade etmesi gerekir.¹⁷⁶

İkinci görüş: Kim penisine elledikten sonra namaz kılsa namazını iade etmesi gerekmez, fakat abdesti yeniden alması gerekir.¹⁷⁷

Bu iki görüşte arasında Sahnûn ve Ataba (ö. 255)'in görüşü olan: "Namaz iade edilmez" en sahih görüştür.¹⁷⁸

İbn Rüşd'e göre, bilerek ya da unutulurken penisi ellemek abdesti bozar.¹⁷⁹ İbn Rüşd'e göre: Sahnûn, İbn Vehb'tan o da İmam Mâlik'ten sadece bilerek penisi ellemenin a abdesti bozduğunu rivayet etmiştir. İbn Habib de aynı kanaatindedir, fakat ona göre unutulurken penis ellenirse abdest vaktinde yenilenmelidir.¹⁸⁰

Penisin İnce elbise üzerinden ellenmesi hususunda Mâlikî mezhebinde farklı görüşler bulunmaktadır, ancak penisin kalın elbise üzerinden ellemesi abdesti bozmaz.¹⁸¹ Demek ki sadece ince elbise üzerinden penis ellenirse abdest bozulur.

Buna delil olarak şu rivayeti sunuyorlar: "Bedevi birisi Hz. Peygamber (s.a.s.)'e gelerek "*Ya Peygamber! Namazdayken penisini elleyen bir adamın durumu hakkında ne dersin?*" diye

¹⁷¹ İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 60; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/177; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*; s. 8; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/23; Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/29; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/13; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/221; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene*, 1/118.

¹⁷² Ebû Davûd, "Tahâret", 70;

¹⁷³ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/77; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/177; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/223; Şatibî, *el-Muvafakat*, 2/534.

¹⁷⁴ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 70; Muvatta, "Tahâret", 15 (1/42).

¹⁷⁵ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/77; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/177; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/223.

¹⁷⁶ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/223.

¹⁷⁷ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/177; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/166.

¹⁷⁸ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/166; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/223.

¹⁷⁹ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/77.

¹⁸⁰ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/177; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/223.

¹⁸¹ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 17/194; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/78; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/13.

sormuştu. Peygamber kendisine şu cevabı vermiştir: “O senin vücüdünden bir parça veya etten bir parçadır”.¹⁸² Bu hadise göre unutulmuş veya iradesiz olarak penise dokunmak abdesti bozmaz ama bilerek dokunulursa abdest bozulur.¹⁸³ Zira insan, penisine temas ettiğinde şehveti harekete geçebilir. Farkında olmadan bir şey çıkabilir.

Bu konuda kadınlar da erkekler gibidir. Yani sadece fercine dokununca abdest bozulmaz, fakat lezzet almak için fercine dokunursa abdest bozulur.¹⁸⁴ Ebu Hureyre (r.a.)’nin rivayetine göre: “Kimse avret yerine (fercine) dokunursa abdest alsın”.¹⁸⁵ Müdevvene’de: Kadının avret yerine temas etmesi abdesti bozmaz demiştir.¹⁸⁶ Yani lezzetsiz olarak kadının kendisinin fercine dokunması abdestini bozulmaz. Başkasının penisi ellemek kendisine ellemek gibidir.¹⁸⁷

5. Hadesin vuku Bulunduğunu Zannetmek abdest bozar.

Aslolan, namaz kılan bir kimsenin abdestinden şek ve şüphe etmesinde abdestnin bozulmamasıdır. Emîn olması gerekir. Fakat Mâlikîlerde şek ve şüphe sebebiyle abdest bozulur.¹⁸⁸ Sahnûn, abdest alındığını kesinlikle bilip, onun bozulduğundan şüphe edilirse zimmetten kurtulmak için abdestin yenilemesi gerekir.¹⁸⁹ Zira “beraat-i zimmet asıldır” demektir.¹⁹⁰ Fakat Süleyman Bacî’ye göre, Namazdayken abdestten şüphe edilirse olursa abdest bozulmaz, namaza devam edilmelidir.¹⁹¹ Çünkü Abbâd b. Temîm’den o da amcasından rivâyet ettiğine göre: Hz. Peygamber (s.a.s.)e namaz sırasında birşeyler hissettiği duygusu gelen kişinin durumu sorulunca o şöyle buyurmuştur: bir ses işitmedikçe yada bir koku hissetmedikçe namazı bırakmasın”.¹⁹²

¹⁸² Nesâî, “Tahâret”, 156.

¹⁸³ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 17/194; Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/30; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/221.

¹⁸⁴ Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/30; İbn Abdilber, *İhtilâf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 61; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/224; İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 1/250.

¹⁸⁵ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/224.

¹⁸⁶ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/187; Kurtubî, *el-Kâfî fi fîkhi ehli'l-medîne*, 1/150; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/118.

¹⁸⁷ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/177.

¹⁸⁸ Edevî, *Şerhi'l kebîr*, ty, yy, 1/77; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/173; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/94; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 7; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/22; Makkari, Ebu Abdullah Muhammed b.Ahmed (ö. 759/1357), *el-Kava'id*, thk. Muhammed ed-Derabi, Ribat: Dâru'l-Aman, 2012, s. 110.

¹⁸⁹ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/180; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/122; Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/22.

¹⁹⁰ Mecelle, md. 8; Karâfî, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs (ö. 684) *Envarü'l-buruk fi enva'il-furuk*, 4/97.

¹⁹¹ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/180; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/14; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/122; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fîkhu'l-imam Malik*, 1/208.

¹⁹² Buhârî “Vudu”, 4; Müslim “Hayz” 26.

Mâlikîler, konuyu: “Şartta şek meşrûta şek gibidir. Taharette şüphe namazda şüphe gibidir”.¹⁹³ Namaz için şüphe olmaz yakîn olması gerekmektedir”.¹⁹⁴ şeklindeki külli kaidelerle bu görüşünü desteklemişlerdir. Bununla ilgili içki içerek sarhoş olma, bayılma, delirme, uyuma durumunda, abdest bozulur. Zira bu haldeki kişinin farkında olmadan abdestinin bozulmasının ihtimali vardır.¹⁹⁵ Bu hallerde kısa süreli olsa bile abdest bozulur, hafif olsa abdest bozulmaz.¹⁹⁶ Mâlikî fakihi el-Lakami, ağır uyku ister kısa ister uzun olsun abdesti bozar¹⁹⁷ demiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Şüphesiz gözler, makadın (dübürün) kapağıdır, gözleri uyuduğu zaman kapak açılmış olur”¹⁹⁸ İnsan uyanık olduğunda kendisinden çıkacak olanları hisseder.¹⁹⁹ Fakat hafif uyku uzun yahut kısa halde abdesti bozamaz.²⁰⁰ Buna da şu hadisi dayanak göstermişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.s.)’in “Ashabı yatsı namazının beklerken oturarak uyurlar, sonra abdest almaksızın namaz kılarlardı”.²⁰¹ Yalnız hafif uyku uzun zaman sürerse abdesti yenilemek müstehaptır.²⁰²

1. 1. 4. Abdestin Sıhhatine Engel Olmayan Şeyler...

İdrar ve dışkı yolları dışında vücuttan çıkan ve benzeri sıvı maddeler abdest bozmaz.²⁰³ Mesela ön traftan gazın çıkması abdesti bozmaz. İbnü’l-‘Arabî de “Ön taraftan çıkan gaz (yellenme) abdesti bozmaz” demiştir.²⁰⁴

Yüksek sesle gülmek, hacamat/ kan aldırma, arkada temas etmek, ağız dolusu kusmak abdest bozmaz.²⁰⁵ Zira rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.): “Kan aldırma ve abdest almaksızın namaz kıldı. Kan aldırma yerleri yıkamanın dışında bir şey yapmadı”²⁰⁶

¹⁹³ Mecelle md. 43; Karâfî, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs (ö. 684) *Envarü’l-buruk fi enva’il-furuk*, 1/448; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/427; Makkari, *el-Kava’id*, s. 110.

¹⁹⁴ Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/427; Karâfî, *Envarü’l-buruk fi enva’il-furuk*, 4/97;

¹⁹⁵ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/173; Edevî, *Şerhi’l-kebîr*, 1/118; Kurtubî, *el-Kâfî fi fikhî ehli’l-medîne*, 1/151; İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ümmehât*, 1/11.

¹⁹⁶ Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/22; Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/28; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/173; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhîyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/11.

¹⁹⁷ Abdülmecid, *Şerhu metni î li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü’l-behiyye*; s. 7.

¹⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, no:16925, 4/96.

¹⁹⁹ Kurtubî, *el-Kâfî fi fikhî ehli’l-medîne*, 1/147.

²⁰⁰ Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/28; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/173; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhîyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/11; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü’l-behiyye*, s. 7; Edevî, *Şerhi’l-kebîr*, 1/119; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/119.

²⁰¹ Müslim, “Hayz”, 33.

²⁰² Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/28; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhîyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/11.

²⁰³ Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/22; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/120.

²⁰⁴ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/171; Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/26.

²⁰⁵ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/185; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/22; Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/26; Edevî, *Şerhi’l-kebîr*, 1/115; Kurtubî, *el-Kâfî fi fikhî ehli’l-medîne*, 1/151; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/438; Abdülmecid *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü’l-behiyye*; s. 6.

²⁰⁶ Buhârî “Vudu”, 36.

Sürekli gelen mezi:

Mâlikîlerde mezi sürekli gelirse abdest bozulmaz.²⁰⁷ Çünkü mazeret sahibi sayılır ve ruhsatı sebebiyle abdesti bozulmaz.²⁰⁸ Bununla beraber: “*Meşakkat teysiri celb eder*”²⁰⁹ kaidesi de bunu desteklemiştir. Ancak Said İbn Musayyib (ö. 95) şöyle demiştir: “*Eğer sürekli bir akıntım oluyorsa önem vermiyorum*” Fakat her namaz için abdest almak menduptur.²¹⁰

Deve eti yemekle abdest bozulmaz.²¹¹ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Ateşin değdiği şeylerden dolayı abdest almayı terketmiştir.*”²¹² Deve de yiyeceklerden biridir. Ateşin temas ettiği şeyleri yemekten dolayı abdest bozulmaz.²¹³

Kıl kurdu ve solucan:

İmam Mâlik’e göre: İnsanın dübüründen çıkan kıl kurdu ve solucan ile abdest bozulmaz, bu da devamlı idrar gibidir.²¹⁴

Devamlı idrar ile abdest bozulmaz ama her namazda abdest alınır.²¹⁵

1. 1. 5. Tuvalette Abdest Alınabilir Mi?

Müdevvene’de zikri geçtiği üzere İmam Mâlik’e göre, tuvalet temiz ise içinde abdest alınabilir.²¹⁶ Aksi takdirde pis yerlerden uzak durmak gerekir. bu konu guslün adapları başlığı altında detaylandırılacaktır.

1. 1. 6. Her Namaz İçin Ayrı Abdest Almak

el-Lakami şöyle der: Her namaz için ayrı abdest almak menduptur,²¹⁷ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Her namaz için yeni abdest alırdı.*”²¹⁸ Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Aallah’ın günahları*

²⁰⁷ İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ümmehât*, 1/11; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/81; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü’l-behiyye*, s. 6.

²⁰⁸ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/242.

²⁰⁹ Karâfi, *Envarü’l-buruk fi enva’il-furuk*, 4/106.

²¹⁰ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/115; İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 82; Adevi, *Şerhi’l-kebîr*, 1/116; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/244.

²¹¹ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/186; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/438.

²¹² Muvattâ, “Tahâret”, 53; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/70.

²¹³ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/135; Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/185; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/23.

²¹⁴ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/97; Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/171; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/22; Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/26; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/11.

²¹⁵ Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/28; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/11; Kurtubî, *el-Kâfî fi fikhi ehli’l-medîne*, 1/151.

²¹⁶ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/345; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/125.

*silmesine ve dereceleri yükseltmesine sebep olacak iyilik ve hayırları size açıklayım mı? diye sordu. Sahabiler ise evet açıkla dediler. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Güç ve zor zamanlarda olsa bile abdesti tam ve mükemmel almak...”*²¹⁹ Diğer hadiste ise Hz. Peygamber (s.a.s.): “Ancak abdest müminleri muhafaza eder” buyurur.²²⁰

1. 1. 7. Abdestsiz Caiz Olan Ve Olmayan Şeyler

1. Abdestsiz Caiz Olanlar

Abdestsiz olanın mescidin içinden geçmesi caizdir.²²¹ İmam Mâlik’e göre: “Kimse cünüp iken uyumak isterse (gece veya gündüz) abdest alıp yatsın zira bunu yapmak sünnettir.”²²² Nitekim Hz. Ayşe (r. anhâ) şöyle buyurmuştur: “Hz. Peygamber (s.a.s.) çoğu zaman gusledip yatarı. Bazen de yalnız abdest alıp yatarı”²²³

2. Abdestsiz Caiz Olmayan Şeyler

Kur’an mushafına dokunabilmek için abdest almak gerekir. Zira şu ayette delil olarak kullanmıştır: “O elbette değerli bir kur’andır, korunmuş bir kıtaptadır. Ona ancak tertemiz olanlara dokunabilir. Alemlerin Rabbin’den indirilmedi”²²⁴ Ama öğrenme yahut öğretme amacıyla dokunmak caizdir. Kur’ana dokunmadan abdestsiz olarak her zaman okunabilir.²²⁵

Namazın tüm çeşitleri için abdest farzdır; farzlar, sünnetler Kur’an secdesi, tavaf bunlar abdestsiz olmaz.²²⁶

1. 2. GÜSÜL

Cünüplük hayız ve nifastan sonra namaz kılmak için şeriatin hükmü gerekli olan beden her tarafının yıkanmasıdır (büyük hadesten temizlenmesi).

²¹⁷ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar Halîl*, 1/189; Hece Kevkeb Abid, *Fıkhi’l-ibadet alâ mezhebi’l-mâlik*, thk. İbrahim Yakub Cezâyirli, 1/57.

²¹⁸ Tirmizi, “Tahâret”, 44.

²¹⁹ Müslim “Tahâret”, 41.

²²⁰ Muvattâ, “Vuzu” 6 (1/34).

²²¹ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene*, 1/137; Seyyid Kutub İbrahim, *Fi zilali’l-kur’an*, 2/668; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/218.

²²² İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/66; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 2/183; Karâfi, *Envarü’l-buruk fi enva’il-furuk*, 3/413; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/278.

²²³ Muvattâ, “Vuzu” 19 (1/47); Ahmed b. Hanbel Ebü Abdullah Şeybânî, *el-Müsned*, nşr. Kahire: Müessesetu Kurtuba, Cild: 1-6, 6/85; Nesâî, “Tahâret”, 166.

²²⁴ Vakia 56/77-78-79; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsîl*, 1/146.

²²⁵ Bacî, *el-Münteka* 1/477.

²²⁶ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/190.

1. 2. 1. Guslün Tanımı

Gusül, kelime olarak yıkanmak, anlamına gelir.²²⁷

Bir fıkıh terimi olarak “*gusül*” özel bir sebpten dolayı temiz su ile bütün bedenini, hiçbir tarafında iğne ucu kadar yer kalmayacak şekilde yıkanması demektir.²²⁸

Mâlikî fakihî Sâvî, Ahmed (ö.1241/1825) guslü şöyle tanımlamış: Namaza istibaha ve delk niyetiyle bütün bedenine su ulaşması gusül demektir.²²⁹

Gusülde maddî temizlenme, tıbbî fayda, manevî ve hükmî temizlenme, ve arınma özelliği hakimdir.²³⁰

1. 2. 2. Guslün Şartları

Mâlikî mezhebine göre guslün şartları tamamen abdestte de geçen şartlar gibidir. Dolayısıyla tekrar anlatmaya gerek yoktur.²³¹

1. 2. 3. Guslün Farzları, Sünnetleri Ve Mendub (Müstehabları)

1.2. 3. 1. Guslün Farzları

Malikilere göre: Gusül farzları sekizdir:

1. Niyet: Hadesten tahârete için niyetle gusül almaya yönelirse niyet etmiş olur, gusülden önce niyet edilmesi gerekir.²³² Gusülde banyoya giderken veya denize girerken niyet alırsa sonra gusul başlağıta almazsa İbni Kâsim’e (ö. 191/803) göre: yeterlidir. Sahnûn’a göre denize yeterlidir ama banyoda yeterli olmaz.²³³

2. Hayz ve nifas: hayız ve nifasın sona ermesiyle, yani Kanlarının durulmasıyla gusül gerekir.²³⁴ Bunun dayanağı Kur’an-ı Kerim’deki şu ayettir: “*Eğer cünüpseniz iyice temizlenin.*”²³⁵

²²⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 11/494.

²²⁸ Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve'l-İftah fi tahâreti'n-Nisâ fi zav'i fıkhı'l-Malikî*, s. 48; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 2/102; Ceziri Abdurrahman, *el-Fıkhü ale'l- mezahibi'l-erbaa*, 1/85; Karâfî, *ez-Zehira*, 2/448.

²²⁹ Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/111.

²³⁰ Mehmet Şener, “Gusül”, *DİA*, 14/214; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 11/494; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/452.

²³¹ Karavi, *el-Hulasatü'l-fıkhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/24.

²³² Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/23; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 1/456; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/46; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s. 240; Karavi, *el-Hulasatü'l-fıkhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/18;

²³³ İshak, Halil, el-Maliki (ö. 776) *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fıkhı'l- imam Malik*, thk. Muhammed Ösman, nşr. Muhammed Ali, Beyrut/Lübnan Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, 1/152.

²³⁴ Hattâb, *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 1/446; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/43; Abdullah b. Abdurrahman (ö. 386), *Metini' er-Risâle*, ty, yy, nşr. Dâru'l-fikir, 1/18.

²³⁵ Maide 5/6

Diğer ayette ise: “*Temizleninceye kadar onlara hayızlı kadınlara yaklaşmayın*” buyulmaktadır.²³⁶ Kişinin karısıyla cinsel ilişkiye girebilmesi için karısının hayızdan sonra gusletmesi gerektirir.²³⁷ Eğer kadının hayız müdeti on gün ise kanın kesilmesi ile kadına yaklaşılması helal olur, on günden daha az ise üzerinden tam bir namaz vaktinin geçmesi gerekir.

Nifas; lohusa demektir. Kadınlardan doğumundan sonra gelen kana denir. Kan kesildiği anda gusül alınmalıdır. Hatta çocuk kansız olarak doğarsa bile gusül gerektirir.²³⁸ el-Lakami bununla ilgili şöyle buyurmuştur: “İstihşanen gusül yapar”.²³⁹

İstihâza kanı, vücudun herhangi bir uzvundan akan kan gibidir. Sadece abdest gerektirir, gusül gerektirmez.²⁴⁰

3. İnsandan gelen meninin şehvetle gelmesi yıkanmayı gerektirir.²⁴¹ Buna delil olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) şu hadisi gösterilmektedir: “*Mezi abdesti gerektirir meni ise gusül gerektirir*”.²⁴² Ergenlik, lezzet, irade ve cinsel ilişkide bulunmak gusül gerektirir. Demek ki çocuk ve yahut lezetsiz olarak menin akması gusül gerektirmez.²⁴³

4. Penisin başı kadının fercine girince, meni gelmezse bile, hem erkek hem de kadın cünüp olur.²⁴⁴ Bunun delili Hz. Peygamber (s.a.s.)’in şu hadisidir: “*İki sünnet yeri karşılaştığında gusletmek vacip olur*”.²⁴⁵ Diğer bir hadiste de Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “*Erkek, kadının dört uzvuna çöker ve kadına mübaşeret ederse gusül gerekir*”.²⁴⁶ Müslim’in rivayetine de şu ilave eklenmiştir: “*...İnzal olmazsa bile*”²⁴⁷ Yani meni akmazsa bile yalnız iki avret yerine ulaşması gusülü vacip kılar. Ancak “*Su ancak sudan gerekir*.”²⁴⁸ hadisi Buna muhalafet ederek meninin akmasının şart olduğunu söyler: bu hadise cevap ederek Tirmizi’de şöyle anlatmıştır: Bu hüküm İslam’ın başlangıcında bir ruhsattı, bundan sonra inkar etmiştir.²⁴⁹ Übeyy ilaveten der ki: “*Su sudan gerekir*” hükmü ihtilam (rüyada şehvetlenip uyandığı zaman meni görmesi) hakkında muteberdir.²⁵⁰

²³⁶ Bakara 2/222.

²³⁷ Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, 3/88; İbnü’l-Arabî, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, 1/329; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 3/179.

²³⁸ Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/452; İliş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/254.

²³⁹ Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/452.

²⁴⁰ İliş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/255; İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ummuhât*, 1/454;

²⁴¹ Halîl, *Muhtasar-i Seydî Halîl fi’l-ibadet ala mezhebi’l-imam malikî*, 1/22; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fikhi’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/47; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidaytü’l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/43; İshak, Halîl, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer’i li ibnü’l-Hacib*, 1/166.

²⁴² Tirmizi, “*Tahâret*”, 83.

²⁴³ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl*, 1/199; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/449; Halîl, *Muhtasar-i Seydî Halîl fi’l-ibadet ala mezhebi’l-imam malikî*, 1/22; İbn Arafê, *el-Mutasarü’l-fikhiyye*, s. 151; İliş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/250; Abdurrahman b. Muhammed b. Askar Şihâbüddin (ö. 732/1332), *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, yy. ty, 1/18.

²⁴⁴ Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/448; Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, 5/205; Bacî, *Müntekâ*, 1. Baskı, 1332, Mısır, Matbaatü’s-Saade, 1/105; Halîl, *Muhtasar-i Seydî Halîl fi’l-ibadet ala mezhebi’l-imam malikî*, 1/22.

²⁴⁵ Muvattâ, “*Hac*”, 48(1/382); Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, 5/205.

²⁴⁶ Buhârî, “*Gusül*”, 28; Nesâî, “*Tahâret*”, 129.

²⁴⁷ Müslim “*Hayz*” 22.

²⁴⁸ Müslim “*Hayz*” 21.

²⁴⁹ Ebû Davûd, “*Tahâret*”, 85; Tirmizi, “*Tahâret*”, 81.

²⁵⁰ Tirmizi, “*Tahâret*”, 111.

Konuyla ilgili İbn Rüşd el-Hafid (ö. 595/1198) şöyle anlatıyor: Penisin başı, dübüre girince, meni aksa veya akmasa da her ikisine gusletmek farz olur. Hayzlı yahut temiz iken kadına dübüründen yaklaşmak haramdır. Büyük günahdır, livata yanda cinsi sapıklık daha büyük günahdır. Hayvana tecavüz edene ve tüm bunların sonucundadaki durumlarda gusül gereklidir.²⁵¹

Cima (cinsel birleşme) hariç başka bir sebepten yani şehvetsiz meni akarsa (hasta, soğuk ve ağır bir şey almak sebebiyle meni çıkarsa) gusül vacip olmaz.²⁵²

Rüyada ilişkiye girdiğini görmek: Bir erkek yahut bir kadın uyandığında çamaşırında meni bulaştığını görürse gusül gereklidir.²⁵³ Bunun Delili de olarak Ümme Süleym (r. anhâ) rivayet ettiği şu hadistir: Hz. Peygamber (s.a.s.)’e: “*Erkeğin uyukuda gördüğü şeyi kadının uyukuda görmesinin hükmü sorulunca*” Hz. Peygamber (s.a.s.) “*Kadın uykusunda meni görürse, yıkansın*” diye cevap vermiştir.²⁵⁴

Bir erkek yahut bir kadın rüyasında ihtilam olduğu halde dışarı meni çıkmazsa yıkanması gerekmez.²⁵⁵ Zira Hz. Ayşe (r. anhâ) anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.s.)’e: “*Bir kimse elbisesinde ıslaklık bulsa, ancak ihtilam olduğunu hatırlamazsa yıkanması gerekir mi?*” Diye soruldu. Evet yıkanmalıdır diye cevap verdi. Sonra ihtilam olduğunu görüp de, yaşlık göremeyen kimseden soruldu: “*ona gusül gerekmez*” diye cevap verdi.²⁵⁶

Cünüp olan erkek idrarını yapmadan ya da uyumadan önce yıkansa ve namaz kılsa, daha sonra kendisinden meni kalıntısı gelse yeniden yıkanması gerekir. kıldığı namazı iade etmesi gerekir.²⁵⁷

Mezi ve meni arasında tereddüt etmek meni olduğundan şüphelenmek guslü gerektirir.²⁵⁸ Nafi’a göre, kişi uyandıktan sonra elbisesinde ıslaklık varsa meni mi yoksa mezi mi olduğunu da bilmezse gusül gerektirir. Uzun zamandan sonra olsa bile gusül gerektirir.²⁵⁹

5. Muvâlât: abdestte anlatılan hükümleriyle delk de farzdır.²⁶⁰ Yani bütün vücudun dış kısmında kuru bir yer kalmayacak bir şekilde tamamen suyla uzuvları ovmak (delk) yıkanması şartıdır.²⁶¹

²⁵¹ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/250; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 1/450; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/197; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/24.

²⁵² İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/247; Amin Abulhafiz, *İtifakât ibn Rüşd min hilâl kitâbihi Bidâyetü'l-müctehid dirasat'ü-fikhiyyet'ü-mukarene*, c. 1-3, nşr. Libya: Ünversite sabha, 1/208.

²⁵³ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/22.

²⁵⁴ Muvattâ, “*Tahâret*”, 26; Buhârî, “*Gusül*”, 22; Müslim “*Hayz*” 6; Ebû Davûd, “*Tahâret*”, 96; Nesâî, “*Tahâret*”, 90.

²⁵⁵ Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/44; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, Dâru'l-fikir 1404/1984, 1/249.

²⁵⁶ Tirmizi, “*Tahâret*”, 113.

²⁵⁷ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/379.

²⁵⁸ Hattâb, *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 1/455; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/203; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/23.

²⁵⁹ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/137; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/23; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/45; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/23.

²⁶⁰ Hattâb, *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 1/456; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/23; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/46;

6. Parmakların arasını hilallemek; Sadece zann-ı galible yetmez; Çünkü zimmeti zannetmek bile kurtarmaz. Zimmet sadece yakîn ile beraat eder.²⁶²

7. Mâlikî mezhebinde gusül esnasında saçların hilallemesi hükmünde farklı görüşler vardır:

Tunuslu Mâlikî fakih İbn Arafe (ö. 803/1401) ve İbn Yûnus (ö. 451)'e göre: Saçların hillalemek guslün farzıdır. Zira Hz. Peygamber gusül yaparken saçların hillaluyordu.²⁶³

İbni Kâsim'e göre, Saçların ve sakalın hilallenmesi vacip değildir. Çünkü bunların aslı bedenidir.²⁶⁴

8. İslâm'a girmek için gusül gerektirir. Yeni müslüman olan kişiden ilk olarak gusül yapması gerekir.²⁶⁵

1.2. 3. 2. Guslün Sünnetleri

Guslün sünnetleri üçe ayrılır

1. Ellerin Kabin içine koymadan önce üç kere yıkanması sünnettir.²⁶⁶ Çünkü “Hz. Peygamber (s.a.s) öyle yapış ve bize de bunu emretmiştir”.²⁶⁷

2. Kulakların içini ve dışını meshetme, Mazmaza ve istinşak.²⁶⁸ Kulak, ağız, burnun içi bedeninin içinde sayıldığı için gusülde mazmaza ve istinşak suretiyle bunları yıkamak sünnettir.²⁶⁹

3. Ayakların yıkanmasını guslün sona bırakmak. Malikî Mezhebindeki hadislere dayanılarak ayakların geç bırakılması hususunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır:

Birinci görüş, Bacî, Ebu'l-Velîd Süleyman ve İbn Habib'e göre, Gusülde ayakların abdestle yıkanması menduptur. Çünkü ayak yıkamakla abdest tamamlar. Hz. Ayşe (r. anhâ) şöyle buyurmuştur: “Hz. Peygamber (s.a.s) cünüpken yıkanmaya şöyle başlardı. Önce ellerini yıkardı,

²⁶¹ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/267; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/475; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/456; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/22.

²⁶² Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/456; Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/64; İshak, Halil, el-Mâlikî (ö. 776) *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fikhü'l-imam Malik*, thk. Muhammed Osman, nşr. Muhammed Ali, Beyrut/Lübnan: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1/165.

²⁶³ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/59; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/206; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/18.

²⁶⁴ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/59; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/206.

²⁶⁵ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/454; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/23; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/455.

²⁶⁶ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/23; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/46.

²⁶⁷ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/127; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/20; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/6; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/273; Adevi, *Şerhi'l-kebîr*, 1/96.

²⁶⁸ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/457; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/23; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/47;

²⁶⁹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/444.

sonra sağ eliyle suyu sol eline boşaltır ve avret yerini yıkardı sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı, sonra suyu alır ve parmaklarını saç köklerine sokar, tamamıyla suyun ulaştığına kanı oluncaya kadar başını yıkardı, sonra suyu elleriyle alır ve başını üzerine üç defa bolca dökerdi, sonra vücudunun kalan yerleri üzerine su aktırdı, bundan sonra da ayaklarını yıkardı.”²⁷⁰ Bu hadis bunu desteklenmiştir. Bu meşhur görüşür.²⁷¹

İkinci görüşe İbn Kâsim (ö. 191/806)’e göre: Gusülde Ayakların yıkanması sona bırakılmalıdır.²⁷² Meymune (r. anhâ) şöyle buyurmuştur: Hz. Peygamber (s.a.s.) “Gusül abdesti aldı. Avret yerini yıkadı. Sonra elini yere veya duvara sürtüp ovaladı. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Sonra başına ve vücudunun tamamına suyu akıttı. ve oradan kenara çekilerek ayaklarını yıkadı. Kurutması için kendisine bez parçası verdim. O bunu almaktan imtina etti. Eliyle şöyle redd işareti yaptı”.²⁷³ Bu hadis ayakların abdestten ayrılıyor gusül sona gelir.²⁷⁴

İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî (ö. 386/996) *er-Risâle*’de şöyle anlatıyor: “Ayakları abdestte ya da son guslün sonunda yıkamak isteğe bağlıdır. Kişi nasıl isterse öyle yapar.”²⁷⁵

Bundan sonra kişi dilediği gibi sabun, şampuan vd. Temizlik maddeleriyle yıkanır. İrmak ve denizde yıkanmak da yine bunun gibidir.

1.2. 3. 3. Guslün Mendup (Müstehapları)

Gusül mendupları altı (6) tanedir sıra ile şu şekilde antılmaktadır:

1. Besmele: Guslün ilk başlangıcında abdestteki gibi besmele çekmek menduptur.²⁷⁶
2. Necis yerleri yıkanması menduptur.²⁷⁷
3. Normal namaz abdestin uzuvlarını bir kere yıkamak.²⁷⁸
4. Gusül alırken gereğinden fazla suyu kullanmamak menduptur.²⁷⁹

²⁷⁰ Muvattâ, “*Tahâret*”, 17 (1/44); Buhârî “*Gusül*”, 1; Müslim “*Hayz*”, 8. Tirmizi, “*Tahâret*”, 76; Nesâî, “*Tahâret*”, 129.

²⁷¹ Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/460; İlîş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/270.

²⁷² Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/460; İlîş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/270.

²⁷³ Müslim “*Hayz*”, 37.

²⁷⁴ Desûkî; *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 1/483.

²⁷⁵ Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/460; Abdullah b. Abdurrahman, *Metini’ er-Risâle*, 1/19; İbn Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/62.

²⁷⁶ İbn Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/60.

²⁷⁷ Abdullah b. Abdurrahman, *metini’ er-Risâle*, 1/19; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü’l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/48.

²⁷⁸ Ahdarî, *Metni el-Ahdarî fi ibadet alâ mezhebi’l-imam mâlik*, 7.

5. Abdest alırken sağ tarafında başlamak menduptur.²⁸⁰

6. Başın üzerine üç defa bolca su dökmek.²⁸¹ Bunun delili: Cabir b. Abdullah (r.a.)'in rivayet ettiği şu hadistir: “Hz. Peygamber (s.a.s.) Gusül abdesti aldığı zaman başının üzerine üç kere su boşaltırdı”.²⁸²

Gusleırken, bir uzvu yıkamayı unutan sonra hatırlarsa hatta bir ay sonra bile olsa orasını yıkayıp ondan önce kılmış namazları yeniden kılar. Fakat abdest bir uzuv olursa abdestte bir uzvu unutursa abdest alırken o yerin yıkanması yeterlidir.²⁸³

1. 2. 4. Gusül ve Guslü Gerektiren Haller, Gusül Etmesi Farz Olanlara Haram veya Mekruh Olan Şeyler:

Abdestte anlatıldığı cinabet halinde Kur'an mushafına dokunulmamalı, camiye girilmemeli, tavaf yapılmamalı, Kur'an-ı okunulmamalı.²⁸⁴ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.): şöyle buyurmuştur: “Cünüp değilseniz her halde Kur'an okuyun”²⁸⁵ Yalnız delil vermek, sığınmak(teavüz) ve afsunlamak (ruka) için bazı ayetlere okunabilir.²⁸⁶ Mâlikîlere göre bir kimse cünüp iken caminin içinden geçilebilir.²⁸⁷ Kur'an'da şöyle geçiyor: “Cünüpler guslettiklerinde camiye girerler, mescidden geçmek zorunda olmaları müstesnadır.”²⁸⁸

1. 2. 5. Ramazan ve Kurban Bayramlarında, Arefe Günü ve Cuma günü Gusül Abdesti Almak

Mâlikîlerde sünnet ve müstehap gusül iki başlık altında açıklamaktadır.

1. Sünnet gusüller: Cuma günü ve ihram gusülleri.²⁸⁹

Cuma günü gusletmek sünnettir.²⁹⁰ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.): şöyle buyurmuştur: “Cuma günü gusletmek vaciptir.”²⁹¹ Yani lüzumludur. Diğer rivayette “Cumaya gelen gusletsin”²⁹²

²⁷⁹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/461; Halîl, *Muhtasar-i Seydî Halîl fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/23.

²⁸⁰ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/460; Halîl, *Muhtasar-i Seydî Halîl fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/23.

²⁸¹ Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/48; Ahdarî, *Metni el-Ahdarî fi ibadet ala mezhebi'l-imam mâlik*, s. 8.

²⁸² Muvattâ, “Tahâret”, 17; Buhârî “Gusul”, 4.

²⁸³ Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî*, 1/49; Ahdarî, *Metni el-Ahdarî fi ibadet ala mezhebi'l-imam mâlik*, 8.

²⁸⁴ İbnü'l-Hâcib , Cemeleddin Osman b. Ömer Ebu Amr (ö. 646/1249), *Câmi'l-ummuhât*, ty. yy, 1/14; Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/491; Ahdarî, *Metni el-Ahdarî fi ibadet ala mezhebi'l-imam mâlik*, s. 8.

²⁸⁵ İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-Hacib fi fikihu'l- imam Malik*, 1/218.

²⁸⁶ Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/491; Ahdarî, *Metni el-Ahdarî fi ibadet ala mezhebi'l-imam mâlik*, 8; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fikihu'l- imam Malik*, 1/218.

²⁸⁷ İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-Hacib fi fikihu'l-İmam Malik*, 1/218.

²⁸⁸ Nisa 4/43.

²⁸⁹ Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî ala şerhu's-sagîr*, 1/298; İbn Ebi Zeyd el-Kayrevânî (ö. 1335) *er-Risâle*, 1/658; Adevî, Ali b. Ahmed (ö. 1189/1775) *Hâşiyetü' l-Adevî Ala şerhi kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî*, c. 1-8, ty, yy, 2/148.

²⁹⁰ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsîl*, 17/231; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halîl*, 1/329.

²⁹¹ Muvattâ, “Cuma”, 1; Buhârî, “Cuma”, 78; Müslim “Cuma” 2; Ebû Davûd , “Tahâret”, 130; Nesâî, “Cuma”, 25.

Bununla bağı olarak Cuma namazına gidenler için sünnet olduğu ifade edilir. Cuma günü için değil.²⁹³

Rivayete göre Hz. Ömer (r.a) *Cuma hutbesini okurken Hz. Osman (r.a.) içeri girdi. Onun cuma namazına vaktinde ve erken gelmemesinin sebebini sordu? Hz. Osman (r.a) ezanı işitince hemen gusül almadan abdest alıp namaza geldi. Diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.): Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuş ki: “Birinin Cuma namazına gideceği zaman gusül abdesti alsın”*²⁹⁴. Buna dayanarak ilgili İbnü'l-‘Arabî, Hz. Ömer (r.a.)’in Hz. Osman’a camiden çıkmasını ve guslü emretmediği için Cuma guslünün vacip olmadığını yalnız sünnet olduğunu ifade eder.²⁹⁵

2. Mendup gusüller: Bayramlar, Mekkeye girmek ve arafe günü abdest gusülleri.²⁹⁶

İbn Rüşd el-Hafid’e göre, Bayramın guslü müstehaptır, yani vacip değildir. Dolayısıyla abdestin yerini almaz.²⁹⁷ Demek ki: gusülden sonra abdest alması söz konusudur.²⁹⁸ İmam Mâlik’e bayram namazını içingusületmenin hükmü sorulunca. “Bayramda gusülemek iyidir diye cevap vermiştir”.²⁹⁹

Arafe günü gusülemek yalnız vukuf maksadıyla olur; dolayısıyla hayz ve nifaslı kadınlar da gusül alıp arafe gününe katılmış olurlar.³⁰⁰

Cünüp olan kimse gusül yaparsa gusül abdesti yerine geçer.³⁰¹ Çünkü Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: “*Ey iman edenler, ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de cünüpken, yolcu olmanız müstesna, gusül yapmadıkça namaza yaklaşmayın*” bu ayette “gusül” kelmesi dışında başka emri yoktur, demek ki sadece gusül yaptıktan sonra abdest almaya gerek yoktur.³⁰² Hadisten delil ise su hadistir: Hz. Ayşe (r. anhâ) şöyle buyurmuştur: “*Hz. Peygamber (s.a.s.) gusül yaptıktan sonra abdest almıyordu.*”³⁰³

1. 2. 5. Cenaze Yıkayanın Gusül Abdesti Alması

İmam Mâlik, öncelerinde cenaze Yıkayan kişinin cenazayı yıkadıktan sonra gusül Abdesti almasını müstehap görüyordu. Sonra cemahir sahabe muhacirler ve ensarlar bunda gusül

²⁹² Ebû Davûd , “Tahâret”, 130; Tirmizi, “Cuma”, 355.

²⁹³ İbn Receb el-Hanbelî, *Fethu'l-Bârî*, 5/338.

²⁹⁴ Muvattâ, “Cuma”, 1; Müslim “Cuma” 1.

²⁹⁵ İbn Receb el-Hanbelî, *Fethu'l-Bârî*, 5/338; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 18/106; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 7/346.

²⁹⁶ Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/298; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/148; İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî (ö. 1335) *er-Risâle*, 1/658; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/148; Bacî, *el-Münteka* 1/38.

²⁹⁷ Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/295; İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/651; Sâvî, *Bulgatü' s-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/120; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 7/392; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/329; İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü' l-müctehid ve Nihâyetü' l-Muktesid*, 1/216.

²⁹⁸ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî , *er-Risâle*, 1/651.

²⁹⁹ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/245.

³⁰⁰ Bacî, *el-Münteka*, 2/234.

³⁰¹ Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/295; İbn Receb el-Hanbelî, *Fethu'l-Bârî*, 1/243; İbn Abdilber, *et-Temhid*, 22/93; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/260.

³⁰² Ebû Muhanned Kâdî Abdülvehhâb, *Maüine alâ mezhebi âlimü' l-medine*, 1/159.

³⁰³ Tirmizi, “Cuma”, 79; Nesâî, “Taharet”, 160; İbn Mace, “Taharet”, 96; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/68.

olmadığını ifade edince vazgeçmiştir. Yani ameli ehl-i'l medineye bakarak gusle gerek yoktur, demiştir.³⁰⁴

İmam Malik'ten gelen başka bir rivayete, İbni Kâsim ve Tunuslu İmam Sahnûn'e göre, Cenaze yıkayan kişinin gusül alması müstehaptır.³⁰⁵ Çünkü Ebu Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.s)'in: “*Kim bir cenaze yıkarsa yıkansın*”³⁰⁶ buyurduğunu rivayet etmiştir.

1. 2. 6. Mekke'ye Girerken Gusül Abdesti Almak

Mekke'ye girmek için abdest almak müstehaptır.³⁰⁷ Zira Hz. Ömer (r.a), “*Mekkeye gidince abdest gusül yapıyordu*”.³⁰⁸ Aslanan tavaf için gusül almaktır; dolayısıyla hayz ve nifas halindeki kadınlar Mekke'ye girmek için gusül almazlar.³⁰⁹

1. 3. Teyemmüm

1. 3. 1. Teyemmüm Tanımı

Teyemmüm: Kasketmek ve yeltenmek anlamına gelir.³¹⁰ Bu anlamın kullandığı şu ayete ispatlamaktadır. Cenâb-ı Hakkı şöyle buyurmuştur: “*Kendinizin göz yummadan alcısı olmadığınız pis kötü şeyleri vermeye yeltenmeyin.*”³¹¹ Bu ayette “*teyemmüm*” kelimesi kasketmek ve yeltenmek anlamına gelmektedir.³¹²

Teyemmüm fıkıh terimi olarak: Niyet ile temizliyi neteliğe sahip özel toprakla yüzü ve elleri anlatılan özel bir şekilde meshetmek demektir.³¹³

Başka deyişle: Teyemmüm belli bir şartta hadesten temizlenmektir.³¹⁴

³⁰⁴ Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi Ehli'l-Medîne*, 1/154; Bacî, *Müntekâ*, 2/448; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 3/12; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletuh*, 1/382; İbn Rüşd Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/229.

³⁰⁵ Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/359; Bacî, *Müntekâ*, 2/19; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsil*, 2/206; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/376; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 3/12.

³⁰⁶ İbn Mace, “Cenaiz”, 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/280.

³⁰⁷ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/364; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/22; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s.241; Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi Ehli'l-Medîne*, 1/153; Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 4/144.

³⁰⁸ Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi Ehli'l-Medîne*, 1/153; Muvatta, “Hacc”, 1 (1/322); Tirmizi, “Savmet”, 29; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 10/18; Karâfî, *ez-Zehîra*, 3/224; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 4/3; İbn Rüşd Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/337.

³⁰⁹ Bacî, *el-Müntekâ*, 2/234.

³¹⁰ İbn Ebî Zeyd, Kayrevânî *er-Risâle*, 1/67; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/334; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s. 302; Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 1/172; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fî zabti-mesâili'l-mezheb*, 1/201; Karagöz, İsmail ve Altuntaş, Halil, *Namaz ilmihali*, s. 114.

³¹¹ Bakara 2/267.

³¹² Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/334; Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 1/172; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/232.

³¹³ Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/26; Ceziri Abdurrahman, *el-Fıkhu ale'l-mezahibi'l-erbaa*, 1/141; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/147; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/123; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/32; Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 1/172.

³¹⁴ Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/34; Sâvî, Ahmed b. Muhammed (ö. 1241) *Hâşiyetü's-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/37; İbn Receb el-Hanbelî, *Fethu'l-Bârî*, 2/13.

Teyemmümün ruhsatı vaciptir.³¹⁵ Teyemmüm suyu bulamayan için azimet hükmündedir. Suyu bulan fakat suya dokunmaktan korkan bir kimse için ruhsat hükmündedir.³¹⁶

1. 3. 2. Teyemmümün Şartları

Sihhat şartları, vücup şartları, hem sihhah hem vücup şartları olmak üzere üç başlık altında açıklamaktadır.

1. Vücup şartları:

Birincisi: Baliğ olmaktır.

İkincisi: Temiz toprağı kullanmaya muktedir olmak. Temiz toprağı teyemümde kullanmaktan aciz olan kişiden teyemümüm zorunluluğına düşer.

Üçüncüsü: Abdesti bozan şeylerden birinin vuku bulmasıdır.³¹⁷

Sihhat şartları

Birinci: İslamiyet.

İkinci: Meshedilecek organların üzerinde meshe engel bir şey bulunmamasıdır.

Üçüncü: Teyemüm ederken abdest ve teyemüm bozucu bir halin meydana gelmemesidir.³¹⁸

Hem Sihhat hem vücup şartları

1. Farz vakti girmiş olmalıdır.³¹⁹

2. Akıllı olmaktadır.

3. Hayız ve nifas kanamalarından kesilmiş olmak.

4. Uyku ve unutkanlık halinin bulunmaması.

5. Temiz toprağın bulunması.³²⁰

İbn Ömer (r.a): *“Teyemüm alırken, temiz bir toprakla yüzü meshedip sonra ellerin dirseklerine kadar meshetmiştir”*.³²¹

³¹⁵ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/404.

³¹⁶ Şatibî, *el-Muvafakat*, 5/128; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/478.

³¹⁷ Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/35.

³¹⁸ Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/34; Edevî, *Şerhi'l kebîr*, 1/84; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî alâ şerhu's-sagîr*, 1/222.

³¹⁹ İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/68; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/35; Edevî, *Şerhi'l kebîr*, 1/84; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî alâ şerhu's-sagîr*, 1/37.

³²⁰ İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/68; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/35.

³²¹ Muvatta, *“Teyemüm”*, 24 (1/56).

1. 3. 3. Teyemmümün Niteliği ve Farzları

1. 3. 3. 1. Teyemmümün Niteliği

Su bulunmadığı zaman ve zorunluluk sebebiyle suyun kullanılmaması halinde teyemmüm abdest ve gusül abdesti yerine geçer. Temiz olan toprağa parmaklar açık olarak iki eli vurlur, eğer eller fazla tozlanmışlarsa onlar yan yana getirilip birbirine hafifçe vurulur sonra yüzünü mesheder, ardından eller yine temiz toprağa tekrar vurulduktan sonra eller dirseklere kadar kolları meshetmek suretiyle yapılan ibadete hazırlık faaliyetidir.³²²

Elleri meshederken sol elin baş parmağını ayırarak diğer parmakların iç tarafları ile sağ elin parmak uçlarından başlayarak kolun dış tarafını dirseklere kadar çekip meshetmeli sonra yine sağ elin iç tarafına dönerek sol elin baş parmağı ile serçe parmağını halka ederek baş parmakla beraber elin ayası ile dirsekten bileğe kadar elin iç tarafını meshetmelidir. Baş parmağı daha ileriye yürüterek sağ elin baş parmağının üstünü de meshetmelidir. Sol ele sağ elin meshedilişi gibi, aynen sağ elle de sol eli meshetmelidir.³²³ Kur'an-ı Kerim'de: “*Su bulamazsanız temiz bir toprakla teyemmüm edin, yüzlerinizi ellerinizi onunla meshedin.*” buyurulmaktadır³²⁴ teyemmümün şeklini açıklayan Hadiste şöyle anlatılıyor: Ammar Hz. Ömer (r.a.)'e şöyle anlattı : Hz. Peygamber (s.a.s.)'in beni gönderdiği *Bir sefer esnasında cünüp oldum. Su da bulamadım. Bunun üzerine hayvanları bulanması gibi ben de toprağa bulandım. Sonra Hz. Peygamber (s.a.s.)'e gelip durumu kendisine arzettim. “Bana şöyle yapman yeterdi!* Dedi ve gösterdi: “*İki avucuyla yere bir vurdu, sonra avuçlarını çırptı sonra soluyla sağ avucunun sırtını ve sol avucunu sırtını sağ avucuyla meshetti. Sonra da onunla yüzünü mesh etti*”³²⁵

Toprak olmazsa onun gibi benzer şeyler üzerine teyemmüm eder, dağ, çakıl taşlık yer, ince kumla ve kesikle, çamura, toz, kum, taşlar yerde sabit olan kar ve kül gibi şeylerin üzerinde teyemmüm edebilir.³²⁶ Çünkü Kur'an-ı Kerim'de şöyle geçiyor: “*Eğer hasta veya yolcu iseniz veya biriniz tuvaletten gelmişse veya kadınlara dokumuş ise, eğer su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin*”,³²⁷ Ayyette geçen “*saide*” kelmesi toprak, demektir; fakat Mâlikîlerde mutlak olarak kullanılmaktadır. Yani yer üstünde ki her şeyidir, üzerinde yaşamamanın

³²² Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/145; İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/76; Kurtubî, *Kâfi fil fıkıh ehli'l-Medîne*, 1/181;

³²³ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/145; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/33; İmam Mâlik *el-Müdevvenetü'l-kübra Rivayetü'l-İmam Sahnûn b. Saïd et-Tenühî*, 1/142.

³²⁴ Maide 4/6.

³²⁵ Bâhari, “*Teyemmüm*”, 7; Ebû Davûd, “*Tahâret*”, 127; Tirmizi, “*Tahâret*”, 110.

³²⁶ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/148; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/24; İbn Askar, *İrşâdu's-sâlik ilâ aşrafu'l-mesâlik* 1/24; Muvatta, “*Tahâret*”, 24 (1/56); İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/75; Nifirâvî, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle Ebi Zeyd el-karevânî*, 1/18; Kurtubî, *Kâfi fil fıkıh ehli'l-Medîne*, 1/183; Seyyid Kutub İbrahim, *Fi zilali'l-kur'an*, 2/669; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 1/237.

³²⁷ Maide 5/6.

mümkün olduğu her şey topraklardan sayılır.³²⁸ Ama Hasır, tuz, ağaç (tahta) ve kuru otun bunların üzerinde teyemmüm alınmaz.³²⁹

Abdest alabilecek kadar suyu olan cünüplü sadece teyemmüm alır, ne abdest ne gusül alır.³³⁰ Çünkü abdest gusül yerine geçmez. Fakat teyemmüm geçer.

Mukim ya da misafir taş ve topraktan olan duvar ile teyemmüm edebilir.³³¹ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) *Cünüpken duvarla teyemmüm almıştır.*³³²

1. 3. 3. 2. Teyemmüm farzları

1. Niyet: Namaz için taharet-i niyet etmelidir. Hangi namaz, yani farz yada nafil olduğunu belirtmelidir. Niyetsiz olarak teyemmüm almışsa kıldığı namazı mutlaka iade etmelidir.³³³

2. Temiz toprakla İlk vuruş.³³⁴ Buna delil olarak Kur'an-ı Kerim'deki: *"Su bulamazsanız temiz bir toprakla teyemmüm edin,"*³³⁵ mealindeki ayet gösterilmektedir.

3. Tüm Yüzün ve elleri bileklere kadar meshetmek.³³⁶ Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: *"Yüzlerinizi ellerinizi onunla meshedin"*³³⁷ buyrulmaktadır Parmaklar hilallenmeli ve yüzük çıkarmalı, burada geçen abdestte yüzük çıkarılmaz su yüzüğün altına ulaşır, fakat teyemmümde yüzük çıkar zira toprak oraya ulaşmaz.³³⁸

İbni Kâsim'e göre, Ellerini bileklere kadar mesheden namazını iade etmez.³³⁹

4. Muvâlât.³⁴⁰

³²⁸ Karâfî, *Envarü'l-buruk fi enva'il-furuk*, 2/84; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/236; İbnü'l-'Arabî, *Ahk'âmu'l-kur'an*, 2/394; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 1/237.

³²⁹ Edevî, *Şerhi'l-kebîr*, 1/156; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/76; Ebu'l-Hasan, *Kifâyetü't-tâlibi'r-rabbânî. li'r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî*, thk. Yusuf Muhammed, Dâru'l-fikir:1422, Beyrut, c. 1-2, 1/287.

³³⁰ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/148.

³³¹ Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/33; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/75.

³³² Buhârî, *"Teyemmüm"*, 3; Müslim, *"Hayz"*, 28; Nesâî, *"Tahâret"*, 195.

³³³ Halil , *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/24; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/32; Desûki, *hâşiyetü'd-Desûki*, 2/65.

³³⁴ İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/76; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/32; Tahîr, *el-Habîb, el-Fikhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/134; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 22.

³³⁵ Maide 4/6.

³³⁶ İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/77; Tahîr, *el-Habîb, el-Fikhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/134;

³³⁷ Maide 4/6; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 22.

³³⁸ İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/77; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/32; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 22.

³³⁹ İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî, Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi'l-Müdevvene min gayriha mina'l-umuhâtü*, 104.

³⁴⁰ Tahîr, *el-Habîb, el-Fikhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/135; Cezîrî, *Abdurrahman, el-Fikh alel Mezâhibi'l-Erbaâ*, 1/151.

1. 3. 3. 3. Teyemmümün Sünnetleri

Tertip: Önce yüzü sonra elleri meshetmek. Yüzü meshetmeden önce ellerin mehederse namazın iade edilmesini gerektirmez.³⁴¹

Elleri bileklerden dirseklere kadar meshetmek.³⁴² İbn Rüşd el-Ced, bunu desteklemiştir.³⁴³ Buna muhalefata ederek ellerin dirseklere kadar meshedilmesinin farz olduğu ve sadece sünnet olduğu görüşleri savunanlar da vardır. Çünkü İbn Ömer (r.a) *Teyemmüm ederken ellerini dirseklere kadar meshediyordu.*³⁴⁴ Dolayısıyla Mâlikîlere göre en meşhur görüş, ellerin dirseklere kadar meshedilmesinin vacip olduğu görüşüdür. Hatta Mâlikî mezhebinde Mısırlı İbn Kâsim: “Teyemmüm eden kişi ellerini bileklere kadar meshederse, vaktinde iade edez, vakit dışında iade etmez”.³⁴⁵ Şeklinde görüş beyan etmiştir.

Sahnûn, Mısırlı Mâlikî fakhi İbn Abdülhakem (ö. 214/829) ve İbn Nafi’ye göre herhalde namazı iade eder.³⁴⁶ Yani vaktinde ve dışında fark etmez.

Eller için ikinci vuruşu yenilemek sünnettir.³⁴⁷ Dolayısıyla Bir vuruşla yüzün ve ellerin meshedilmesi yeterlidir.³⁴⁸ Çünkü Ammar’ın rivayet ettiği hadiste, sadece bir kere vuruş nakledilmiştir.³⁴⁹ Diğer rivayette ise iki vuruş nakledilmiştir. Demek ki iki vuruşu farz değil fakat sünnettir.

Ellerine bulaşan tozun çırpılması.³⁵⁰ Zira Ammar (r.a.) şöyle anlatıyor: *Hz. Peygamber (s.a.s.)’e teyemmüm alırken “İki avucuyla yere bir vurdu, sonra avuçlarını çırpı.”*³⁵¹

Teyemmüm menduplar

Besmele çekmek menduptu.

Misvak kullanmak menduptu.

³⁴¹ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/147; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/33; Tahir, el-Habib, *el-Fikhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/135; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 23.

³⁴² İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî *er-Risâle*, 1/77; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/33; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/448; Tahir, el-Habib, *el-Fikhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/136; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 23.

³⁴³ Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/81.

³⁴⁴ Muvatta, “Teyemmüm”, 24 (1/56).

³⁴⁵ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/146; İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî *er-Risâle*, 1/77; Kurtubî, *Kâfi fil fikh ehli'l-Medîne*, 1/182.

³⁴⁶ Kurtubî, *Kâfi fil fikh ehli'l-Medîne*, 1/182; Baci, *Müntekâ*, 1/127.

³⁴⁷ İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî *er-Risâle*, 1/76; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/33; Tahir, el-Habib, *el-Fikhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/136; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 23.

³⁴⁸ İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî *er-Risâle*, 1/76; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/33; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/81.

³⁴⁹ Bâhari, “Teyemmüm”, 7; Ebû Davûd, “Tahâret”, 127; Tirmizi, “Tahâret”, 110.

³⁵⁰ İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî *er-Risâle*, 1/76; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/33; Tahir, el-Habib, *el-Fikhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/136.

³⁵¹ Bâhari, “Teyemmüm”, 7; Ebû Davûd, “Tahâret”, 127; Tirmizi, “Tahâret”, 110.

Teyemmüm yaparken Allah'ın zikrinden başka şeyi konuşmamak menduptur.

Kible'ye yönelmek menduptur.

Sağ ellerden sonra solu meshetmek fazilettir.

Yapılmaması için başkası tarafından zorlanılmamaktır.³⁵²

Mâlikîlere göre: Yolculukta, hastayken ve korku zaanların namazın ilk vaktinde teyemmüm alınmaz, yalnız yolculukta hiç su bulamayacağına inanılırsa o zaman ilk vaktinde teyemmüm alınır. Ayrıca su bulunca namazı iade edilmez.³⁵³ Çünkü hadiste: “İki kişi seferde cünüp olmuşlar ve su olmadığı için -teyemmüm yapıp namaz kılmışlardır. Sonra güneş doğmadan su buldular birisi gusül yapıp yeniden namaz kılmış öbür kişi namazını tekrar etmemiştir. Sonra Hz. Peygamber(s.a.s.)'e gelip durumu anlatıklarında, Hz. Peygamber namazı iade etmeyen kişiye”, *sünnete isabet ettin” namazı iade eden kişiye ise” iki kat ecir aldın.”* buyurmuştur.³⁵⁴

Kusurlu (su aramayan) hasta, suyu bulunmaktan korkan sağlıklı olanın teyemmüm aldıktan sonra suyu bulunca namazı vaktinde iade etmesi gerekir.³⁵⁵

İbni Kâsim ve el-Lakami'ye göre, mukim Kusurlu olsa bile namaz kıldıktan sonra suyu bulur namazı iade etmesi gerekmez. Çünkü Allah'ın emri ile namaz kılmış.³⁵⁶

Sünnet namazları teyemmümle kılmak: Bununla ilgili Mâlikî mezhebinde üç görüş bulunmaktadır:

1. Sahnûn ve el-Lakami'ye (ö. 478/1085) göre: farz namazları gibi sünnet namazlara teyemmüm edilir, vitir, istiska (yağmur), küsûf (güneş ve ay tutulması), sabah namazın sünneti ve bayramlar vs. Bu meşhur görüşdür.³⁵⁷ Bununla ilgili İbni Kâsim: Nafîle teyemmümle vitir namazı kılınabilir.³⁵⁸ Yolculuk ve hasta olan küsûf (güneş ve ay tutulması) için teyemmüm edilir” demiştir.³⁵⁹

³⁵² İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî *er-Risâle*, 1/79; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/82; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*, s. 24.

³⁵³ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/145; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/219.

³⁵⁴ Ebû Davûd, “Tahâret” 129; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/145;

³⁵⁵ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/145; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/159; Nifirâvî, Ahmed b. Ganim b. Selim, *el-Favâkihî ed-devani ala risâle Ebi Zeyd el-karevânî*, 1/18, thk. Riza fariha, mektebetu's-Sakafetu'd-Diniyye; Abdullah b. Abdurrahman (ö. 386), *Metini' er-Risâle*, nşr. Dâru'l-fikir, 1/157; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/86; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/459.

³⁵⁶ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/483; Bacî, *el-Münteka*. 1/126; İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi'l-Müdevvene min gayriha mina'l-umuhâtü*, s. 113.

³⁵⁷ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/484; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-Hacib fi fîkhu'l-imam Malik*, 1/229; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/182.

³⁵⁸ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/182; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/481.

³⁵⁹ İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, 1/325; İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/74.

2. Tunuslu Mâlikî fakihî İbn Arafê (ö. 803/1401): “Sadece sünnet-i ayn (vitir, sabah namazın sünneti) için teyemmüm edilir ama sünnet-i kifaye (bayramlar, cenaze) için teyemmüm edilmez; yalnız yolcu olan teyemmüm yapabilir”.³⁶⁰

3. Sabah -namazın sünneti-, bayram, vitir ve duha gibi sünnet namazı için müstakil olarak teyemmüm alınmaz. Çünkü zaruret değildir.³⁶¹

Bunlarla ilgili İmam Mâlik, bir farz namazını kılma niyetiyle teyemmüm alınmışsa onun istihsanen nafîle da kılınabilir cenaze namazı da nafîleler gibidir.³⁶²

Mâlik fakih Mutrif, İbnü'l Mâcişûn, İbn Abdülhakem ve İbn Habib'e göre suyu olan bir kimse suyu unutup teyemmüm alarak namaz kılmışsa sonra vakit içinde hatırlarsa namazı iade eder.³⁶³ Çünkü böyle bir kişi suyu bulamayanlardan sayılmaz.³⁶⁴ İbni Kâsim'e göre üç görüş bulunmaktadır: iade edilmez, iadesi menduptur, vaktinde iade eder.³⁶⁵ Bazı Mâlikîlerde ise bir şey olmaz.³⁶⁶ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuş ki: “Unutan ve hata yapan kişinin üzerinden kalem kaldırılmıştır (Günah kalemi bu iki sınıfa bir şey yazmaz)”.³⁶⁷

Sağlıklı olan kimse iki farz namazını bir teyemmümla kılamaz.³⁶⁸ Zira su aramak için daha şansını denemesi, İbn Abbas (r. anhümâ) (ö. 68/687) ve Said İbn Musayyib (ö. 95/715) aynı görüşü savunmaktadırlar.³⁶⁹ Yalnız, geçen kılınmamış olan farzları bir teyemmümle kılınabilir. Eşhab'a göre, Sağlıklı, mukim olan Cuma namazı için teyemmüm alamaz. Çünkü Cuma öğle namazının bedelidir, ayrıca Cuma yerine öğle namazı kılınmaktadır.³⁷⁰ Bu görüş zayıftır. Çünkü Cuma namaz o günün farzdır.³⁷¹ Bu görüş de zayıftır. Bu iki görüşü toplanmak için İbn Yunus (ö. 451/1049) ve Eşhab (ö. 204/819) diyorlar ki: Cuma namazı vaktinin çıkması korkusuyla teyemmüm almaz öğle namazı kılar, yani cumaya ulaşmazsa öğle namazı Cuma namazının yerine

³⁶⁰ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/484; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/149; İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/73; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/28; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/37.

³⁶¹ Edevî, *Şerhi'l kebîr*, 1/148; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/408; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl* 1/304; İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî, Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi'l-Müdevvene min gayriha mina'l-umuhâtü*, s. 119.

³⁶² Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/496; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/317; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsil*, 1/182.

³⁶³ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/145; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/287; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/327; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/286.

³⁶⁴ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/287;

³⁶⁵ İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî, Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi'l-Müdevvene min gayriha mina'l-umuhâtü*, s. 113.

³⁶⁶ Kurtubî; *Kâfi fil fikh ehlî'l-Medîne*, 1/182; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/230; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 2/384.

³⁶⁷ İbn Mace, “Talak”, 16; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 3/431;

³⁶⁸ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/149; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/29; Nifirâvî, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebi Zeyd el-kayrevânî*, 1/18.

³⁶⁹ İbn Yunus, *el-Câmi'li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, 1/328.

³⁷⁰ İbn Ebi Zeyd, *Kayrevânî er-Risâle*, 1/73; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/28; Desûki, *hâşiyetü'd-Desûki*, 2/32; Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 1/191.

³⁷¹ Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/355; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/313; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/406.

geçer. Ama su bulmadığında Cuma namazı için teyemmüm eder. Bu, mezhebin en meşhur görüşüdür.³⁷²

1. 3. 4. Teyemmümü Meşru Kılan Sebepler...

1. Suyun yokluğu mesala kuyudan su çekmek için ip veya kova bulunmamak gibi. Kur'an-ı Kerimde: “Eğer su bulamazsanız” buyurmaktadır. Bu ayetten çaba ve su aradıktan sonra teyemmümün caiz olduğu anlaşılmaktadır.³⁷³

2. özür sebebiyle su kullanamamak.

3. Suyun kullanılması durumunda Hasta olmaktan korkmak ve hastalığın artılmasından korkmak.³⁷⁴ Soğuğun zararlı olabilmesi ve çok yara sebebiyle suya dokunmama durumunda teyemmüm yapılabilir.³⁷⁵ Bunun delil de zikri geçen ayetteki “Eğer hasta iseniz” ifadesiyle şu hadistir. Amr İbnu'l-As (r.a) anlatıyor: *Zatu's-selasil gazvasi'nde soğuk bir gecede, ihtilam oldum. Yıkadığım takdirde helak olacağımdan korktum, böylece teyemmüm yapıp arkadaşlarımla sabah namazını kaldırdım bu hadiseyi Hz. Peygamber(s.a.s.)'e anlatılar. Bana “Ey Amr! Sen cünüp olduğun halde arkadaşlarına namaz mı kaldırdın?” diye sordu. Ben de yıkanmama engel olan durumu haber verdim ve dedim ki: Ben Allah'ım şöyle söylediğini işittim “Kendinizi öldürmeyin, Allah sizlere karşı rahimdir” Hz. Peygamber(s.a.s.) güldüler ve hiçbir şey söylemedi.*³⁷⁶

4. Abdest ve gusül alınabilecek kadar suyun yetmemesi.

5. Suyun kullanılması durumunda, kendisinin veya arkadaşının veya hayvanın susuzluktan zor durumda kalması.³⁷⁷

6. Mali kaybından ve parasızlıktan korkmak.³⁷⁸

7. Namaz vakti çıkmasından korkmak.³⁷⁹

Mâlikîlere göre yolculukta, hastayken, susuzluk, hırsızlar ve mal kaybetmekten korkan kimse namazın ilk vaktinde teyemmüm alamaz, yalnız yolculuktayken hiç su bulamayacağına inanılırsa o zaman ilk vaktinde teyemmüm edebilir. İbn İbn Rüşd'e göre, ayrıca suyu bulunca

³⁷² Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/36; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/313; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydi Halil*, 2/406; İlîş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil* 1/304; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 1/483.

³⁷³ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/335; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/35; Kurtubî, *Kâfi fil fikih ehli'l-Medîne*, 1/183; Hece, *Fikhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/90.

³⁷⁴ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/339; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/35; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/147.

³⁷⁵ İbn Askar, *İrşâdu's-sâlik ilâ aşrafu'l-mesâlik* 1/24; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/147; Halil, *Muhtasar-i Seydi Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/24.

³⁷⁶ Bâhari, “Teyemmüm”, 7; Ebû Davûd, “Tahâret”, 127.

³⁷⁷ Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/149; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/35; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/345.

³⁷⁸ Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/43; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/35; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/345; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/150.

³⁷⁹ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/35; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/345; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/150.

namazı iade etmesi gerekmez.³⁸⁰ Endülüslü İbn Habîb Süleymân (ö 238/853) ve Asbağ b. Ferec'e göre: "Vaktinde namazı iade edilir"³⁸¹ İbni Kâsim ve İbnü'l Mâcişûn'e göre: Mutlaka namazı iade edilir.³⁸² İbn Rüşd'ün görüşüne göre bu en doğrusudur. Nitekim Hz. Aişe (r.a.) şöyle rivayet etmiştir: *Bir seferde Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber bir yerde indik kolye kayboldu. Herkes Onu aramak için kaldı. Kimsenin'de suyu yoktu. Sabaha kadar susuz kalmışlar sonra teyemmüm ayeti indirilmiştir.*³⁸³ Demek her zor durumda iken teyemmüm kılar. Ayrıca malı korumak beş temel esasın zaruretlerin biridir. Bunun için farz iskat olunur.³⁸⁴

İbnü'l-Arabî'ye göre: Namaz kılmışken su bulunursa istishab olarak namaza devam edilir.³⁸⁵ Halbuki namaz kılmaya başlamadan önce su bulunursa teyemmüm bozulur, abdest alınmalıdır. Çünkü teyemmüm illeti suyun yokluğu demektir.³⁸⁶

Kadının hayz ve nifas durumu kesildikten sonra gusül için su bulamadığında koca karısına teyemmümle ilişkiye girmez, su bulana kadar beklemesi gerekir. Çünkü teyemmüm hadesi kaldırmaz fakat namaza istibaha getirir.³⁸⁷ Dolayısıyla ehl-i kitab (yahud ve hristiyan) kadın bile hayz ve nifas kanı durduktan sonra kocasıyla cinsi münasebette bulunamaz (cinsel ilişki) için gusül etmesi gerekir.³⁸⁸ Bununla ilgili cünüp olan teyemmüm alsa bile su bulunca gusül yapması gerekmektedir.³⁸⁹

Kur'an mushafına dokunabilmesi, dua, uyumak ve tavaf etmek için su yokluğunda teyemmüm alınabilir.³⁹⁰

1. 4. Mest Üzerine Mesh Etme

1. 4. 1. Tanımı ve hükmü

Meshin tanımı: Mesh kelimesi eli bir şeyin üzerine sürmek anlamına gelir.³⁹¹

Mestin tanımı: Mest ayağa giyilen topuklarıyla birlikte örten hafif ayakkabıdır.³⁹²

³⁸⁰ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/145; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/219.

³⁸¹ Bacî, *el-Münteka*.1/127.

³⁸² İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/69; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/229.

³⁸³ Bâhari, "Teyemmüm", 1; Müslim, "Hayz", 26; Nesâî, "Tahâret", 194; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/69.

³⁸⁴ Şatibî, *el-Muvafakat*, 1/5; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhul-İslâmî ve Edilletuh*, 7/131.

³⁸⁵ İbnü'l-Arabî, *el-Mahsûl*, 1/130; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fıkhul-imam Malik*, 1/240; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 1/343; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/383;

³⁸⁶ İbn Receb, *el-Kavâid*, 1/345; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/383; İbn Ebi Zeyd, *er-Risâle*, 1/80.

³⁸⁷ Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevi*, 1/210; Ebu'l-Hasan, *Kifâyetü't-tâlibi'r-rabbânî. li'r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî* 1/194.

³⁸⁸ Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevi*, 1/211.

³⁸⁹ Karâfî, *Envarü'l-buruk fi enva'il-furuk*, 3/422.

³⁹⁰ İlîş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halil* 1/311; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/484; Bacî, *el-Münteka*.1/126.

³⁹¹ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/362; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve'l-İftah fi tahâreti'n-Nisâ fi zav'i fıkhil-Malikî*, s. 255; Hece Kevkeb Abid, *Fıkhil-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/75; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhul-İslâmî ve edilletuh*, 1/415.

Fıkıh terimi olarak ise Şariat sahibinin mukim ve misafir mükellefler için ruhsat ve tahfi olarak abdest aldıktan sonra temizli mestleri giyip, yeni abdest alırken özel olarak mestler üzerine meshetmelerine isin verme hükmüdür.³⁹³

Mest üzerine mesh etmenin hükmü: İbn Rüşd el-Ced şöyle buyurmuştur: ikamet ve seferde mest üzerine meshetmeyi İmam Mâlik ilk dönemde kabul etmemiş, sonra sadece seferde kabul etmiş, sonra ne mukim ne misafir mest üzerine mesheder demiştir, Sahnûn ve İbn Vehb aynı kanaattedirler.³⁹⁴ İbn Abbas (r. anhümâ) (ö. 68/687), Ebu Hureyre ve Hz. Ayşe (r. anhâ) mest üzerine meshin Maide suresindeki şu ayetle mensuh olduğunu savunmuşlardır “*Ey iman edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın başlarınızı meshedin ve her iki topuğa kadar ayaklarınızı da yıkayın*”..³⁹⁵ Yani abdest alırken ayakların yıkanması açıkçası belirtildi. Bunlara karşı Hasan-ı Basri (ö. 110/728) şöyle buyurmuştur: yetmiş (70) kadar sahabe hepsi mest üzerine meshetmiştir.³⁹⁶ Bir rivayete göre Carir b. Abdullah abdest alıp mestlerinin üzerine meshetmiştir, bununla ilgili İbrahim en-Naha’i da şöyle buyurmuştur: Maide süresi indikten sonra Carir müslüman oldu, hem de “*Hz Peygamber (s.a.s.) abdest alırken gördüm, o mestlerinin üzerine meshetti demiştir.*”³⁹⁷ Diğer bir hadiste ise Şureyh b. Hani şöyle demektedir Hz.Ayşe (r. anhâ)’ye mestler üzerine meshetme hususunda soru sordum. Bana “*Hz. Ali (r.a.)’ye sor. Çünkü o Peygamberle (s.a.s.) beraber yolculuğa çıkmıştı ve ona sorulduğunda, Hz. Peygamberle mukim olan bir gün ve gece, misafir ise üç gün ve gece boyunca mest üzerine mesh edebilir dedi*” diye cevap verdi.³⁹⁸ Demek hem yolculuğa çıkan hem de evde kalan mest üzerine mesh edebilir.

İbn Arafe “Mâlikî mezhebinde en doğrusu görüş, mest üzerine meshetmenin caiz olduğuyla yöndeki görüştür” İfadesini kullanmıştır.³⁹⁹ Çünkü İbn Rüşd el-Ced ve İbn Nafi’ buyurmuş ki: İmam Mâlik ölüm esnasında iken ona mest üzerine meshetmeyi sorduk İmam Mâlik “Mukim ve yolcuyken mest üzerine meshetmek caizdir” diye cevap verdi.⁴⁰⁰ Süleyman Bacî’ye göre meshin cevaz sebebi mesti çıkarmanın zor olmasıdır. Dolayısıyla ruhsat olarak caizdir. Ayakabılar bundan hariçtir.⁴⁰¹ Bununla beraber mest giyinmekle ayaklarda necis bulunmamaktadır.⁴⁰²

³⁹² Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletuh*, 1/415.

³⁹³ İbn Ebî Zeyd, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Kayrevânî (ö. 386), *Metni er-Risâle Kayrevânî*; nşr. Dâru'l-fikir, 1/22; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/30; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 1/251; Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/215; Ebu'l-Hasan, *Kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî. li'r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî*, 1/296; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/43.

³⁹⁴ İbn Rüşd el-Ced *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/82; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/144.

³⁹⁵ İbn Rüşd el-Ced *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/83; Şâfiî, Ebu Abdullah Muhammed b. İdrîs (ö. 204/819) *er-Risâle*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, nşr. Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, s. 112.

³⁹⁶ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/82; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 11/137.

³⁹⁷ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 6/93; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/322; Müslim, " Tahâret ", 22; Ebû Davûd, "Tahâret" 59; Tirmizi, "Tahâret", 70; Muhammed b. Abdalbaki b. Yûsuf ez-Zerkânî (ö. 1122) , *Şerhu'z-Zarkânîala Muvattâ İmam Mâlik*, nşr. Beyrut: Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye 1411, c. 1-4, 1/119.

³⁹⁸ Müslim, "Tahâret", 24; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 6/100; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/83.

³⁹⁹ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/83; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/224; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid (ö. 736/1336), *el-Mezheb fi zabti-mesâili'l-mezheb*, thk. Muhammed b. el-Hadî Ebu'l-Cafân, nşr. İmaretü'l-Arabiyyetü'l-Mutahide, yy, 1/166.

⁴⁰⁰ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/84.

⁴⁰¹ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/224; Şatibî, *el-Muvafakat*, 4/58.

⁴⁰² Serahsî, Ebu Bekir Muhammed b. Ebû Sehl (ö.490), *Usûlu's-Serahsî*, ty, nşr. Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye Beyrut 1414/1993, 1/121.

Mestlerin üst kısmının yüzünü meshetmek vaciptir.⁴⁰³ İmam Mâlik, Sahnûn ve İbn Habib'e göre mestin üst tarafı meshedilmezse mutlaka namazını yeniden kılması gerekmektedir. Bu en meşhur görüşür.⁴⁰⁴ Buna dayanak olarak da Hz. Ali (r.a.)'in şu sözünü sumuşlardır: “Eğer din sadece rey ile olsaydı görüşlerse mestin altında mesih edilmeliydi, Ama Peygamber (s.a.s.) mest üzerine meshederdi”.⁴⁰⁵ Demek ki sadece mest üstüne meshetmek yeterlidir.⁴⁰⁶ Urvet b. Zübeyr (ö. 94/712) (r.a.): “Mest sadece üzerine meshediyordu”.⁴⁰⁷

Mâlikîlerin çoğuna ve İbni Kâsim (ö. 191/806)'e göre: Mest atlı meshedilmezse vaktinde iade edilmesi müstehaptır.⁴⁰⁸ İbn Ebi Zeyd (ö. 310-386): “Abdest ve namaz iade edilir.⁴⁰⁹ Hz. Peygamber (s.a.s.): “Mestler üzerine ve altına meshediyordu”⁴¹⁰ Aynı şekilde İbn Ömer (r.a.) de Mestlerin üstünü ve altını meshediyormuş.⁴¹¹ İbn Abdülhakem Mısırlı fakih Eşhab'tan: “Yalnız mestlerin üstü meshedilirse yeterlidir, hiç bir zaman iade edilmez” diye nakletmiştir.⁴¹² İbn Nafi'ye göre ise mestlerin üstü ve altı meshedilmezse vaktinde veya dışında namazın yeniden kılması gerekmektedir.⁴¹³

Meshin mendupları

1. Sünnet olan mesh şu şekilde yapılır: Sağ elini sağ ayağının parmaklarının uç kısmına sol elini de sağ ayağının parmaklarının alt kısmına koyar. Böylece iki eliyle sağ ayağındaki mesti meshedip mafsal yumru kemiklerine kadar ellerini sürer. Sol ayağındaki meste de bunun aksini uygular. Yani sol elini sol ayağının parmak uçlarının üst kısmına, sağ elini de sol ayağının parmak uçlarının alt kısmına koyup iki elini geriye doğru mesh şeklinde çekerek mafsal yumru kemiklere kadar sürer. Meshini de böylece tamamlamış olur.⁴¹⁴ Kalın çorabın üstü ve altı meshedebilir.⁴¹⁵ Bunun delili Ebi Amama el-Bâhilî ve Ubâde b. Sâmî'tin rivayet ettikleri: “Hz. Peygamber (s.a.s.) mestleri üstünde ve üzerine meshettiğini gördüler” diye buyurmuşlar.⁴¹⁶ hadisi almışlardır.

⁴⁰³ Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/84; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/476.

⁴⁰⁴ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 6/103; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/24; Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/84; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/143; Bacî, *el-Münteka*, 1/79; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/243; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/476.

⁴⁰⁵ Buhâri, “Vuzu”, 51; Müslim, “Tahâret”, 23; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 59; Tirmizi, “Tahâret”, 75; Nesâî, “Tahâret”, 96; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 6/102.

⁴⁰⁶ Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/22; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/243.

⁴⁰⁷ Muvattâ, “mestler”, 9 (1/38); Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/143.

⁴⁰⁸ Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/84; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/143; Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/225; İbn Yunus, *el-Câmi'li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s. 292; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/398.

⁴⁰⁹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/476; Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/84;

⁴¹⁰ Tirmizi, “Tahâret”, 72; İbn Mace, “Tahâret”, 85; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/226.

⁴¹¹ İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, 11/146; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/226;

⁴¹² İbn Abdilberr, *İhtilâf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 70; Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/225; Bacî, *el-Münteka*, 1/79.

⁴¹³ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/126; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/476; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesîd*, 1/19.

⁴¹⁴ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/24; İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî, *Metni er-Risâle Kayrevânî*, 1/22; Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/39; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/142.

⁴¹⁵ Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/22; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/224; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/465.

⁴¹⁶ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/143.

2. Ancak Cuma namazına gidenlerin gusül yapmaları için mestlerini çıkarmak menduptur.⁴¹⁷

1. 4. 2. Cevaz Şartları

Mestler için altı (6) şartı bulunmaktadır:

1. Mest kalın (deri) olmalıdır.⁴¹⁸ Deriden yapılmayan mest üzerine meshetmek sahih olmaz; Ancak altı üstü deriden yapıp da yan tarafları keçeden veya ketenden yapılmış olursa bu caiz olur.⁴¹⁹

2. Ayakkabı almadan kendisiyle yürünecek kadar dayanıklı olmalıdır.⁴²⁰ Çok büyük ve çok dar olmamalıdır. Tam ayağa göre olmalıdır.⁴²¹

3. İçindeki ayakları göstermemeli, bununla beraber mafsallık yumru kemiklerine kadar kapatması gerekir.⁴²² İki ayağa giyilmiş olmalıdır.⁴²³

4. Necis olmamalı, ölü derisi gibi.⁴²⁴

5. Mest dikilmiş olması parça parça olamamalıdır.⁴²⁵

6. Mestler üzerinde meshe engel bir şey bulunmamasıdır.⁴²⁶

Mesh eden için beş şart bulunmaktadır:

1. Mestlerin üzerine meshedebilmek için temiz olmalı şarttır. Necasetli bir mestin üzerine meshetmek geçersizdir.⁴²⁷ Mest abdestten sonra giyilmiş olmalı.⁴²⁸ Mugire b. Şu'be şöyle rivayet etmektedir: “Ben Hz. Peygamber (s.a.s.)’in mestlerini çıkarmak için eğildim o, da bana ‘onları

⁴¹⁷ Halil, *Muhtasar-i Seydi Halil*, 1/24; Abdurrahman, *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, 1/22; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/39.

⁴¹⁸ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl*, 1/224; Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fikhi’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/44; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/37; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fi zabti-mesâili’l-mezheb*, 1/166.

⁴¹⁹ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl*, 1/224; Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/31; Hece Kevkeb Abid, *fikhi’l-ibadet alâ mezhebi’l-mâlik*, 1/79; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/465.

⁴²⁰ Halil, *Muhtasar-i Seydi Halil*, 1/24; Abdurrahman, *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, 1/22; Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl*, 1/228; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fikhi’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/44; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/37.

⁴²¹ Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/37; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’s-sagir*, 1/256; Ebu’l-Hasan, *Kifâyeti’t-tâlibi’r-rabbânî. li’r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî*, 1/296; Adevî, *Hâşiyetü’ l-Adevî*, 2/219.

⁴²² Abdurrahman, *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, 1/22; İbn Yunus, *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, s. 294; Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl*, 1/224; Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/37; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fi zabti-mesâili’l-mezheb*, 1/167.

⁴²³ İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ummuhât*, 1/18.

⁴²⁴ Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/37.

⁴²⁵ Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/37; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fi zabti-mesâili’l-mezheb*, 1/167.

⁴²⁶ Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/37; Desûkî; *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/7.

⁴²⁷ Halil, *Muhtasar-i Seydi Halil*, 1/24; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve ‘t-tahsil*, 1/64; Desûkî; *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/9; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fi zabti-mesâili’l-mezheb*, 1/167;

⁴²⁸ Abdurrahman, *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, 1/22; Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/37.

bırak! Ben onları temiz olarak giydim” buyurdu üzerine meshettiğini” Abdullah b. Ömer (r.a) babası ona şöyle cevap verdi. “Ayakların temiz iken mest giyinmişsen üzerine meshedebilirsin”⁴²⁹ Bu hadiste geçen “tahâret” kelimesiyle su ile tam tahâret kastedilmiştir.⁴³⁰ Yani abdest almadan mest giyilmişse onun üzerine meshedilmez.

2. Mest giymek günah (isyan) olmamalıdır.⁴³¹ İbni Kâsim (ö. 191/806)’e göre: Muhrim bir kişi mest giyemez; ve mestler üzerine meshedemez.⁴³² Bu erkekler için mahsustur.

Süleyman Bacî’ye göre kadın muhrim olan mest üzerine meshedebilir; Çünkü erkekler için dikişli elbise giymenin caiz değildir, mestler ona benzediğinden dolayı muhrim onu giyinmez; Dolayısıyla kadınlar için mestin giyilmesi mekruh değildir, çünkü onlar istediği dikişli elbise giyebilirler.⁴³³ Hz.Ayşe (r. anhâ) *Kadın muhrimlerin mest giyinmesine ruhsat vermiştir.* İbn Ömer bunu duyunca eski fetva (muhrim kadın mest giyinmez) vazgeçti.⁴³⁴ Mestlerin üzerine meshetmek için helal ve mubah yollar olması gerekmektedir; Haram olsa geçersizdir.⁴³⁵

Buna karşı sefer haram veya helal sebebiyle olsun fark etmez, mestmenin caiz olduğunu söyleyenler de vardır. Mısırlı Mâlikî fakih Karafî’ye göre bu ruhsat yalnız misafiri değil, mukimi de kapatılmaktadır.⁴³⁶

3. Mestler üzerine meshetmek için abdest veya guslün tamamlanması gerekir. Abdest veya gusül başladıktan sonra mest takılırsa üzerine meshedilmez; Abdestten sonra giyilmelidir.⁴³⁷ Çünkü devam etmek başlangıç gibidir, nasıl başlarsa öyle devam eder.⁴³⁸

4. Mest çıkarmak zor olduğundan dolayı meshedilmelidir.⁴³⁹

5. Çok soğuk veya sıcak yahut Peygamber’e uymk için meshedilmelidir.⁴⁴⁰

6. Mest su ile tahârette olmalıdır.⁴⁴¹

7. Mest giyilmiş olmalıdır.⁴⁴²

⁴²⁹ Muvatta, “Mestler”, 8 (1/37); Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/325.

⁴³⁰ Zerkânî, *Şerhu’z-zarkânîala Muvattâ İmam Mâlik*, 1/118.

⁴³¹ Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî, alâ şerhu’ s-sagir*, 1/255.

⁴³² Ebu’l-Hasan, *Kifâyetü’ t-tâlibi’ r-rabbânî. li’ r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî*, 1/297; Mevvâk, *et-Tâc ve’ l-iklîl*, 1/231; İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/464;

⁴³³ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/327; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’ s-sagir*, 1/257.

⁴³⁴ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 4/18.

⁴³⁵ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/24; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/376.

⁴³⁶ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/379; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/322.

⁴³⁷ Karavî, *el-Hulasatü’ l-fikhiyye ala mezhebi’ s-sadatü’ l-Mâlikîyye*, 1/37; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/224.

⁴³⁸ İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü’ l-Hacib fi fikhü’ l- imam Malik*, 1/156.

⁴³⁹ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Bacî, *el-Münteka*, 1/78.

⁴⁴⁰ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Karavî, *el-Hulasatü’ l-fikhiyye ala mezhebi’ s-sadatü’ l-Mâlikîyye*, 1/37.

⁴⁴¹ Karavî, *el-Hulasatü’ l-fikhiyye ala mezhebi’ s-sadatü’ l-Mâlikîyye*, 1/37; Desûkî; *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/11; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’ l-fikhi’ l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/44.

⁴⁴² Karavî, *el-Hulasatü’ l-fikhiyye ala mezhebi’ s-sadatü’ l-Mâlikîyye*, 1/37; İbn Receb el-Hambalî, Zeynuddin Ebu’l-Ferec Abdurrahman b. Ahmed (795/1393) *el-Kavâid*, nşr. Mektebetu Nazzâr Mustafa el-Bâz: Mekke 1999, s. 283.

1. 4. 3. Mukim Olanın Mesh Müddeti

Tunuslu Mâlikî fakih İbn Arafe şöyle demektedir: “Mâlikîlerde misafir ve mukim için mest üzerine meshetmenin belli bir sınırı yoktur.⁴⁴³ Çünkü bir kişi Peygamber (s.a.s.)’e bir gün veya iki, üç günü meshedebilir miyim diye sormuş. Hz. Peygamberde evet ve istediğin kadar” diye cevap vermiştir, diye sormuş.⁴⁴⁴ Sadece guslü gerekli kılan hallerde ayaklardan mestin çıkarması gereklidir.⁴⁴⁵ Ayrıca süre sınırlamanın abdesti bozmada bir etkisi yoktur.⁴⁴⁶ Çünkü Safvân b. Asal (r.a.) şöyle buyurmuştur: “Peygamber (s.a.s.)’le beraber yolculuktayken bize mest üzerine meshetmemiz emretmiş üç gün boyunca cünüptan hariç ne idrar ne uyuku zamanında hiç çıkarmıyorduk.”⁴⁴⁷

1. 4. 4. Çorap Üzerine Mesh

Çorabın üzerine meshedilebilmek için geçen mestin şartlarının tamamlanması gerekir. Nitekim bazı çorap vardır ki alt ve üstü deridendir böyle bir çorap üstüne meshedebilirler. Bu şart günümüzdeki çoraplarda mevcut olmadığı için tamamlanmamış üzerine meshedilmez.

1. 4. 5. Meshi Bozan Şeyler

1. Gusülde anlatıldığı gibi cünüplüğü gerektiren sebeplerden birisi olursa meshi bozar.⁴⁴⁸
2. Mâlikî fakih İbn Beşir’e göre: Ayakların üçte biri kadar mestler bozuk olursa mestin üzerine meshedilmez.⁴⁴⁹ Buna muhalefet eden İbn Askar (ö. 732/1332) ve İbnü’l-Hâcib’e göre mestlerde uzvun çoğu çıkarsa meshi bozar fakat hafif bozuk mestler üzerine meshedebilir.⁴⁵⁰
3. Mestler üzerine meshedildikten sonra mest çıkarsa meshi bozar.⁴⁵¹ Ve ayakları yıkayıp kıldığı namazı iade eder. Fazla geciktiğinde olsa abdest yenilmelidir.⁴⁵²

⁴⁴³ Abdurrahman, *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, 1/22; İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/82; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’s-sagir*, 1/252.

⁴⁴⁴ Ebû Davûd , “Tahâret” 60; Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, 6/101.

⁴⁴⁵ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/24; Abdurrahman, *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, 1/22; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/323.

⁴⁴⁶ Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve edilletuh*, 1/430.

⁴⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, no:18118, 4/239; Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*,5/221.

⁴⁴⁸ Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/38; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’s-sagir*, 1/259.

⁴⁴⁹ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/24; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl*, 1/233; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/38; Desûkî; *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/15; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî alâ şerhu’s-sagir*, 1/259;

⁴⁵⁰ Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’l-kur’ân*, 6/101; Abdurrahman, *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, 1/22;

⁴⁵¹ İlîş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*,1/298; Zerkânî, *Şerhu’z-zarkânîala Muvattâ İmam Mâlik*, 1/119; Desûkî; *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/26.

⁴⁵² İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 1/22.

1. 4. 6. Sargı Üzerine Mesh Etme

Hafif yaraların artılmasından korkarak onun üzerine zaruretten dolayı mesheder. Böylece o organlar yıkanmış hükmünü alır.⁴⁵³

Sargının anlamı: Abdest veya gusül yaparken hasta organlar üzerine bağlanan bezlere sargı denir.⁴⁵⁴

Sargı üzerine meshetmek gerektiği halde yapılmadığında namazın iade edilmesi vaciptir.⁴⁵⁵

İbni kâsim'e göre: Namaz kılarken sargı yaradan düşerse tekrar meshedilip namazı iade edilir.⁴⁵⁶

1. 4. 7. Özürlünün abdesti

İbn Abdilberr, abdest organlarının çoğu yaralı ise teyemmüm alınır; abdest ve gusül alınmaz.⁴⁵⁷ Müdevvene'de şöyle denemektedir: Çoğu yaraların üzerine su ile meshedilir, olmazsa sargı üzerine mesheder, sağlıklı organları yıkanır. Bunlar hiç olmazsa yalnız ayak ve ele kadar sağlık olarak kalsa teyemmüm alınır.⁴⁵⁸ İbn Vehb'a göre ruhsat olarak teyemmüm alınır zira İbn Abbas (r. anhümâ)'buna fetva veriyordu: yara için teyemmüm alınır.⁴⁵⁹

Halil b. İshâk'a göre, Yara çok ise teyemmüm alınır yahut sabırlı gusül ve abdest alınır. Ama ikisi beraber yani sağlıklı yerleri yıkamak ve yaralı yerleri meshetmek şeklinde olmaz. Çünkü ne asıl ne bedeli vardır.⁴⁶⁰ Delil olarak da: “Eğer hasta veya yolcu iseniz veya biriniz tuvaletten gelmişse veya kadınlara dokunmuş ise, eğer su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin”⁴⁶¹ ayeti ile Cabir'in rivayet ettiği şu hadisünmüşlardır: “Bir sefer de çıktık bizden bir adama bir taş esebet ederek başını yardı. Sonra bu zat ihtilam oldu ve arkadaşlarına sormu; Benim için teyemmüm ruhsat buluyor musunuz? Onlar: “senin için ruhsat bulamıyoruz” diye cevap verdiler. Bunun üzerine adam yıkadı ve öldü. Hz. Peygamber (s.a.s.):bu haberi aldığı anda adamı öldürdüler” diye buyurmuştur.⁴⁶² Bununla ilgili İbn Yûnus (ö. 451): “Bir

⁴⁵³ Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/20; Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/31; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/40; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/319; Desûkî; *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/28; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/54; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fi zabti-mesâili'l-mezheb*, 1/170; Şatibî, *el-Muvafakat*, 4/58.

⁴⁵⁴ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/40; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/54; Zühayli, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/440.

⁴⁵⁵ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/317.

⁴⁵⁶ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/231; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/305; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fikihu'l- imam Malik*, 1/273.

⁴⁵⁷ Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/20; Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/179; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/345; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fikihu'l- imam Malik*, s. 36.

⁴⁵⁸ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/231; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/301; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fikihu'l- imam Malik*, 1/236.

⁴⁵⁹ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/147.

⁴⁶⁰ Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/435.

⁴⁶¹ Maide 5/6

⁴⁶² Ebû Davûd, “Tahâret”, 121.

organ meshedilemezse ve yıkanmazsa ya da organların üzerine sargı sarılmazsa teyemmüm alınsın” demiştir.⁴⁶³

2. Necasetten Taharet

Şeri’at tarafından konulan hükmü: Namaz için temizlenmesi gereken yerleri, beden (Abdest almak, cünüpken gusül almak), kadınların hayız ve nifastan temizlemesi elbise ile namaz kılınacak mekanın temizlemesidir . Kısacası büyük ve küçük hades halinin ortadan kaldırması gerekir.⁴⁶⁴

Necaset: (habes/pis) İnsanın ön ve arkasından çıkan herşey necistir, yenilmeyen hayvanlardan çıkan da necistir, kansız hayvanlar ve suda yaşayanlardan hayvanlardan hariç her türlü ölü necistir.⁴⁶⁵ Ayrıca necis namazı engeleyen bir şeydir.⁴⁶⁶ Mâlikîlere göre bir kimse necis yerde veyanecis bir elbise ile namaz kılmışsa mutlaka namazı iade eder, unutarak veya bilerek farketmez.⁴⁶⁷ İbni Kâsim’e göre: Namaz kılarken atılan pislik elbiseye veya namaz yerine düşerse namaz iade edilir, Sahnûn aynı kanaatedir. Ebu Faraci (ö. 356/967)’ye göre: Namaza devam edilir. Ama namaz bittikten sonra necis fark edildiği zaman namaz vaktinde iade edilir.⁴⁶⁸ Demek namaz vaktin dışında iade edilmez. Çünkü namazı vaktinde her bir eksiklik için iade etmek müstehaptır.⁴⁶⁹

Develerin ahırında, kamu yolunda, Kabe’nin üstünde, lavaboda ve müşriklerin ve inanmayanların mezarında namaz kalınmaz. Çünkü necis yerlerdir.⁴⁷⁰ Hz. Peygamber (s.a.s): *Koyun mandıra’da namaz kılın ama deve ahırda (ev) namaz kılmayın emretmiştir.*⁴⁷¹ Zibillik, katliami, mezarlar, hamamlar, kamu yolunda ve kabe’nin üstünde namaz kılınmaktan nehy etmiştir.⁴⁷²

2. 1. Kendisinden Affolunan Necaset

Meşakkat ve zorluktan kurtarmak için affedilen bazı necisleri. Bununla ilgili deliller arasında bu kaide “*Kaçınılmaz ihtiyaçlar yasaklar helal kılar*”⁴⁷³ kulli kaidesi ile Kur’an-ı Kerim’deki şu ayeti göstermek mümkündür: “*O sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yükledi.*”⁴⁷⁴ Mâlikî fakihleri affolunan necasetleri sirayla anlatılmaktadırlar.

⁴⁶³ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklil*, 1/231; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/304; Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/435.

⁴⁶⁴ Sâvî, *Bulgatü’s-salik li-arabi’l-mesalik*, 1/58, Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 1/75.

⁴⁶⁵ Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli’l-medîne*, 1/160.

⁴⁶⁶ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/257.

⁴⁶⁷ İbn Abdilber, *et-Temhîd li mâfi’l-muvattai mine’l-meânî ve’l-esânîd*, 13/108.

⁴⁶⁸ Bacî, *el-Müntekâ*, 1/32.

⁴⁶⁹ Ahdarî, *Muhtasar Abdurrahman el-Ahdarî fi ibadet alâ mezhebi’l-imam mâlik*, s. 19.

⁴⁷⁰ Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/14.

⁴⁷¹ İbn Mace, “Tahâret”, 67.

⁴⁷² Tirmizi, “Tahâret”, 258.

⁴⁷³ Karâfî, *Envarü’l-buruk fi enva’il-furuk*, 7/383; Mecelle md. 21.

⁴⁷⁴ Hacc 22/78.

1. Emzikli kadının bedenine ve elbisesine emzirmekte olduğu çocuğun bulaşan idrar ve dışkısı zararı yoktur. Bununla beraber kendine namaz elbiseleri hazırlamaları menduptur.⁴⁷⁵

2. Kadınlar uzun elbisesiyle yürürken pis bulunan yerleri toprağa sürtünerek temizlendirir.⁴⁷⁶ Bunun delil de şu hadistir: *Ümmü Seleme (r.anhâ.), şöyle rivayet etmektedir, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e: "Ben uzun elbiseyi giyiyorum yürürken o pis yerlerle buluşuyor" dedim o da bana "Onun ardındaki toprak onu temizler" diye cevap verdi.*⁴⁷⁷

3. Birinin ön ve arkasından çıkan necaseti temizlendikten sonra geriye kalan necaset fazla olmazsa necis sayılmazdır.⁴⁷⁸

4. Çamurlu su veya yoldaki su bulunan elbise yağmur çamur hükmündedir. Yani affedilendir.⁴⁷⁹

5. Kusma kendinden veya başkalarından olsa bile madem ki kokusu değişmemişse affedilen necistir. Kokusu değişmişse necis olur.⁴⁸⁰

6. Akan kanla beslenen pirelerin pisliği affedilen necistir.⁴⁸¹

7. Uyurken mideden çıkan sarı ve pis kokan su necistir ama devamlı olursa affedilen necistir.⁴⁸² Çünkü bundan kurtulmak zordur. Bu da külli kaideye dayanmaktadır: *"Bir iş daraldığı zaman genişletilebilir."*⁴⁸³

9. Hacamat vurulan yer kan durana kadar affedilen necistir.⁴⁸⁴

10. Azıcık çıkan kan affedilen necistir.⁴⁸⁵ Çünkü kur'an-ı Kerimde şöyle geçiyor: *"Akmiş kan"*⁴⁸⁶ Zira ondan kurtulmak zordur. Çok kan çıkarsa necistir.⁴⁸⁷ Elbiseye ulaşan az kanın yıkanması müstehaptır.⁴⁸⁸ Mâlikîlere göre namaz kılarken elbisede kan görülürse namaza devam

⁴⁷⁵ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/199; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/52.

⁴⁷⁶ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/219; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/50; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fıkhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/27;

⁴⁷⁷ Ebû Davûd, "Tahâret", 147; Tirmizi, "Tahâret", 109; İbn Mace, "Tahâret", 79;

⁴⁷⁸ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/201; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/372; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/167.

⁴⁷⁹ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/198; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/91; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/226; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/216.

⁴⁸⁰ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/125; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/42; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/185; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/31; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/2;

⁴⁸¹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/204; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'li-kur'an*, 8/262; Bacî, *el-Münteka* 1/32; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/224; İbn Ebi Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/217;

⁴⁸² Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/466; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/51; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fıkhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/27, 1. Baskı, 1431/2010, Dimaşki:Dârü'l-kalem.

⁴⁸³ Karâfi, *Envarü'l-buruk fi enva'il-furuk*, 7/383; Mecelle md. 18.

⁴⁸⁴ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/229; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/48.

⁴⁸⁵ İbn Abdilberr, *İhtilâf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 30; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/394; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fıkhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/27; İbn Ebi Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/217; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/128.

⁴⁸⁶ En'am 6/145.

⁴⁸⁷ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/394; İbn Ebi Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/217; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/128.

⁴⁸⁸ İbn Ebi Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/216.

edilir. İster hayz kan olsun ister başka bir kan olsun fark etmez.⁴⁸⁹ Endülüslü İbn Habib'e göre: Bu namazdan önce görülenin hükmüdür ancak namazdan sonra elbisede kan görülürse o elbise çıkarmalıdır.⁴⁹⁰ Nitekim “Hz. Ömer (r.a.) vurulduğu gecenin sabah namazını yarasından kan akarken kılmıştır”.⁴⁹¹

11. Sinek eserleri, necis yerden kalkıp insan üzerine oturursa affedilen necistir.⁴⁹²

12. İbn Vehb'a göre: Ölenin kanı necistir. Endülüslü İbn Habib'e göre: Affedilen necistir.⁴⁹³

13. Savaş'ta (harb) atların idrarı affedilen necistir.⁴⁹⁴

14. Bir kimse ayakkabısıyla ve mestle hayvanın idrarı ve dışkısı üzerinden yürüyerek geçerse affedilen necistir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Pis ayaklarla laştığınız zaman toprak onu temizler”. Diğer rivayette “Ayaklar” yerine “Mestler” geçmiştir.⁴⁹⁵

2. 2. Temizlik Yapılacak Sular Ve Hükümleri

Fıkıh konularında sular söz konusu olduğunda kendine bağlı üç bölümler bulunmaktadır.

2. 2. 1. Temizleyici sular

Temizleyici suyun anlamı: Gökten inen veya yerden kaynaklanıp, deniz ve göller gibi rengi tadı ve kokusundan ibaret olan üç vasfı “temizleyiciliğini giderecek bir şeyle değiştirilmemiş ve kullanılmamış olan sudur. Fakat yere ait parçalarla vasiflerinden biri değişen su temizdir.⁴⁹⁶ Eğer yere ait parçalarla değil de başka bir şeyle değişmişse temizleyici su olmaktan çıkar.⁴⁹⁷ Kur'an-ı Kerim'de şöyle geçiyor: “Gökten tertemiz suyu biz indiriyoruz”⁴⁹⁸ diğer ayette: “O su ile tertemiz yapmak”⁴⁹⁹ Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayete ettiği hadiste de bir adam Hz Peygamber (s.a.s.)'e gelip denize açıldıklarında yanlarındaki az suyu ancak içmek için kullandıklarına yettiğini, bu sebepten deniz suyundan abdest alıp alamayacaklarını sorduğunda Hz Peygamber (s.a.s.): “Onun suyu temizdir, içinden çıkan ölüsü de helaldir” diye cevap vermiştir.⁵⁰⁰

⁴⁸⁹ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/128; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/198.

⁴⁹⁰ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/198.

⁴⁹¹ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/234.

⁴⁹² Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/89; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/201; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/48; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/215.

⁴⁹³ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/197; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/210.

⁴⁹⁴ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/199; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/253.

⁴⁹⁵ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/200; Ebû Davûd, “Tahâret”, 142.

⁴⁹⁶ İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/36; Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/14; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve'l-İftah fî tahâreti'n-Nisâ fî zav'i fıkhî'l-Malîkî*, s. 239; İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s.20.

⁴⁹⁷ Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/14; Kurtubî, *el-Kâfi fî fıkhî ehli'l-medîne*, 1/155.

⁴⁹⁸ Furkan 25/48.

⁴⁹⁹ Enfal 11/8.

⁵⁰⁰ Muvattâ, “Tahâret”, 3 (1/22); Ebû Davûd, “Tahâret”, 41; Tirmizi, “Tahâret”, 52; Nesâî, “Tahâret”, 47; İbn Mace, “Tahâret”, 38.

Mâlikîlere göre, kendisiyle abdest ve gusül alınan suyun yeniden kullanılması mekruhtur. Fakat su çok olsa yahut başka varsa veya sadece sünnet abdest ve gusül ise mekruh değildir. Seleflerden hiç kimse bir suyu iki defa kullanmamıştır.⁵⁰¹

Bir suyun, elbise veya yer ile necis olup olmadığından şüphe edilirse, ona temiz hükmü verilir.⁵⁰² Bu sebepten dolayı kedi ve fare gibi hayvanlarının artıklarının sakınılması zor olduğu gerekçesiyle kullanmak mekruh değildir.⁵⁰³ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) “*Kedilerin hakkında onlar necis değil onlar bizim aramızda gezenlerdir*” buyurmuştur.⁵⁰⁴

2. 2. 2. Temiz ve fakat temizleyici olmayan sular:

Temiz ve fakat temizleyici olmayan sular tek çeşittir. Kendisine temiz bir şey karışıp üç vasfından biri değişen su demektir. Yosun sadece sudan üremişse, rüzgar veya benzeri bir şeyin etkisiyle suya atılmışsa bu bir temiz ve fakat temizleyici olmayan sulardan sayılır.⁵⁰⁵ Bitkilerden elde edilen sular, gülsuyu, karpuz suyu, hamur suyu, ekmek, tin, yağ, deri, safran gibi sular Mâlikîlere göre temiz ve fakat temizleyici olmayan sular gruplardan sayılmaz. Çünkü bunlar mutlak su değildir. Ama bunlara benzeri bir miktar su karışıp bu suyun temizleyicilik vasfı değişmişse bunlar ibadet taharetinde kullanılmaz ama âdet şeylerde kullanılabilir.⁵⁰⁶

Mâlikîlere göre: Hurma, zeytin yaprağı kuyu suyun reng değiştirmişse onunla abdest alınmaz ve alınırsa namazı iade etmesi gerekir.⁵⁰⁷

2. 2. 3. Pis sular

Anlamı temizleyici suya karışan necasetten dolayı, onun rengi, tadı, ve kokusunun değişmesi demektir.⁵⁰⁸

Pis suyu, içme ve mescid inşaatında kullanmak haramdır. Bunlardan başka işlerde kullanılmak caizdir.⁵⁰⁹

Zeytinyağı, bal, yağ, ve sirke gibi necis olmuş sıvılardan faydalanmak caiz değildir. Çünkü bu tür sıvılar necis olduklarında onlara temizlenmesi, mümkün değildir.⁵¹⁰

⁵⁰¹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/92; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve'l-İftah fi tahâreti'n-Nisâ fi zav'i fıkhî'l-Malîkî*, s. 243; Kurtubî, *el-Kâfi fi fıkhî ehli'l-medîne*, 1/158.

⁵⁰² Kurtubî, *el-Kâfi fi fıkhî ehli'l-medîne*, 1/158.

⁵⁰³ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/116; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/245; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhü'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/14, Dâru İbn Hazm, Beyrut/Lübnan: 1. Baskı, 1998/1418.

⁵⁰⁴ Muvattâ, “*Tahâret*”, 3 (1/22); Ebû Davûd, “*Tahâret*”, 38; Tirmizi, “*Tahâret*”, 69; Nesâî, “*Tahâret*”, 54.

⁵⁰⁵ İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/36; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/174; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve'l-İftah fi tahâreti'n-Nisâ fi zav'i fıkhî'l-Malîkî*, s. 243; Abdülmecid, *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*; s. 13; İshak, Halil, el-Mâlikî (ö. 776), *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, c. 1-8, thk. Ahmed b. Abdülkerim Necib Osman, nşr. Kahire: 1. Baskı, 1429/2008, Dâru'l-Necîbaviyye li'l Barmaca ve'd-Diresat ve't-Tibaa ve'n-Neşr, 1/4; Ebi Ömer Dibyan b. Muhammed, *Mevsûatü'ahkâmü't-tahâret*, 1/115;

⁵⁰⁶ İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/36; Kurtubî, *el-Kâfi fi fıkhî ehli'l-medîne*, 1/155.

⁵⁰⁷ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/175.

⁵⁰⁸ Karavi, *el-Hulasatü'l-fıkhîyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/3; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve'l-İftah fi tahâreti'n-Nisâ fi zav'i fıkhî'l-Malîkî*, s. 245; İlîş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/32.

⁵⁰⁹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/170.

⁵¹⁰ Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/40; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 1/491.

Şarap ve su dışında sıvılardan yararlanmaz. Eti yenilmeyen hayvanların zibillerinden yararlanmak da caiz değildir.⁵¹¹

Pis sular ne âdet şeyler ne de ibadetler için kullanılabilir.⁵¹²

2. 3. Kuyu Suları

Kuyu sularıyla ilgili özel hükümler bulunmaktadır. Dolayısıyla ayrıntılı bir şekilde aşağıda anlatacağ:

Kuyuya düşen canlının ölmesi halinde su üç şartla necis olur:

1. Canlı karada yaşayanlardan olursa ister insan ister hayvan olsun su necis olur. O kuyu suyu iki gün kullanılmaz, ondan sonra su temize yakın olmuşsa yeniden kullanılabilir. Su temize yakın olmazsa yakın olana kadar beklemelidir.⁵¹³ Ama balık gibi suda yaşayanlardan kuyuda ölürse, o kuyudaki su necis olmaz.⁵¹⁴ Bunun dayanağı da Hz. Peygamber (s.a.s.)'in buyurmuş olduğu şu hadistir: “*Bize iki ölü ve iki kan helal kıldırmıştır: balık, çekirge ve karaciğer, dalak.*”⁵¹⁵

2. Karadaki yaşayan akıcı kanı bulunan hayvan olması. Ama Akrep, eşek arı, çekirge, haramböceği gibi akacak kanı bulunmayan hayvanlar kuyuya düşüp ölürse kuyudaki su necis olmaz.⁵¹⁶

3. Bir ölü hayvanın kuyuya düşüp kuyudaki suyun vasfının birini değiştirmesi gerekir, değiştirmemişse necis olmaz.⁵¹⁷ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.)'e “*köpeklerin eti ve hayz kuyu suyuna koyunca konulursa onunla abdest alabilir miyiz. Şeklinde soru sorulunca “Temiz suyu hiç bir şey necis ettirmez”* diye cevap vermiştir.⁵¹⁸ Yani çok su değişmez ama az su değişebilir.”⁵¹⁹

2. 4. Banyo Adabı

Hadislerde ve fıkıh kitaplarında yer alan tuvalet ve adabını şöyle birkaç madde şeklinde sıralayabiliriz:

1. İnsanlardan uzaklaşmak amacıyla uzağa gitmek.⁵²⁰

2. Pisliği izale ettirmek için bir şey yanına götürmek.⁵²¹

⁵¹¹ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/165; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/260.

⁵¹² Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/3.

⁵¹³ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/171; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/20.

⁵¹⁴ Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/158; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhü'l-mâliki ve edilletuhu*, 1/28; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/20.

⁵¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/97; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhü'l-mâliki ve edilletuhu*, 1/28.

⁵¹⁶ Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/157; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/2; Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/136.

⁵¹⁷ Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/156; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/2; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/247; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/20.

⁵¹⁸ Ebû Davûd, “*Tahâret*”, 34; Tirmizi, “*Tahâret*”, 49.

⁵¹⁹ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/172.

⁵²⁰ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/201; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklil li-muhtasar Halil*, 1/159; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fi zabti-mesâili'l-mezheb*, 1/175.

⁵²¹ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/201.

3. Lanet yerlerden uzak durmak; halkın oturduğu yerler, avlanmak için gidilen göller gibi.⁵²² Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Lanetlenmenize sebep olacak yerlerden sakının, örneğin: kamu yollar, ağaçların gölgesi*” buyurmuştur.⁵²³

4. İdrar serpintisinden korunmak için sert yerden uzak durmak.⁵²⁴

5. Akmaz sularından uzak durmak.⁵²⁵ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Hiçbiriniz durgun suya idrar yapıp sonra da onunla, abdest almasın*” diye buyurmuştur.⁵²⁶ Sedd-i zerâi’ sebebiyle diğer suyu pislenmemek için Mâlikîler bu hükmü vermiştir.

6. Banyo (tuvalet)’e girerken dua okumak.⁵²⁷ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: Tuvalet’e girmeden önce şu dua’yı okuyun: “*Bismillahi Allahumme inni euзу bike minelhubsi velhebaisi*” “*Allah’ın adıyla, Allah’ım, her türlü pislikten ve pis olan şeylerden sana sığınırım*”⁵²⁸ Bundan sonra sol ayakla girip sağ ayakla çıkarılır.⁵²⁹

7. Temizlik sol elle yapılmalı, sağ elle avret yerlerine dokunmamalıdır.⁵³⁰ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.): “*İdrar yaparken sağ elle penise dokunmayın*” buyurmuştur.⁵³¹

8. Oturarak idrar yapmak.⁵³² Bunun delili : Hz.Ayşe (r. anhâ)’in rivayet ettiği şu hadistir: “*Hz. Peygamber (s.a.s.) hiçbir zaman ayakta idrar yapmamıştır.*”⁵³³ Hz. Ömer (r.a.) de şöyle buyurmuştur: “*Müslüman olduğumdan beri ayakta idrar yapmadım*”⁵³⁴ İbn Mesud (ö. 32/653) (r.a.): “*Ayakta idrar yapmak köpüktür.*”⁵³⁵

9. Banyo yaparken konuşmamak.⁵³⁶ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “*İki kişi banyo alırlarken birbirleriyle konuşmasınlar çünkü Allah bundan nefret eder*”.⁵³⁷ Hatta verilen

⁵²² Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/201; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/161; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve’l-İftah fî tahâreti’n-Nisâ fi zav’i fıkhî’l-Malikî*, s. 292; İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ummuhât*, 1/10; İbn Yunus, *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, 1/165; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fî zabti-mesâili’l-mezheb*, 1/175.

⁵²³ Ebû Davûd, “Tahâret”, 14.

⁵²⁴ İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ummuhât*, 1/10; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve’l-İftah fî tahâreti’n-Nisâ fi zav’i fıkhî’l-Malikî*, s. 293.

⁵²⁵ İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ummuhât*, 1/10.

⁵²⁶ Müslim, “Tahâret”, 28; Nesâî, “Tahâret”, 46; Ebû Davûd, “Tahâret”, 36.

⁵²⁷ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/202; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve’l-İftah fî tahâreti’n-Nisâ fi zav’i fıkhî’l-Malikî*, s. 286; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/156; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fıkhî’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/33; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fî zabti-mesâili’l-mezheb*, 1/175.

⁵²⁸ Müslim, “Tahâret”, 32; Ebû Davûd, “Tahâret” 3; İbn Mace, Tahâret, 9. İbn Yunus, *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, 1/165.

⁵²⁹ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/164; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fıkhî’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/33.

⁵³⁰ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/148; İbn Yunus, *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, 1/171; İbn Yunus, *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, 1/166; İbn Yunus, *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, 1/166; Ebi Ömer Dibyan b. Muhammed, *Mevsûatü ahkâmu’t-tahâret*, 2/65.

⁵³¹ Nesâî, “Tahâret”, 23; Ebû Davûd, “Tahâret”, 18.

⁵³² Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/203; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/147; İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ummuhât*, 1/10; Ebi Ömer Dibyan b. Muhammed, *Mevsûatü ahkâmu’t-tahâret*, 2/137.

⁵³³ Tirmizi, “Tahâret”, 8.

⁵³⁴ Tirmizi, “Tahâret”, 8.

⁵³⁵ Tirmizi, “Tahâret”, 8.

⁵³⁶ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/203; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/158.

⁵³⁷ Ebû Davûd, “Tahâret”, 7.

selama da cevap verilmemelidir.⁵³⁸ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.): “İdrar yaparken birisi ona selam vermiş, peygamberimiz ona cevap vermemiştir”.⁵³⁹

10. Taş üzerine idrar yapmamaktır.⁵⁴⁰ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.): “zavalı cinler orada kalıyor diye taş üzerine idrar yapmayı reddetmiştir”.⁵⁴¹

11. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Birinizin banyo yaptığı yere idrar etmesin, sonra bu idrar ettiği yerde abdest almasın, vesvesenin çoğu bundan ileri gelir”.⁵⁴²

12. Banyodan çıktıktan sonra “El- hamdü lillahi’llezi ezhebe anni’l-eza ve afani” yani “senin af ve bağışlamayı dilerim. Bana eziyet veren şeyleri giderip afiyet veren Allah’a hamdolsun”⁵⁴³ veya “Gufraneke” yani “Allah’ım senden bağışlanma diliyorum” duasını okumak⁵⁴⁴

13. Küçük veya büyük abdest yaparken kibleye dönmek.⁵⁴⁵ Bununla ilgili Hz. Peygamber (s.a.s.): “Ben sizin babanız gibiyim. Size öğretiyorum. Biriniz tuvaletini yaparken kibleye dönmeyin, ona arkasını da çevirmeyin” buyurmuştur.⁵⁴⁶ Bu çölde ve saharada da mahsusdur. Ama bina içinde ise serbesttir. Dolayısıyla İbn Ömer (ö. 73/692) (r.a.) buyurmuş: “Açık arazide yasaklandı, seninle kible arasında gizleneceğin kadar bir şey (duvar, perde, bina vb.) varsa mahzuru yoktur”.⁵⁴⁷

14. İbnü’l-‘Arabî: “Banyodan sonra eller toprakla temizlenmelidir”⁵⁴⁸, günümüzde ise sabunla yıkanır.

2. 5. Istibrâ ve İstinca

Tahâret kelimesinin karşıtı necâset (pislik)’tir. Küçük veya büyük abdest yaptıktan sonra yapılan temizlenme için kullanılan taharet fıkihta -istibra ve istinca terimleriyle ifade edilir. Aslında taharet için su kullanmak zorunludur. Fakat ruhsat sebebiyle taş da kullanılabilir.

Sözlükte istibranın tanımı:

İstibra kelime olarak hadesten beraat bulunma demektir.⁵⁴⁹

⁵³⁸ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/158.

⁵³⁹ Ebû Davûd, “*Tahâret*”, 8; Nesâî, “*Tahâret*”, 33.

⁵⁴⁰ İbnü’l-Hâcib, *Câmi’l-ummuhât*, 1/10; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/203.

⁵⁴¹ Ebû Davûd, “*Tahâret*”, 16.

⁵⁴² Ebû Davûd, “*Tahâret*”, 15; Nesâî, “*Tahâret*”, 32; İbn Mace, *Tahâret*, 12.

⁵⁴³ İbn Mace, *Tahâret*, 10; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/204; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve’l-İftah fi tahâreti’n-Nisâ fi zav’i fıkhî’l-Malikî*, s. 286;

⁵⁴⁴ Ebû Davûd, “*Tahâret*” 17; Tirmizi, “*Tahâret*”, 5; İbn Mace, *Tahâret*, 10; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/204; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve’l-İftah fi tahâreti’n-Nisâ fi zav’i fıkhî’l-Malikî*, s. 286;

⁵⁴⁵ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/204; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/165; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/117;

⁵⁴⁶ Buhârî “*Tahâret*”, 29; Müslim “*Tahâret*”, 17; Ebû Davûd, “*Tahâret*” 4; Tirmizi, “*Tahâret*”, 6; İbn Mace, *Tahâret*, 16.

⁵⁴⁷ Ebû Davûd, “*Tahâret*” 4; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/165; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/117.

⁵⁴⁸ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/149.

⁵⁴⁹ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/206; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü’l-İslami ve edilletuhu*, 1/298.

Fıkıh terimi olarak ise küçük abdest yapıldığında idrar yolunda kalabilecek idrar damla sızıntılarının tamamen kesilmesi ve temizlenmesi için bir süre beklenmesine, hareket etmesine “İstibrâ” denmektedir.⁵⁵⁰ Hz. Peygamber (s.a.s.): *İdrardan sakınmayı emretmiş, kabir azabının çoğunun idrardan sakınmama sebebiyle olacağını haber vermiştir.* Diğer bir rivayet ise İbn Abbas (r. anhümâ) şöyle buyurmuştur: “Hz. Peygamber (s.a.s.) iki mezarın yanından geçti ve şöyle buyurdu: *Onlara azap ediliyor; büyük bir şeyden de edilmiyorlar. Birisi küçük abdest yaptıktan sonra istibra etmiyordu, diğeri de koğuluk yapıyordu*”.⁵⁵¹

İstinca sözlükte pislerin kaldırılması ve temizlenmesi demektir.⁵⁵²

Fıkıh terimi olarak ise Büyük abdest bozulduktan sonra dışkı, idrar, meni, mezi, vedi ve kan yolların su ile temizlenmesine, su bulunmadığı halde en uygun bir araçla taharetlenmesine “İstinca” denir.⁵⁵³ Ayrıca su ile elleri yıkandıktan sonra avret yerinin su ile yıkanması veya kağıt, kumaş, tahta gibi şeylerle temizlendikten sonra su ile yıkanmasına ve dokunulmasına da “İstincâ” denilmektedir.⁵⁵⁴

Yalnız su ile veya sadece taş ile temizlenmek yeterlidir. İbn Habîb ise: “Su varken taş ile temizlenilmez” demektir.⁵⁵⁵

İstincâ: Su, taş, toprak ve kağıt, kumaş, tahta, tuğla, kiremit kıymetli olmayan katı cisimlerle yapılabilir.⁵⁵⁶ Fakat kemik, kömür, hayvan tezeği,⁵⁵⁷ pamuk ve kağıtla istinca mekruhtur. Ebu Hureyre (r.a.) şöyle buyurmuştur: Ben Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber yolculuğa çıktığımda Hz. Peygamber tuvalete banyoya gitti bana şöyle buyurdu: “*Bana üç tane taş getir ama kemik ve pislikten olmasın.*”⁵⁵⁸ Önce küçük taşlarla temizlendikten sonra su ile temizlenmek temizliğin en iyi şeklidir.⁵⁵⁹ Çünkü ehl-i kuba öyle yapıyorlardı. Kur’an-ı Kerim’de onlara şöyle övmüştür⁵⁶⁰: “*Allah, çok tövbe eden ve çok temizlenenleri sever.*”⁵⁶¹ Mâlikî fakih el-

⁵⁵⁰ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/206; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/167; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/369; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslami ve edilletuhu*, nşr. Dimaşk/Suriye, Dâru'l-fikir, c. 1-10, 1/298; Ebi Ömer Dıbyan b. Muhammed, *Mevsûatü ahkâmü't-tahâret*, 2/13.

⁵⁵¹ Ebû Davûd, “Tahâret”, 11; Tirmizi, “Tahâret”, 53.

⁵⁵² Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/206; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslamiVe edilletuhu*, 1/298.

⁵⁵³ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/206; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/298; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fikh ve'l-İftah fi tahâreti'n-Nisâ fi zav'i fikhî'l-Malîkî*, s. 291; İbn Arafe, *el-Mutasarü'l-fikhiyye*, s. 136; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fi zabti-mesâilî'l-mezheb*, 1/174.

⁵⁵⁴ Nifirâvî, *el-Favâkhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/15.

⁵⁵⁵ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/208; Nifirâvî, *el-Favâkhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/378.

⁵⁵⁶ Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/69; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/11.

⁵⁵⁷ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/169; İbn Abdilberr, *İhtilâf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 48; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhî'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/32;

⁵⁵⁸ Buhâri “Tahâret”, 21.

⁵⁵⁹ Nifirâvî, *el-Favâkhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/378, Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/208; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/168.

⁵⁶⁰ İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, 1/166; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, 1/166.

⁵⁶¹ Bakara 2/222.

Lakami (ö. 478/1085)'ye göre: Taş olsa üç tane ve üçten fazla vitir olması menduptur. Üçten az yetmez.⁵⁶² İstinca yaparken önden sonra arkayı temizlemek menduptur.⁵⁶³

Taşlarla İstinca yapmak ruhsat olarak sünnet-i müekkededir; dolayısıyla yapılmazsa kılınan namaz vaktinde iade edelir.⁵⁶⁴

Üzerinde Allah yazılı yüzük ile istinca yapmak: İbni Kâsim'e göre: "Üzerinde Allah lafzı yazılı yüzükle istinca yaparım"⁵⁶⁵ diyerek bunun caiz olduğunu savunmuştur. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.): *Muhur olarak kullandığı yüzüğünde "Allah", "peygamber", "Muhammed" kelimeleri yazılı idi. Bu kelimeler Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Allah'ın elçisi olduğunu anlatıyordu.*

2. 6. Kadınlara mahsus haller

2. 6. 1. Hayız

Hayız terimi türkçe karşılığında: Akıntı şeklinde geçmektedir.⁵⁶⁶

Fıkıh terimi olarak ise baliğ bir kadının rahimden bir hastalık veya çocuk doğurmak sebebiyle olmaksızın belirli müddetler içinde geleni ve ibadetlere engel olan kan demektir. Buna hayız/aybaşı/kirlilik/namazsızlık/adet eş anlamında da kullanılır.⁵⁶⁷

Hayzın görülmesi için asgari ve azami yaş sınırı konusunda Mâlikîlerde farklı görüşler bulunmaktadır:

Tunuslu Mâlikî fakih İbn Arafe (ö. 803/1401)'ye göre: Kadınların gördükleri yedi yaşından önceki kan ve yaşlı adet görmeyen "Sinn-i iyas" hayız kan değildir.⁵⁶⁸

Diğer görüşe göre: hayız görmek için asgari yaş altı, azami yaş ise yetmiştir "Sinn-i iyas".⁵⁶⁹

Diğer Mâlikîlerde: Kadından dokuz (9) yaşından önce gelen kan hayz değildir, yetmiş (70) yaşından sonra gelen kan da hayz değildir.⁵⁷⁰

İbn Yûnus (ö. 451), Süleyman Bacı ve İbni Kâsim'e onlara göre, elli yaşındaki kadın "Sinn-i iyas" a girer.⁵⁷¹ Bundan sonra artık gusül yapmaz. Hz. Ömer (r.a.) aynen kanaatte idi.⁵⁷²

⁵⁶² Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/52; Kurtubî, *el-Kâfî fi fikhi ehli 'l-medîne*, 1/159.

⁵⁶³ Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/53.

⁵⁶⁴ Kurtubî, *el-Kâfî fi fikhi ehli 'l-medîne*, 1/159, 60.

⁵⁶⁵ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve 't-tahsil*, 1/88.

⁵⁶⁶ Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/26; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/237; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-Hacib fi fikihu'l-imam Malik*, 1/275.

⁵⁶⁷ Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/26; Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/307; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine 'l-fikhi 'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/67.

⁵⁶⁸ Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/307.

⁵⁶⁹ İbnü'l-Hâcib, *Câmi 'l-ummuhât*, 1/19; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-Hacib fi fikihu'l-imam Malik*, 1/276.

⁵⁷⁰ Karavî, *el-Hulasatü 'l-fikhiyye ala mezhebi 's-sadatü 'l-Mâlikîyye*, 1/42.

Hayzın rengi:

Sarı ve bulanık ve siyah kan renkle hayız gerçekleşir, hayız günlerinde veya dışında olması ise farketmez.⁵⁷³

Hayzın müddeti:

Mâlikilere göre: Hayzın en az müddeti yoktur. Bir damla kan bile hayzdır. En fazla ise on beş (15) gündür.⁵⁷⁴ Bu en meşhur görüştür. İbn Nafi'ye göre: on sekiz (18); İbn Habîb'e göre: on (10) gündür Sahnûn'e göre: sekiz (8) gündür; İbnü'l-Mâcişün (ö. 212)'e göre: Beş (5) gündür; diğer bir görüşe göre kadınlara bağlıdır.⁵⁷⁵

Hayzın ne kadar süreceği belirsiz olan, her ayın kaçınıcı günlerinde kirlilik gördüğünü kesin olarak bilmeyen kadının âdet müddeti beyazlık sünneti ile tesbit edilebilir.⁵⁷⁶ Bunun delili de şudur: *Bazı kadınlar Hz. Ayşe (r. anhâ)'ye sarı ve bulanık renkteki yaşlıklarla lekelenmiş bezlerini göndererek bu durumda namaz kılip kılmayacaklarını sorduklarında onlara Hz. Ayşe onlara "Acele etmeyin ne zaman tam beyaz olursa o zaman kılın"* buyurmuştur. Fakat bir kadın hayzın günleri bilirse kendi adetine göre hareket eder.⁵⁷⁷

Beyazlık sünneti görmeyen kurumağı görürse gusül yapıp namaz kılar.⁵⁷⁸ İbni Kâsim'e göre: Bir elbise ferce'ye sokup kuru olarak çıkarsa kurumuş demektir.⁵⁷⁹

Kadın elbisesinde kan görünürse hayz kanı olup olmadığı yaşının küçük veya büyük olduğundan dolayı şüphe ederse hayız olduğu tercih edilir.⁵⁸⁰

Muhammed b. Muslama ve İbni Kâsim'e göre: Hayzın kanı kesildiği günde güneş batmadan beş rekat namaz kılınacak vakit varsa o gün öğle ve ikindi namazını kılar. Eğer sadece dört rekat namaz kılınacak vakit varsa sadece ikindi namazını kılar.⁵⁸¹ Zira ikisinin Zarurî vakti güneş batmıştır. Hem de Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuş ki: "Güneş batmadan önce ikindi

⁵⁷¹ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/307; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/19; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnû'l-Hacib fi fikihu'l- imam Malik*, 1/276.

⁵⁷² Tahîr, el-Habîb, *el-Fikhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/140.

⁵⁷³ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/373; Kurtubî, *el-Kâfî fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/186; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/19; İbn Rüşd Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, 1/53; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/68.

⁵⁷⁴ Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/14; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/26; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/373; Kâdî Abdülvehhâb, *Maüne alâ mezhebi âlimü'l-medîne*, 1/188; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnû'l-Hacib*, 1/239.

⁵⁷⁵ İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/19.

⁵⁷⁶ Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/33.

⁵⁷⁷ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/379-380; Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/14.

⁵⁷⁸ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/152; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/314; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/33; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s. 346; İbn Rüşd Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, 1/54.

⁵⁷⁹ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/152; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/314; İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 83; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/44; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/381.

⁵⁸⁰ İbn rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsil*, 1/105.

⁵⁸¹ İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 90; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsil*, 1/150; Baci, *Müntekâ*, 1/24.

vaktinden bir rekata yetişen kimse de ikindi namazına yetişmiştir.”⁵⁸² Aynı şekilde gecede ise sabah namazı vaktinden önce dört rekat kılınacak miktar vakit varsa akşam ve yatsı namazı kılar.⁵⁸³ Çünkü ikisi için zarurî vakti güneşin doğusudur. Yine de Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Güneş doğmadan önce, sabah vaktinden bir rek’ata yetişen kimse sabah namazına yetişmiştir.”⁵⁸⁴ İbnü’l-Mâcişun’a göre: Sadece yatsı namazını kılar. Çünkü akşam vakti çoktan bitmiş olur.⁵⁸⁵

Kadın sabahleyin kalktığında hayzın kesildiğini görürse gece mi yoksa sabah mı kesildiğini bilmiyorsa sadece sabah namazını kılar.⁵⁸⁶ Desûkî’ye göre ne akşam ve yatsı namazı ne de sabah namazı kılınır.⁵⁸⁷

Güneş batmadan önce bir rekati bulursa ama namaz bitmeden güneş batarsa kadının hayzı gelirse Sahnûn’a göre: Kaza edilir; çünkü eda vaktinde hayz kanı gelmiştir. Asbağ b. Ferec’e göre: Kaza edilmez; Çünkü zaten eda vakti bitmişti.⁵⁸⁸

Mâlikîlerde hayız kanının necis olup olmadığına ihtilaf vardır, bazılarına göre: idrar, meni gibi necistir.⁵⁸⁹ Diğer görüşte ise mutlak kan gibi temizdir.⁵⁹⁰ Hayız kanını necis görenlere göre bulaştığı elbisenin yıkanması gerekmektedir.⁵⁹¹ Bunlar da Hz. Peygamberin şu hadisini delil almışlardır “Kim hayız kanına bulaşırsa elbisesini yıkasın.”⁵⁹²

2. 6. 2. Nifas

Tanımı: Doğumla beraber veya doğumdan sonra akan kan nifas kanıdır. İkiz doğuran kadının birinci çocuğuyla birlikte veya daha sonra akan kan nifas kanıdır. Ama doğumdan önce akan kanlar nifas kan değil, Hayız kanıdır.⁵⁹³

Mâlikîlerde: Nifasın asgari süresi yoktur, duruma bakılır ve kanın kesilmesiyle nifas hükmü de biter. En çok ise altmış (60) gün sürmektedir.⁵⁹⁴ İbn Rüşd’e göre: İmam Mâlik ilk dönemde

⁵⁸² Buhârî, “Mevâkî”, 556; Müslim, “Mesâcid”, 1404; Muvattâ, “evkât-i salât”, 1.

⁵⁸³ İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 90; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve ‘t-tahsîl*, 1/150; Bacî, *Müntekâ*, 1/24; Mevâk, *et-Tâc ve ‘l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/316.

⁵⁸⁴ Muvattâ, “Evkât-i salât”, 1.

⁵⁸⁵ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve ‘t-tahsîl*, 1/150; Bacî, *Müntekâ*, 1/24.

⁵⁸⁶ Mevâk, *et-Tâc ve ‘l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/316; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/382;

⁵⁸⁷ Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 1/142; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/382.

⁵⁸⁸ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/375.

⁵⁸⁹ Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi ehli ‘l-medîne*, 1/161;

⁵⁹⁰ Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi ehli ‘l-medîne*, 1/161; İbn Abdilber, *et-Temhîd li mâfi ‘l-muvattai mine ‘l-meânî ve ‘l-esânîd*, 22/230,

⁵⁹¹ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/330.

⁵⁹² Muvattâ, “Tahâret”, 28;

⁵⁹³ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvenetü ‘l-Kübrâ*, 1 /154; Abdurrahman, *İrşâdu ‘s-sâlik ila aşrafu ‘l-mesâlik*, 1/27; Mevâk, *et-Tâc ve ‘l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/323; Hamamisi, Sariya Abdulhak, *el-Fıkh ve ‘l-İftah fî tahâreti ‘n-Nisâ fî zav ‘i fikhi ‘l-Malikî*, s. 60; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine ‘l-fikhi ‘l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/68.

⁵⁹⁴ Abdurrahman, *Muhtasarü ‘l-Abdurrahman fil-ibadet*, s. 1/15; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvenetü ‘l-Kübrâ*, 1 /154; Mevâk, *et-Tâc ve ‘l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/324; Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi ehli ‘l-medîne*, 1/185; Kâdi Abdülvehhâb, *Maüine alâ mezhebi âlimü ‘l-medîne*, 1/188.

nifasın azami süresi altmış gündür diyordu, sonra kadınların örfüne göre davranmayı tercih ederek bu görüşünden rüca etmiştir.⁵⁹⁵

Nifasın rengi: Kan, sarı veya bulanık renkle nifas kanıdır.⁵⁹⁶

Hayızlı ve nifaslı kadınların yapmayacağı şeyler ise şöyledir: Kur'an okuyamazlar, fakat muavvizeteyni, dua ve öğretmek amacıyla Kur'an okuyabilir.⁵⁹⁷ Bununla ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “*Ayhali olan kadın ve cünüp olan kimse Kur'an'dan hiçbir şey okuyamaz*”⁵⁹⁸, Mushaf'a dokunulmaz, nitekim Kur'an-Kerim'de: “*Ona (kur'an'a) ancak temizlenenler dokunabilir*”⁵⁹⁹ buyurulmuştur. Mescide girmez,⁶⁰⁰ zira Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Cünüp ve hayızlı iken mescide girmeyi helel etmem*”⁶⁰¹ buyurmuştur. İtikafa oturulmaz ve tavaf edilmez.⁶⁰² Fakat Kur'an okumak hakkında ihtilaflar vardır, cünüp konusunda anlatıldığı gibidir. Hayız ve nifas günlerinde kadın boşanmaz, kadınla cinsel ilişkiye girilmez.⁶⁰³ Allah şöyle buyurmuştur: “*Âdet halinde kadınlardan uzak durun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayınız, temizlendiklerinde Allah'ın size emrettiği şekilde onlara yaklaşınız.*”⁶⁰⁴ Namaz kılınmaz, orucu tutulmaz, İbn Arafê: “Hayz ve nifaslı kadın namaz kaza etmez, fakat oruç kaza eder” demiştir.⁶⁰⁵ Aynı söz Hz. Ayşe (r. anhâ)'den nakledilmiştir.⁶⁰⁶ Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Hayız kanı görünce kan kesilene kadar namazı bırakın sonra abdest gusül yapıp namaz kılın*” buyurmuştur.⁶⁰⁷

2. 6. 3. İstihâza

İstihâza tanımı: İstihâza hasta ve özür sebebiyle baliğ bir kadının rahimden akan kanıdır.⁶⁰⁸

Hayız on beş (15) günden fazla sürerse istihaza (özür) olur.⁶⁰⁹

Hayızlı ve nifaslı kadınların yapmayacağı şeyleri yapabilirler. Örneğin: Kur'an Okuyabilir, mushaf'a dokunabilir,⁶¹⁰ mescide girebilir, itikaf ve tavaf edebilir”.⁶¹¹

⁵⁹⁵ İbn Rüşd Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, 1/52; İmam Mâlik, *el-Müdevvenetü'l-kübra Rivayetü'l-İmam Sahnûn b. Saîd et-Tenûhî*, 1/152.

⁵⁹⁶ Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/149; Kâdî Abdülvehhâb, *Maüne alâ mezhebi âlimü'l-medine*, 1/194.

⁵⁹⁷ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/316; Serahsî, *el-Mebsût*, 4/336.

⁵⁹⁸ Tirmizî, “Tahâret”, 98.

⁵⁹⁹ Vakia 56/79.

⁶⁰⁰ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/322; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/21.

⁶⁰¹ Ebû Davûd, “Tahâret”, 94.

⁶⁰² Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/322; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/21;

⁶⁰³ Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/45; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/21.

⁶⁰⁴ Bakara 2/222.

⁶⁰⁵ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/317; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/375.

⁶⁰⁶ İbn Rüşd Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, 1/56.

⁶⁰⁷ Buhârî, “Hayz”, 29.

⁶⁰⁸ Hafîd, İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed (ö. 595/1198), *Bidâyetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, 1/49; Meccâcî, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/68.

⁶⁰⁹ Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/14; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 3/83; İbn Abdilber, *et-Temhîd* 16/71; Bacî, Ebu'l-Velîd Süleyman (ö. 494/1100), *el-Münteka*, 1/143.

⁶¹⁰ İbnü'l-'Arabî, *Ahk'âmu'l-kur'an*, 7/200; Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/378; İbn Kayyım, *et-Tefsîru'l-Kayyım*, 2/191; Serahsî, *el-Mebsût*, 4/336;

Nifas kesildikten sonra gusül yaparsa ve sonra iki veya üç günden sonra kan gelirse istihaza olur.⁶¹² Süleyman Bacı (ö. 474/1081), İbn Yûnus (ö. 451) ve İbnü'l-Mâcişün'e göre: Hayız ve nifas gusülden sonra damla kan görülürse sadece abdest alınır.⁶¹³

2. 7. İnsan Vücudundan Çıkan Şeyler:

2. 7. 1. Meni

Meninin asıl yapı taşı su teşkil ettiği için meni bir damla “su” olarak algılanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de: “*Biz her canlıyı sudan yaratmışızdır*”⁶¹⁴ buyurulmuştur. Başka bir ayette: “*O, rahme dökülen meniden bir damlacık su değil miydi... sonra o damla bir kan pıhtısı olmuş, derken Allah o meniden erkek ve dişi iki eş yaratmıştır*”.⁶¹⁵ Buyurulmuştur.

Meni: Cinsel ilişki veya masturbasyon sonunda haz ve heyecanla gelen yapışkan sıvıdır. Erkek menisine sperm denir. Kadından gelen meniye sarımtıraktır. Meni erlik suyu/döl suyu/atmık/sperma da denilir.

Erkeğin menisi beyaz renkte kalın bir sıvıdır. Kadının menisi ise, sarı renkte ince bir sıvıdır. Bu vasfının açıklanması hakkında hadis delil olarak Ümme Süleym (r.anhâ.) Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Meni erkeğin menisi beyaz renkte kalın bir sıvıdır. Kadının menisi ise, sarı renkte ince bir sıvıdır. İki meniden hangisi hangisine üstün gelirse doğan çocuk o tarafa benzer(çeker)*”.⁶¹⁶

Tâcüddin el-Fâkihân (ö. 734) şöyle buyurmuştur: Meni olduğuna itimat edilen meninin nitelikleri üç tanedir.

Birincisi: Meninin şehvetle çıkması sonrasında da durgunluk ve bitkinlik olmasıdır.

İkincisi: Meninin kokusunun, hurma tomurcuğunun kapçığının kokusuna benzemesidir.

Üçüncüsü: Meninin tazyikle çıkması ve arka arkaya fişkırması.

Bu üç nitelikten, her birisi, o sıvının meni olması için yeterlidir. Üç niteliğin bir arada bulunması gerekmez. Ama bunlardan hiç biri bulunmazsa o takdirde o sıvının meni olduğuna hükmedilmez.⁶¹⁷

Meni pis sayılır,⁶¹⁸ bedene veya elbiseye bulaşması halinde bedeninin veya elbisenin su ile yıkanması gerekir.⁶¹⁹ Çünkü Hz. Ayşe (r. anhâ) şöyle buyurmuştur: “*Ben Hz. Peygamber (s.a.s.)'in*

⁶¹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 4/336.

⁶¹² Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/325.

⁶¹³ Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/307; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/381.

⁶¹⁴ Enbiyâ 21/30.

⁶¹⁵ Kiyame 75/37-39.

⁶¹⁶ Muvattâ, “Tahâret”, 26; Buhârî, “Gusül”, 22; Müslim “Hayz” 6; Ebû Davûd, “Tahâret”, 96; .Nesâî, “Tahâret”, 90. İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fikihu'l- imam Malik*, 1/214.

⁶¹⁷ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 1/464; Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/220; Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/27; Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/495..

⁶¹⁸ Karâfi, *el-Furuk*, 2/219; Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/56; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/32.

⁶¹⁹ Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/193.

elbisesine bulaşan meni yerini yıkardım”⁶²⁰ Eğer kurumuşsa ovalamak suretiyle de temizlenmiş sayılır. Çünkü Hz. Ayşe (r. anhâ) şöyle buyurmuştur: “*Andolsun ki ben, kuru olduğunda meniye Hz. Peygamber (s.a.s.)’in elbisesine bulaşan yerden tırnaklarımla çitileyerek giderirdim*” (ziyade) “*Ardında da Hz. Peygamber (s.a.s.) onunla namaz kılardı.*”⁶²¹

2. 7. 2. Mezi

Mezi beyaz ve ince bir su olup, hafif şehvet hissedildiği anlarda meydana gelen bir sudur.⁶²² Mezi necistir.⁶²³

Mezî için tüm penisin yıkanması necisten mi veya ibadetten mi kaynaklanır?

Mâlikîlerde en meşhur görüş taabbudi manası için yıkanılır; dolayısıyla niyet etmesi gerekir.⁶²⁴ Delil olarak Hz. Ali’den şöyle nakletmiştir: “*Ben, mezisi çok gelen biriydim. Hz. Peygamber (s.a.s.)’e karşı kanumundan dolayı, birini ona gidip bu hususu sorması için görevlendirdim. O kişi bu meseleyi, Hz. Peygamber (s.a.s.)’e sorunca şöyle buyurdu: Abdest al ve avret yerini yıka!*”⁶²⁵

Mâlikî Mısırlı fakih Harasî (ö. 1101/1690): Mezi şehvetsizce akan sürekli gelen mezi hükmünden gelir.⁶²⁶ Abdestte geçtiği gibidir. Bu delili ekleyerek Hz. Ömer (r.a): “*Eğer sürekli bir akıntım oluyorsa önem vermiyorum.*”⁶²⁷

Kadınların yalnız niyetsiz mezi eserleri yıkanılır. Endülüslü İbn Habîb: “Niyet edilmelidir” demektedir.⁶²⁸

2. 7. 3. Vedit

Vedit idrarla veya idrardan sonra çıkan beyaz, bulanık, koyu, yapışkan bir sıvıdır.⁶²⁹

Vedit necistir.⁶³⁰ Bunda da idrarda olduğu gibi avret yeri yıkanmalı ve abdest alınmalıdır.⁶³¹ İbn Abbas (r. anhümâ) anlatıyor ki: “Mezi ve vedit çıktığında avret yeri yıkanıp abdest alınır.”⁶³²

⁶²⁰ Müslim “Tahâret”, 32.

⁶²¹ Müslim “Tahâret”, 32; Ebû Davûd, “Tahâret”, 137.

⁶²² Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/26; Karavî, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/11.

⁶²³ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/57; Sâvî, *Bulgatü’s-salik li-arabi’l-mesalik*, 1/53.

⁶²⁴ Sâvî, *Bulgatü’s-salik li-arabi’l-mesalik*, 1/70.

⁶²⁵ Muvatta, “Mestler”, 13 (1/36).

⁶²⁶ Sâvî, *Bulgatü’s-salik li-arabi’l-mesalik*, 1/70; Tahir, *el-Habîb, el-Fıkhî’l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/48;

⁶²⁷ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/243; İbn Yunus, *el-Câmi’ li mesâil müdevvene ve’l-muhtalita*, 1/176;

⁶²⁸ Sâvî, *Bulgatü’s-salik li-arabi’l-mesalik*, 1/71.

⁶²⁹ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/240; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü’l-İslami ve edilletuhu*, 1/261;

⁶³⁰ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/57; İlîş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 1/61.

⁶³¹ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/240.

⁶³² İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/240.

2. 7. 4. İnsan İdrarı:

İdrar çoğu ve azı necistir, çocuk yemek yemeye başlamazsa bile onun idrarı (erkek/kadın) yıkanır.⁶³³ İbn Vehb ve el-Lakami'ye göre: Hayvanların idrarının hükümü hayvana bağlıdır. Eğer etininin yenmesi haramsa idrarı da necistir. Aynı şekilde eti yenmesi helal ise idrarı da temizdir⁶³⁴ çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) *Deve idrarını şifa olduğu söylemiştir*,⁶³⁵ ve başka hadiste de haram olan da şifanın bulunmadığının söylemiştir.⁶³⁶ İbni'l-Labbad (ö. 333)'e göre: Far necis ulaşmazsa idrarının zarar yoktur.⁶³⁷ İbn Habib ve İbn Rüşd'e göre: Farın idrarı mutlaka necistir. İbni Kâsim'e göre: Onunla kılınan namazın iade edilmesi gerekir.⁶³⁸ Sahnûn'e göre: Namaz iade edilmez.⁶³⁹ Tüm canlıların idrarı ve dışkısı necistir, yalnız yemek yemeye başlamayan çocuklarıncı necis değildir.⁶⁴⁰ Çünkü Ümmü Kays bint-i Muhsan (s.a.s.) henüz yiyecek yemeye başlamamış küçük oğlu ile birlikte Hz. Peygamber (s.a.s.)'e: *geldi ve çocuk Hz. Peygamberin elbisesine idrarını yaptı. Hz. Peygamber de su isteyip elbisesinin üzerine serpti, elbiseyi yıkamadı.*⁶⁴¹

Elbiseye bulaşan idrar ve ihtilam yıkanır. Ama idrarın bulaştığı yer bilinmezse tüm elbise yıkanır. Fakat bulaşan şüphe ederse o yere onun üzerine su serplemeklele yeter.⁶⁴² Elbiseye bulaşan az idrarla namaz kılmışsa mutlaka yeniden kılması gerekmektedir. Ama az kan ise iade edilmez.⁶⁴³

2. 8. Köpeğin Salyası

Köpek kemiklerine göre temiz olmasına rağmen satışı sahih olmaz. Zira Hz Peygamber (s.a.s.) *Köpeklerinin satımını yasaklamıştır.*” Bazı fakihlar ise havlama ve bekçilik için olduğu takdirde satımına ruhsat vermişlerdir.⁶⁴⁴

Hz. Peygamber (s.a.s.): *“İçinizden birinin kabından köpek içtiği zaman o kabı yedi defa yıkasın”*⁶⁴⁵ buyurmuştur. İmam Mâlik bu hadisi kabul etmedi;⁶⁴⁶ Dolayısıyla Mâlikîlerde Köpeğin yaradığı kabından yedi defa yıkanmasını emrettiği ancak tüm köpekler mi yoksa belli bir köpek mi olduğu hakkında ihtilafın bulunduğu bilinmektedir vardır. Çünkü ibadet için mi veya pisten

⁶³³ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/61.

⁶³⁴ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/128; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/62; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/28; Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhî ehli'l-medîne*, 1/160.

⁶³⁵ Buhârî, “Vudu”, 71; Müslim “kasama” 2; Tirmizî, “At’ima”, 24; Ebû Davûd , “At-ma”, 25; Nesâî, “Tehrim’-demi”, 7.

⁶³⁶ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/186.

⁶³⁷ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/116; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/62;

⁶³⁸ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/62.

⁶³⁹ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/62.

⁶⁴⁰ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/185; İbn Abdilber, *et-Temhîd* , 9/110; Bacî, *el-Münteka* 1/147; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/431.

⁶⁴¹ Muvattâ, “Tahâret”, 30; Buhârî, “Vudu”, 62; Nesâî, “Tahâret”, 189.

⁶⁴² Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/128; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/60.

⁶⁴³ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 8/262; İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/85.

⁶⁴⁴ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 6/70.

⁶⁴⁵ Buhârî, “Vüzu”, 35.

⁶⁴⁶ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/115.

taharet için mi kaynakladığına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Zehir ve illetler için yedi kez yıkanması emretmiştir.⁶⁴⁷

Necis görenlere göre: Köpek dilini soktuğu suya necis olmalıdır; zira suyun vasfı de değişebilir.⁶⁴⁸ Dolayısıyla köpek necistir.⁶⁴⁹ Çoğun ehl-i medineye göre köpeğin her şeyi eti vb. necistir.⁶⁵⁰ Çünkü geçen hadiste “*Tahâret*” kelimesi kullanmak demek köpek dili soktuğu kaptaki su da necistir.⁶⁵¹

İbadet gören görüşlerin delilleri

Birincisi: Yıkanması emredilen sadece kapla ilgilidir, ama havuz ve nehir (göl) bununla ilgili değildir.

İkincisi: Yalnız köpeğin dilini sokmasıyla ilgilidir. Ama elleri ve ayaklarıyla ilgili değildir.⁶⁵²

Üçüncüsü: Yedi defa sayı söylediğine göre demek ki necis manası yoktur, yoksa sadece bir kere yeterlidir.⁶⁵³ Bu Mâlikîlerde bu en doğru görüştür.⁶⁵⁴ Bununla ilgili *Müdevvene*'de: Köpeğin salyası necis değildir”.⁶⁵⁵ Şeklinde ifadeye yer verilmiştir. Hem de köpek dilini suya sokmuşsa onunla abdest alınıp namaz kılınır; Çünkü köpek evdeki hayvanlardandır;⁶⁵⁶ İbn Vehb İmam Mâlik'ten şöyle nakletmiştir: “köpek dilini suya sokmuşsa su az ise onunla abdest almak mekruhtur ancak su çok ise da zararı yoktur”. Mâlikîlerde bu en meşhur görüştür.⁶⁵⁷

Dördüncü: Kur'an-i Kerim: “*Şüphesiz Allah köpeklerin aldığı hayvanları yemenizi mubah etmiştir*”.⁶⁵⁸ Yani köpek eserleri ve aldığı yemekler temizdir. Ayrıca İmam Mâlik buyurmuştur köpeğin avladığı hayvanlar temizdir nasıl dilinin soktuğu şey mekruh oluyor.⁶⁵⁹ Mâlik ve İbn Vehb'e göre: Köpek ağzını suya sokmuşsa o suyla abdest alınmaz. Mâlikî mezhebinde bu en doğrudur⁶⁶⁰

⁶⁴⁷ Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/181; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî 'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/16.

⁶⁴⁸ Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/267; İbn Abdilber, *et-Temhîd li mâfi'l-muvattai mine 'l-meânî ve 'l-esânîd*, 18/272.

⁶⁴⁹ Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/35.

⁶⁵⁰ Kurtubî, *el-Kâfi fi fıkhî ehli 'l-medîne*, 1/161.

⁶⁵¹ Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî 'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/17.

⁶⁵² Karâfi, *ez-Zehîra*, 1/182; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/266; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/137; Hattâb, *Mevâhibü 'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/254.

⁶⁵³ Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî 'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/16; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu 'l-Kur'ân*, 6/160; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 18/172.

⁶⁵⁴ Kurtubî, *el-Kâfi fi fıkhî ehli 'l-medîne*, 1/158.

⁶⁵⁵ Mevâk, *et-Tâc ve 'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/36; Kurtubî, *el-Kâfi fi fıkhî ehli 'l-medîne*, 1/161.

⁶⁵⁶ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/115; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu 'l-Kur'ân*, 6/161.

⁶⁵⁷ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/116; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 1/118; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/136; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/72.

⁶⁵⁸ Maide 4/4.

⁶⁵⁹ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 18/171; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî 'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/15-17; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/116; Hattâb, *Mevâhibü 'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/103.

⁶⁶⁰ Kurtubî, *el-Kâfi fi fıkhî ehli 'l-medîne*, 1/158; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 18/175.

2. 9. Domuz

Sahnûn ve İbnü'l-Mâcişün'e göre: Domuzdan yararlanmak caiz değildir.⁶⁶¹ Cenâb-ı hakk şöyle buyurmuştur: “*Domuz eti necistir.*”⁶⁶² Domuzun kılları, eseri ve bedeninden her şeyi necistir.⁶⁶³

Başka görüşleri ise: Domuz artığı necis değildir. Bu en meşhur görüştür.⁶⁶⁴ Buna dayanak olarak da şöyle demişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.s.), ve Hz. Ömer (r.a.) domuz ve yırtıcı hayvanları fark etmemişler. Hem de Mâlikîlerde suyun üç vasfı hiç değişmemişse necis olmaz.⁶⁶⁵ Daha önce bahsettiği gibidir.

⁶⁶¹ Karâfî, *ez-Zehîra*, 1/165; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/35; Kurtubî, *el-Kâfî fî fıkhi ehli'l-medîne*,1/161.

⁶⁶² En'am 6/145.

⁶⁶³ Kurtubî, *el-Kâfî fî fıkhi ehli'l-medîne*,1/161; İlîş, Muhammed, *Menihü'l-celil fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/165.

⁶⁶⁴ İshak, Halil, *et-Tevzih fî şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/74.

⁶⁶⁵ Tahir, el-Habib, *el-Fıkhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/18.

İKİNCİ BÖLÜM

SETR-İ AVRET VE NAMAZLARIN VAKİTLERİ

2. 1. SETR-İ AVRET

Namaz ibadeti kelime-i şهادetten sonra İslam'da en önemli hatta dinin direği sayılan ibadetlerden biridir. öyleki, kişinin Müslüman olduğuna delalet sayılmaktadır. Namaz kılarken, namaz kılan kişinin vücudunda asgari örtmesi gereken yerlere dair görüşler bulunmaktadır. Asgari örtülecek yerlerin sınırı konusunda mezhepler arasında farklı görüşleri bulunmaktadır. Biz sadece Mâlikî mezhebinin görüşlerini ve mezhep içindeki ihtilafları ve delillerini aktararak değerlendirme yapmayı hedefliyoruz. Öncelikli olarak setr-i avret konusunu doğrudan ilgilendiren ıstılahlarla konuya başlamak istiyoruz:

2. 1. 1. Setr-i Avretin Tanımı

İnsan vücudunda başkası tarafından görülmesi fitraten sakınılan örfen ayıp kabul edilen dinen ise günah sayılan yerlerdir. Avret yerlerinin namaz içinde ve namaz dışında da kapatılması ve başkalarına gösterilmemesi gerekmektedir. Kisaca dokunulması hatta bakılması haram olan organlara avret mahalli denebilir.⁶⁶⁶

Setr-i avret konusunda Endülüslü Mâlikî müfessir Kurtubî (ö. 671/1273) İbn Abbas (r.a.)'den aktarılan şu rivayeti zikreder: “Cahiliye devrinde kadın, Kabe'yi (beytü'l-haram) çıplak olarak tavaf eder ve şöyle derdi: Bana kim ödünç bir tavaf elbisesi verecek? Elbiseyi fercinin üzerine koyar: Bugün bir kısmı veya tamamı görülür ama ondan açılanı helal etmem” derdi.⁶⁶⁷ Bu tatbikatın yasaklanması ile ilgili olarak şu ayet indi: “*Ey Ademoğulları! Her secde edişinizde (güzel) elbiselerinizi giyin*”.⁶⁶⁸ Demek ki, erkek ve kadının avret mahallinin kapatılması ve örtülmesi kesin şekilde emredilmiştir. Mâlikî fakih Karâfî ve Ebubekir İbnü'l-'Arabî Ahkâmu'l-Kur'ân isimli eserinde: “Tavaf namaz gibi olduğundan ikisi de ifa yapılırken avret yerlerinin

⁶⁶⁶ Sâvî, Ahmed, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/189; Hece Kevkeb Abid, *fikhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/140, thk. İbrahim Yakub Cezâyirli.

⁶⁶⁷ Müslim “Tefsîr” 57; Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed (ö. 671/1273), *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 7/189.

⁶⁶⁸ A'râf 7/89; İbn Hacer, *el-Hanbelî, Fethu'l-Bârî*, 1/465.

kapatılması gerekmektedir⁶⁶⁹ diye söylemişlerdir. Bu sözler İbn Abbas (r. anhumâ) tarafından nakledilmiştir.⁶⁷⁰

2. 1. 2. Avret'in Hükümü

Avret yerlerini örtmek her zaman ve her insana gerekli olan bir fiildir. Fakat örtülmesi gereken yerler insanların erkek ve kadın oluşlarına göre farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla Mâlikî mezhebinde ve mezhep içinde de farklı görüşler bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak kaynaklarda dört farklı görüş sıralanmaktadır. Sırasıyla bu görüşleri zikretmek istiyoruz:

Mâlikîlerden Muhammed İliş (ö. 1299/1882) ve Karâfi diyorki: “Kâdî Abdülvehhâb’a göre: Mâlikî mezhebinde setr-i avret namazın şartı mı yoksa farzı mı olduğunda ihtilaflar bulunmaktadır”.⁶⁷¹ Diğer bir ihtilaf ise avret namazın sıhhat şartı mı yoksa vacibi mi olduğu, hususundadır.⁶⁷²

Öncelikle şartın tanımı: “Hükümün bulunması kendisinin bulunmasına bağlı olan husustur. Yani hükümün bulunması şartın bulunmasına bağlıdır. Bu nedenle şartın yokluğu halinde hüküm de bulunmaz, fakat şartın varlığı halinde hükümün de mutlaka bulunması gerekmez.”⁶⁷³ Örnek olarak avret yerini kapatmak namazın sıhhati için bir şarttır. Başörtüsüz namaz olmaz, fakat başörtülü olmak mutlaka namaz kılmayı gerektirmez. Avret yerinin örtülmesi, mutlaka namazın şartlarındandır. Her avretin örtülü olması ise namaz kılınmasını gerektirmez Buna karşın, avret yerinin örtülmemesi namazın da yokluğunu gerektirir. Şimdi bu konu ile ilgili dört farklı hükümü inceleyelim:

2. 1. Setr-i avret, imkanı olan ve örtünmenin zorunlu olduğunu bilen kimse için namazın ilk şartları arasındadır.⁶⁷⁴ Konu hakkında Sahnûn şöyle demiştir: “Avret yerinin örtülmesi namazın

⁶⁶⁹ İbnü'l-‘Arabî, *Ahk’âmu’l-kur’ân*, 3/492; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/102.

⁶⁷⁰ Zühaylî, Vehbe, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletuh*, 1/650; Hafîd, İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed (ö. 595/1198), *Bidâyetü’l-müctehid ve nihayetü’l-muktesid*, 1/114.

⁶⁷¹ İliş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 1/473; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/101; Kurtubî, *el-Kâfi fî fıkhî ehli’l-medîne*, 1/238; Desûkî, *Hâşiyetü’l-Desûkî*, 2/285.

⁶⁷² Dardari, el-Edevî, Ahmed b. Muhammed (ö.1201), *Şerhi’l-kebîr*, 1/212.

⁶⁷³ Karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs (ö. 684) *Envarü’l-buruk fî enva’il-furuk*, 1/230.

⁶⁷⁴ Ahdari, Abdurrahman, *Hidayetü’l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari*, 73/1; Mevvâk, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf (ö. 897), *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/497; Karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs, *ez-Zehîra*, 1/234; Sâvî, *Hâşiyetü’l-s-Sâvî*, 1/478; Halil b. ishâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil fî’l-ibadet ala mezhebi’l-imam malikî*, 1/30; Ahdari, Abdurrahman b. Muhammed, *Metni el-Ahdari fî ibadet ala mezhebi’l-imam mâlik*, 11.

şartlarından biridir.” Bu görüş, Mâlikî mezhebinde meşhur olan görüştür.⁶⁷⁵ Yani, namazda mutlaka örtülmesi gereken asgari yerlere “galîz avret” denilmiştir.⁶⁷⁶

2. 2. Kaba avret, yani avret-i galîzanın örtülmesi namazın sıhhat şartlarından, kişinin imkanı varken kendi iradesiyle bunu yapması vaciptir. Ama imkanı yoksa ya da bilmiyorsa o kişiden bu vücbiyet düşer ve bu şart iskat olur.⁶⁷⁷ Örmeye veya satın almaya ya da ödünç bulmaya imkanı olduğu halde başörtüsüz kılmaya bilerek kastederse namaz batıl olur, Mâlikîlerde meşhur olan görüştür.⁶⁷⁸

2. 3. Cezûlî, (ö. 741) “Namazda örtünme namazın farzlarından biridir”. Aynı görüş Kâdi Abdülvehhâb‘ın et-Telkîn‘inde de nakledilmiştir.⁶⁷⁹ Dolayısıyla elbisesiz kılınan namaz ister unutulmuş isterse kastten kılınmış hiçbir zaman sahih olmaz.⁶⁸⁰ Çünkü Kur’an‘da şöyle: “*Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin)*”⁶⁸¹ buyurulmuştur. Bu ayet namazda örtünmenin vacip oluşunu ifade eder. Ayette her mescid kelimesi her namaz kılmak istediğinizde manasındadır. Bu ayetle ilgili olarak bazı Mâlikî âlimleri şöyle demişlerdir:

İbn Münîr (ö. 683) ve İbni Ata‘illah (ö. 709) “Avret yerlerinin örtülmesi vaciptir”⁶⁸² derken İbn Beşîr : “Mezhebimizde avret yerlerinin örtülmesinin vacip olduğunda ittifak edilmiştir, fakat örtünmeden kılınan namazın iade edilmesinde ihtilaflar vardır”⁶⁸³ demektedir.

İbnü‘l-Arabî: “Avret yerinin kapatılması namazın şartı değil, imkanı olan kişiye örtme niyeti ve kastıyla bunları yapması vaciptir, der.⁶⁸⁴ Onu kapatmadan namaz kılsa, namaz batıl olmaz. Ama günahkar olur ve namazın vakti içinde iadesi müstehaptır.”⁶⁸⁵

⁶⁷⁵ Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü‘l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/177; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/105.

⁶⁷⁶ Adevî, Ali b. Ahmed (ö. 1189), *Hâşiyetü‘l-Adevî*, 2/16.

⁶⁷⁷ Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü‘l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/177; Karavi, *el-Hulasatü‘l-fikhiyye*, 1/58; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü‘l-müctehid*, 1/114; Ahdari, Abdurrahman, *Hidayrtü‘l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari*, 73/1; Edevi, Ahmed b. Muhammed (ö.1201), *Şerhi‘l-kebir*, 1/200; Sâvî, *Hâşiyetü‘l-s-Sâvî*, 1/438.

⁶⁷⁸ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/196.

⁶⁷⁹ Kâdi Abdülvehhâb (ö.422), *et-Telkîn fi‘l-mezhebi‘l-malikî*, 1/41; Kurtubî, *el-Kâfi fi‘l-fikhi Ehli‘l-Medîne*, 1/239; İbn Abdilber, *et-Temhîd li mâfi‘l-muvattai mine‘l-meânî ve‘l-esânîd*, 6/376; Bacî, Ebu‘l-Velîd Süleyman (ö. 494/1100), *el-Münteka*, 1/329.

⁶⁸⁰ Harasî, Muhammed b. Abdullah (ö. 1101), *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/198.

⁶⁸¹ A‘raf 7/31.

⁶⁸² Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü‘l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/178; Adevî, *Hâşiyetü‘l-Adevî*, 2/16.

⁶⁸³ Halîl, Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasari Halîl*, 1/30; Mevvâk, *et-Tâc ve‘l-iklîl*, 1/397.

⁶⁸⁴ Hattâb, Ruayni, el-Magrip, (ö. 954) *Mevâhibü‘l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/177; Karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs, *ez-Zehîra*, 2/101; Adevî, *Hâşiyetü‘l-Adevî*, 2/16.

⁶⁸⁵ İliş, Muhammed, *Menihü‘l-celîl fi‘l-şerhi Muhtasari Halîl*, 1/473; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/188; Karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs, *ez-Zehîra*, 2/101; Bacî, *el-Münteka*, 1/329; İbn Rüşd, *Bidâyetü‘l-müctehid*, 1/116.

2. 1. 4. Afrikalı İbn Muhriz (ö. 450/1058): “Namaz kılacak kişiye avret yerlerini örtmesi sünnettir, der.”⁶⁸⁶ Bu konu ile ilgili olarak Mâlikî mezhebinde Mısırlı meşhur Maliki müctehid İbn Kâsım ve İbn Rüşd el-Hafid’den de “Setr-i avret namazın sünnetlerinden sayılır” şeklinde rivayetler nakledilmiştir.”⁶⁸⁷ İsmail İbn Buhayr ve Abharî’ye göre de örtünme sünnettir.⁶⁸⁸ el-Lakamiy’e (ö. 614) göre menduptur. Bu görüş Desûkî (ö. 1230/1815)’ye göre mezhep içinde zayıf bir kavildir.⁶⁸⁹ Bu sebeple namaz esnasında secdeden kalkarken farkında olmadan veya hata ile üzerindeki elbise yere düşse ve çıplak olarak ayağa kalksa, vakit kaybetmeden elbisesini giydiğinde namazı tamamlanır; örtmeden tamamlarsa namazdan sonra aynı namazı vaktinde iade etmesi gerekir.⁶⁹⁰ Bu icthadın istihsanen olduğunu söyler, burada kıyas ile fetva verilmediğini belirtir. Çünkü, kıyasa göre avret açıldığında namaz bozulur. Dolayısıyla namazı yeniden kılması gerekirdi.⁶⁹¹

Sonuç olarak bu görüşler iki kısımda toplanabilir: İlki, setr-i avret, imkanı olan kişi için namazın sıhhat şartıdır. Diğeri ise setr-i avret, namazın vacibidir. Sünnet değildir. Çünkü sünnet olduğuna dair görüş zayıftır. İkisi arasındaki fark ise, eğer setr-i avret vacip kabul edilirse namazın iadesi vakti geçmeden zorunlu hale gelir. Buna mukabil sıhhat şartı olursa, örtünme imkanı olan kimse için ibadet kastıyla bunu yapması gereklidir ve bunu yapmazsa namazın iadesi gerekir.⁶⁹² Dolayısıyla, hiç elbise bulamayan bir kimse uryan/çıplak olarak namaz kılabilir. Bu da demek ki avret yerinin örtünmesi namazın sıhhat şartı değildir.⁶⁹³

Öte yandan, namazda avret yerlerinin örtülmesi konusunda Mâlikî mezhebinde de diğer mezheplerde olduğu gibi “kadın” ve “erkek” oluşuna göre ve “namazın içinde” ve “namazın dışında” oluşuna göre asgari örtünme şartlarına göre genel manada iki kısımda değerlendirilmektedir:

Mâlikîlerde erkek ve kadının namazdaki avret ölçüsü, “galiz avret” (muğallaza/kaba/ağır) ve “hafif avret” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunların da her birinin kendine göre farklı hükümleri vardır.

⁶⁸⁶ Halil, Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtaşarı Halil*, 1/30; Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 2/178; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/379; Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi ehli'l-Medîne*, 1/239.

⁶⁸⁷ Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 2/178; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/105; İbn Rüşd (ö. 595/1198), *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/114; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/381.

⁶⁸⁸ Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 2/178.

⁶⁸⁹ Desûkî; *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/285.

⁶⁹⁰ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasari Seydî Halil*, 3/242.

⁶⁹¹ Coşkun, Ertuğrul, *Hanefî mezhebinde namaz ve oruç ahkâm ile ilgili İctihad Farklılıklarının Usul açısından değerlendirilmesi*, 50, Kahramanmaraş sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, Eylül 2011.

⁶⁹² Harasî, *Şerhu-ala Muhtasari Seydî Halil*, 3/198.

⁶⁹³ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/389; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasari Seydî Halil*, 3/239.

2. 1. 3. Erkek ve kadın avretleri

2. 1. 3. 1. Erkekleri Avreti

a. Erkeğin Muğalleze Avreti: Mâlikîler'e göre erkeğin galiz avreti tenâsül organları ile oturak yeri de denilen makat deliğinin halkasının etrafıdır. Kisaca küçük ve büyük abdest yapılan organlardır. Bunun dışında kalan göbekte diz kapağı arasındaki diğer yerler hafif avrettir. Mâlikîler'in bu şekildeki ayırımı, bu yerlere bakmaya olmasa bile namazda örtünme ile ilgili hükümlere tesir eder. Buna göre hafif avret sayılan yerleri açık olarak namaz kılan bir kimsenin namazı bâtil olmaz, fakat bu davranışı mekruh sayılır.⁶⁹⁴ Buna dayanan VII. yüzyılda, *ez-Zehîra'da*, Mısırlı Mâlikî fakih Karâfî der ki: "Mâlikî Mezhebinde el-Lakamî (ö. 478)'ye: "Erkeğin avreti, bazılarına göre ön ve arkadan ibarettir,⁶⁹⁵ Bunu dedikten sonra şu ayetleri delil olarak sıralar: "İnanan erkeklere söyle, gözlerini kendilerine helal olmayandan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar."⁶⁹⁶ Ve İnanan kadınlara da söyle, onlar da gözlerini bakılması yasak olandan çevirsınler, iffet ve namuslarını korusunlar, süslerini göstermesinler, elde olmayarak açığa çıkan ve görünen kısımları hariç, cazibe ve güzelliklerini açığa vurarak dikkat çekmesinler ve bunun için başörtülerini, göğüsleri üzerine sarkıtsınlar ki, boyun ve gerdanlarından birşey görünmesin. Allah'ın açılmasını haram kıldığı...."⁶⁹⁷

Hadis şerif'te de, Hz. Peygamberimiz (s.a.s.): "Erkek erkeğin avretine, kadın kadının avretine bakmasın".⁶⁹⁸ Ergin, olmuş kadının namazını Allah başörtüsüz kabul etmez".⁶⁹⁹

Bu delillere göre galiz avret insanların tenasül organları ve makat bölgeleridir, ki cinsel organlar diye bilinir. Ayrıca bu açıklamardan başörtüsüz kılınan namazın geçerli olmayacağı anlaşılmaktadır.

b. Muhaffefe/Hafif Avret: Erkeklerin göbekte diz arası kısımlar ve bu kısma arka taraftan denk düşen kısımlar muhafefe avret mahallidirler.⁷⁰⁰ Buna dayanarak İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî (ö.

⁶⁹⁴ Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/30; Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/285; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 1/481; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/114; İbn Receb (ö. 795/1393) *Fethu'l-Bârî* 2/196; Hece Kevkeb Abid, *Fıkhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-Mâlik*, 1/141.

⁶⁹⁵ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/194; Karavi, *el-Hulasatü'l-Fıkhiyye*, 1/58.

⁶⁹⁶ Nûr 24/31.

⁶⁹⁷ Nûr 24/30.

⁶⁹⁸ Müslim, "Hayz", 16; Tirmizî, "Edep", 38; İbn mâce, taharet, 137; Müsned . 3/63

⁶⁹⁹ Buhârî, "Salât", 12; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 26.

⁷⁰⁰ Halil b. ishâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/30; Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, s. 2/285; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu 'L-İslâmî ve Edilletuh* 1/657; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/114; İlîş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/476; Karavi, *el-Hulasatü'l-fıkhiyye*, 1/58; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî*, 1/475.

386/996) *er-Risâle*' isimli eserinde “Bacak avrettir ama kendisi bizatihi avret değildir” yani bacak hafif avrettir, der.⁷⁰¹

Endülüslü Mâlikî fakihî İbni Abdilberr (ö. 463/1071) İmam Mâlik'den nakille: “Göbek avret değildir uylukların açılması mekruhtur.⁷⁰² dedikten sonra bununla ilgili hadisleri delil olarak sıralar: Göbek bölgesinin avret olmadığına delil, Ebu Hureyre (r.a.) bir gün Hasan b. Ali'ye rastlar ve elbisesini kaldırıp dedi ki: “Hz Peygamber'i (s.a.s.) öptüğünü gördüğüm yerden öpeyim onun göbeğinin üzerine dudaklarını koyar ve öperdi”.⁷⁰³ Eğer göbek avret olsaydı öpmezdi.⁷⁰⁴ Bacağın avret olmadığına delili ise Hz. Peygamber (s.a.s.): “Hayber günü izarını uyluğunun üzerinde kaldırdı, öyle ki, ben onun uyluğunun beyazlığını görür gibiydim”.⁷⁰⁵

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s.)'nin “Uyluğu açık olarak oturduğunda, yanına girmek isteyenlere bu haliyle izin verdiği, eteğini uyluğu görülecek şekilde yukarı çektiğine dair hadislere de rivayet edilmiştir”.⁷⁰⁶

2. 1. 3. 2. Kadının Avreti

Kadının göğsü, bunun hizasına arkadan denk gelen sırt kısmı, kolları, boynu, başı ve dizden aşağısı “hafif avret”tir. Galiz avreti ise bunlar dışında kalan yerleridir.

a. Hür kadınların karın bölgesinin tamamı ile ön ve arka taraftan bu kısma denk gelen kısımlar muğallaza avret mahallidirler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): “Ergin, olmuş bir kadının namazını Allah başörtüsüz kabul etmez.”⁷⁰⁷ Çünkü, kaba avret açılmaktadır”.

b. Hür kadının göğsü ve arkası denk gelen kısım, boyun, baş, ayak parmakları arasında bulunan kısım, muhaffefe avret mahallidirler. Hür Kadının yüzü, ellerinin içi ve dışı mutlaka avret değildir.⁷⁰⁸ Namazda kadının avreti vücudunun tümü iken, ayaklar da üstleri ile avrettir ve onun

⁷⁰¹ İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî (ö. 1335) *er-Risâle*, 1/687; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/382; Nifirâvî, Ahmed b. Ganim b. Selim, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebi Zeyd el-Karevânî*, 1/95; Abdullah b. Abdurrahman (ö. 386), *Metini' er-Risâle*, 1/157.

⁷⁰² Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/180; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 6/380.

⁷⁰³ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 6/381.

⁷⁰⁴ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'li-kur'ân*, 7/182.

⁷⁰⁵ Buhârî, “*Salât*”, 12.

⁷⁰⁶ Buhârî, “*Salât*”, 12; Müslim, “*Fezâ'ilü's-sahâbe*”, 26.

⁷⁰⁷ Tirmizî, “*Salât*”, 160; İbn Mace, “*Tahâret*” 132.

⁷⁰⁸ Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/286; Cezîrî, Abdurrahman, *el-Fıkh aley Mezâhibi'l-Erbaâ*, 1/196; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuh*, 1/655; Kâfi fil fıkıh ehli'l-Medîne, 1/238; İlîş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/476; Karavi, Muhammed Ali, *el-Hulasatü'l-fıkhiyye alâ mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/58; Dardari, Edevi, Ahmed b. Muhammed (ö. 1201), *şerhi'l kebîr*, 1/214; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî*, 1/475; Hece Kevkeb Abid, *Fıkhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-Mâlik*, 1/141.

örtülmesi vaciptir. Ayak üstü açık kılınsa bu namazın aynı vakit içinde iade edilmesi menduptur.⁷⁰⁹ Çünkü Ümmü Seleme (r. Anhâ): “Kadının namazda başının tamamını örtmesi ve bunu ayaklarının üstüne kadar örtmesi gerekir”⁷¹⁰ şeklinde rivayet vardır. Nitekim ayakların içi/altı avret değil, bunun için namaz iade edilmez.⁷¹¹

C. Mâlikîlerde Avret mahallinin Muğalleze ve Muhaffefe şekilde Ayrıntılı Olmasının Sebebi

Örtebilme imkanı varken, yani isterse satın alabilecek isterse kiralayabilecek maddî imkana sahip olan bir kadın muğalleze avretinin tümü veya çok az da olsa bir kısmı açık olarak namazı bilerek kılsa kıldığı bu namaz batıl olur. Bu namazın vaktinin içinde veya dışında mutlaka yeniden kılması gerekmektedir.⁷¹² Çünkü bu bölgeler gösterilmesi utanılan ve çekinilen yerlerdir.⁷¹³ Hafif/muhaffefe avret yerini kapatmadan, açık olarak namaz kılmışsa haram veya mekruh ya da geçersiz olur. Ancak bu şekilde namaz kılmışsa ve henüz vakit çıkmamışsa örtünerek yeniden namaz kılması müstehaptır ama vakit çıksa yeniden kılmasına gerek yoktur.⁷¹⁴ Buna dayanarak: el-Berzîlî (ö. 844/1440) İbn Arafe (ö. 803/1400)’den şöyle nakletmiştir: “Galiz avret ön tarafından erkeğin zekeri ve hayalarındır/husyeleridir, arka tarafından iki kalça arasındır. Hafif avret bacaklardır. Kadının hafif avreti ise göğsü ve etraflarıdır, bunlardan bir parça veya tamamı açık olduğunda namazın vakit içinde iadesi menduptur”.⁷¹⁵ Zira İmam Mâlik’den *el-müdevvene’de* “Kadının baş, kol, bacaklarla göğüsünü mahremi bir erkeğin yanında açması haram ve neticede günah sayılırken, namazda kadının baş açık olması namazı batıl kılmaz da sadece mekruh kabul edilir ve vaktinde namazın iadesi talep edilir.” Şeklinde nakil mevcuttur.⁷¹⁶

⁷⁰⁹ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/214; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye*, 1/58; Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/294; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 1/116.

⁷¹⁰ Kurtubî, *el-Câmi’li ahkâmi’li-kur’ân*, 7/183; Ebû davûd, “*Tahâret*” 138.

⁷¹¹ İliş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil* 1/476; Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye*, 1/58; Derdari, el-Edevî, Ahmed b. Muhammed (ö.1201), *Şerhi’l kebîr*, 1/214; Sâvî, Ahmed, *Bulgatü’s-salik li-arabi’l-mesalik*, 1/190; Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/294.

⁷¹² Halil b. ishâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/30; İbnü’l-Hâcib Cemelleddin Ebu Amr Osman b. Ömer (ö. 646/1249), *Câmi’l-ümmehât*, 1/27; Adevî, *Hâşiyetü’ l-Adevî*, 2/19.

⁷¹³ karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs, *ez-Zehîra*, 2/101; Sâvî, Ahmed, *Bulgatü’s-salik li-arabi’l-mesalik*, 1/190; Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/290.

⁷¹⁴ Halil b. ishâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/30; Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/30; Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/290-291; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletuh*, 1/657; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/104; Adevî, *Hâşiyetü’ l-Adevî*, 2/19.

⁷¹⁵ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/196; İliş, Muhammed, *Menihü’l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/476; Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 2/180; Karavi, Muhammed Ali, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/58; Edevî, Ahmed b. Muhammed (ö.1201), *Şerhi’l kebîr*, 1/212-213; Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 2/285; Bacî, *el-münteka*, 1/329; İbnü’l-‘Arabî, Ahk’âmu’l-Kur’ân, 3/495; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletuh*, 1/658.

⁷¹⁶ Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl*, 1/385; Adevî, *Hâşiyetü’l-Adevî*, 2/19; İbn Ebi Zeyd, Kayrevânî (ö. 310-386) *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi’l-Müdevvene min gayriha mina’-l umuhatü*, s. 206

Buna dayanarak: Halil b. İshâk'ın (ö. 776/1374): “Kadının göğsü ve etrafları, uylukların açılması vaktinde namazın iadesi edilir. Ama karnının ve sırt bölgelerinin açılması halinde her halde mutlaka iade yapılır.”⁷¹⁷ demiştir.

Hafif avretin açılması ile namaz kılmanın batıl olmamasının sebebi:

Mâlikîlerde Tunuslu Fakih İbn Araf'e (ö. 803/1400) göre: “Hafif avret yerleri kapatılması namaza has olmayan genel bir farzdır”.⁷¹⁸ Dolayısıyla Mâlikîlerde muhaffefe avretin örtünmesi namazın farzları arasında sayılmaz, sadece onu namazın sünnet veya müstehaplarından biri olarak görülmüştür.⁷¹⁹ Ayrıca hadis'te Hz. Peygamber(s.a.s.)'den: “*uyluk avrettir*” ve “*uyluk avret değildir*”.⁷²⁰ değildir şeklinde iki rivayet bulunması sebebiyle sahâbeler arasında uyluk bölgesinin avret olup olmadığı hususunda ihtilaflar bulunmaktadır. Mesala: Alî b. Ebî Talib, İbn Abbas ve Muhammed b. Cah'a göre uyluk avrettir.⁷²¹ Rivayet olan Hz. Ayşe (r. Anha) ve Enes b. Malik'ten (r.a.) gelen rivayete göre: uyluğun avret olmadığı rivayet edilmiştir.⁷²² Bu ihtilaflar sebebiyle uyluk avret-i muhaffefeden sayılır. Kesin bir delil olmadığından, muhaffef avretin açılmasıyla namaz bozulmaz.

Bu arada küçük bir örnek bulunmaktadır. Mâlikî mezhebinin en meşhûr alimlerinden Abdurrahman b. Kâsım Utakî (ö. 191/806): “Harîr (ipekli kumaş) giyerek namaz kılmak, başörtüsüz olarak kılmaktan daha evlâdır. Çünkü, örtünme zarurettir”.⁷²³ Zaruretlere haram olan şeyler mübah kılar.⁷²⁴ Müdevvene'de de: “Necaset bulunan bir elbise ile namaz kılınsa ve başka elbise de bulmaya imkanı yoksa bu namaz geçerlidir”.⁷²⁵

Bu görüşe İbn Yûnus katılmıştır fakat imkan bulursa vaktinde iade eder,⁷²⁶ demiştir Necis yani pis elbise giymek namaz hariç her zaman mübahtır. Ama ipek/harîr elbise ile namaz kılınması

⁷¹⁷ Nifirâvî, Ahmed b. Ganim b. Selim, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 2/542; Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/291.

⁷¹⁸ Megrip, (ö. 954) *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/177.

⁷¹⁹ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/239.

⁷²⁰ Buhârî, “Salât”, 12; Ebû Davûd, “Edeb”, 40; Tirmizî, “Tahâret”, 40; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsil*, 18/277.

⁷²¹ Buhârî, “Salât”, 12; Ebû davûd, “Hamâm” 32; Tirmizî, “Edep”, 40; Ahmed b. Hambel, *Müsned*, 3/478, no:15968; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'li-kur'ân*, 7/182.

⁷²² İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsil*, 18/277; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 6/381.

⁷²³ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/192; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/380; Sâvî, Ahmed, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/190.

⁷²⁴ Mecelle mad. 21.

⁷²⁵ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/194.

⁷²⁶ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/380; Dardari, Edevi, Ahmed b. Muhammed, *Şerhi'l Kebîr*, 1/217.

hükmü hakkında Mâlikîlerde ihtilaflar vardır. Dolayısıyla necis elbise ile namaz kılınması, ipek kumaşla kılınmasına tercih edilir.⁷²⁷

Namaza başlamadan önce avret mahallinin kapatılması vaciptir, lakin namaz bittikten sonra hafif avretin açılması sebebiyle iade edilmesi neden mendup sayılır? Çünkü başlangıçta örtünmenin vacip olduğunu kabul ederek örtünmüş, harici bir sebeple de olsa avret mahalli açılmış, fakat vacibi inkar etmemiştir.⁷²⁸ Ayrıca hafif avret mahallinin kapatılması sünnettir, vacip veya şart değildir.⁷²⁹

Kadınların yüzünü namazda örtmesi mekruhtur ama onun dışında mekruh değildir; çünkü burnu ile yer arasında bir mani oluşturmaktadır.⁷³⁰

2. 1. 3. 3. Namaz dışında Avret Yerlerinin Örtülmesi

Bütün âlimler namaz dışında avret yerlerinin örtülmesi gerektiği ve bunun vacip olduğunu hususunda ittifak halindedirler.⁷³¹ Namaz dışında ise kadın ve erkeğin avret mahallerinden örtülmesi gereken yerler konusu farklılık arz etmektedir:

3. 2. 1. Kadının, mahremi olan yani kendisiyle nikahlanması mümkün olmayan erkeklere karşı avreti, baş, boyun, eller ve ayaklar dışındaki bütün bedenidir. Dolayısıyla kadın, mahremine dahi, göğünü ve bacaklarını gösteremez.⁷³²

3. 2. 2. Kadının kendine nikah düşen erkeğe karşı avreti, elleri ve yüzü dışında bütün bedenidir. Çünkü kur'an'da: “Süslerini göstermesinler, elde olmayarak açığa çıkan ve görünen kısımlar hariç”⁷³³ buyurulmaktadır. Bu da yüzü ve elleri hariç demektir. Dolayısıyla ayaklar bile avrettir.⁷³⁴

3. 2. 3. Hür ve müslüman kadın, kafir kadınlara sadece yüzünü ve iki elini gösterebilir.⁷³⁵

⁷²⁷ Harasî, *Şerhi'l-Âlâ Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/194; Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/289; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî*, 1/478.

⁷²⁸ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/244.

⁷²⁹ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/475; Karavi, *el-Hulasatü'l-Fıkhîyye*, 1/58.

⁷³⁰ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/486; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 2/186; Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/106; Nifirâvî, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 2/542.

⁷³¹ karâfi, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs, *ez-Zehîra*, 2/101; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuh*, 1/651.

⁷³² Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 2/294.

⁷³³ Nûr 24/30.

⁷³⁴ Hafid, İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/115.

⁷³⁵ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/203; Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 2/542.

3. 2. 4. Müslüman kadının Müslüman kadına karşı avreti ise diz kapağı ile göbeği arasında kalan kısmıdır.⁷³⁶

Yukarıdaki meseleler, Mâlikî imamlarının çoğunluğunun görüşleridir. Fakat bundan daha farklı olarak şu hükümler de vardır: Müslüman kadının kafir kadına karşı avreti, müslüman kadına karşı avreti gibidir.⁷³⁷ Ancak onun yanındayken yüzünden ve ellerinden fazlasını açamaz. Kadının namaz dışında ve yalnız başına iken mugalleze (kaba) avretini örtmesi -meleklerden örtürmüstedir, ihtiyaç değilse açmak mekruhtur.

2. 1. 4. Çocuğun namaz dışındaki avreti, çeşitli hallere göre değişir.

1. Erkek için sekiz (8) yaşın altındakilerin avreti yoktur. Mesala kadın onları yıkayabilir. Dokuz (9) - on iki (12) yaş arasındakilerin her tarafına bakabilir, ama on üç (13) yaştan sonra yıkayamaz, onlar artık erkek hükmündedir.⁷³⁸

2. Kızlar için iki (2) yaş ile sekiz (8) ayın altında avretin yeri örtmesi gerek yoktur. Üç ile dört yaş arasında olanlar için sadece bakma açısından yine avreti yoktur. Dokunma açısından kadın gibidirler. Şehvet duyma yaşına gelenler (erginlik) ise, kadın hükmünü alır.⁷³⁹

İbn Yûnus(ö. 451) İbn Kâsım'den şöyle nakledilmiştir: “Kız çocuğun avreti on bir (11) veya on iki (12) yaştan sonra tam ergin kadın gibidir”.⁷⁴⁰ Ancak ebeveynin onlara örtünmelerini emretmeleri vaciptir. Çünkü Hz Peygamber (s.a.s): “Kadın buluş çağına erince elleri ve yüzü dışında başka yerlerinin başkasına görünmesi helal olmaz”.⁷⁴¹

Bu konuda son olarak çocuğun namazdaki hali ergin erkek ve kadın gibidir.⁷⁴²

⁷³⁶ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 1/475; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/180; Edevi, Ahmed b. Muhammed (ö.1201), *Şerhi'l kebîr*, 1/213; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halîl*, 3/203; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/180; Desûkî; *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/286.

⁷³⁷ İliş, Muhammed, *Menahu'l-celîl fî şerh muhtasar Halîl*, 1/475; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halîl*, 3/204.

⁷³⁸ Hece Kevkeb Abid, *Fıkhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/143; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu 'l-İslâmî ve edilletuh*, S. 1/666; Ceziri Abdurrahman, *el fıkhu ale'l- mezahibi'l-erbaa*, 1/98.

⁷³⁹ Hece Kevkeb Abid, *Fıkhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/144; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu 'l-İslâmî ve edilletuh*, S. 1/666; Ceziri Abdurrahman, *el Fıkhu ale'l- mezahibi'l-erbaa*, 1/98.

⁷⁴⁰ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halîl*, 3/215; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye*, 1/59; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/19.

⁷⁴¹ Ebû davûd, “libâs” 31; Edevi, Ahmed b. Muhammed (ö.1201), *Şerhi'l kebîr*, 1/216; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/116.

⁷⁴² Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/387.

2. 2. Namazların Vakitleri

Namaz vakitleri ilgili nass dinin temel kaynağı olan (kur'an ve sünnet)tir. Bu iki kaynağa müracaat edince, Mâlikî mezhebinin fakihleri ve onlara katılan fakihleri bu istinbatlarını incelemişlerdir. Sahabelerin uygulamaları da amel-i tevatür olarak günümüze kadar devam etmiştir. Ondan dolayı vakitlerle alakalı aşağıdaki gibi özetlenebilir.

2. 2. 1. Farz Namazların Vakitleri

Farz namazların vaktinin bilinmesi namazın hazırlık şartlarından birisidir. Dolayısıyla namaz kılanlara namaz vakitlerini bilmeleri ve araştırmaları vaciptir. Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı hakkı şöyle buyurmuş: “*Namazlara ve orta namaza devam edin.*”⁷⁴³ Bu ayette geçen “*hafizu*” kontrol etme emrinden dolayı beş vakit namaza işaret etmese bile en azından namazları kılmaya devamı ve vakitlerini korumayı ifade ettiği fakihler tarafından açıklanmıştır.⁷⁴⁴

Farz namazlarının vakitleri konusunda “zarurî” ve “ihtiyarî” olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır:

Zarurî vakit özürlülük dışında namaz kılınmayan vakti anlamına gelmektedir.⁷⁴⁵

İhtiyarî vakit, Namaz kılan istediği ihtiyarı vaktitte namaz kılabilir ve günahkar olmaz.⁷⁴⁶

Bu konuda Cenâb-ı hakkı şöyle buyurmuş: “*Hiç şüphesiz namaz insanlara belirli vakitlerde farz kılınmıştır.*”⁷⁴⁷ Bu ayette namaz vakitlerinin tayin ve tespit edilmesinin önemine dikkat çekilmektedir, hem vakit belirlemek hem de o vakit girdiği zaman müminler üzerine kılınması farz olduğu ifade edilmiştir.⁷⁴⁸ Bu ayet ve birlikte değerlendirilirse özellikle Mâlikî fakihlerin görüşleri şöyle anlatılmaktadır.

2. 2. 1. 1. Sabah Namazın Vakti

Mâlikî fakihler arasında “fecd-sadik ve fecr-i kazib” olmak üzere sabah namazının ihtiyarı vakti konusunda iki görüş bulunmaktadır:

⁷⁴³ Bakara 2/238.

⁷⁴⁴ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 3/208; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 1/449; Memiş, Osman, *Namaz Vakitleri Ve Namazların Cam'i(Birleştirilmesi)*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı, Bursa 2005, s. 44.

⁷⁴⁵ İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/22; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî alâ Şerhu's-Sagir*, 1/371; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, 1/398; Muneccid, Şeyh Muhammed Salih, *İslam'ın , Rükünleri (esaslarını), İslam soru ve cevap*, y. 18/01/2015, s. 3; Şatibî, *el-Muvafakat*, 1/244.

⁷⁴⁶ Tahir, el-Habib, *el-Fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/156;

⁷⁴⁷ Nisa 4/103.

⁷⁴⁸ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 3/192; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 2/472; MEMİŞ, Osman, *Namaz Vakitleri Ve Namazların Cam'i(Birleştirilmesi)*, s. 48; İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/92; Muneccid, Şeyh Muhammed Salih, *İslam'ın , Rükünleri (esaslarını), İslam soru ve cevap*, y.18/01/2015, s. 4.

Önce fecr-sadık ve fecr-i kazib'i kısaca tekrar etmek istiyoruz: fecr-i kazib (birinci fecr): Sabaha karşı yerden göğe doğru dikey şekilde yükselen bir aydınlık meydana gelmesine fecr-i kazib denilmektedir.⁷⁴⁹

Fecr-i sadık (ikinci fecr): Fecr-i kazipten sonra yine kısa bir süre karanlık başlar bu karanlıktan sonra fecr-i sadık gelmektedir. Güneşin doğu ufkunda yatay olarak yayılmaya başlayan aydınlanmaya fecr-i sadık demektir.⁷⁵⁰

Birinci görüş: Sabah namazın ihtiyarî vakti bu fecr-i sadıkta güneş doğu ufkunda yayılarak başlar.⁷⁵¹ Karanlıktan sonra açık aydınlığın meydana gelmesine kadar devam eder. Yani bir yerde normal gözün yüzleri görebileceği ve seçebileceği bir aydınlıktır. Yine bu aydınlıkta da yıldızlar görünmezler.⁷⁵² Bu konunun delili Hz. Peygamber (s.a.s.): “Sabah namazını arkadaşının yüzünü tanımayacak veya kişi yanındaki tanımayacak kadar (ortalığın karanlık olduğu) bir anda kıldı”⁷⁵³ şeklindeki hadistir.

Diğer delil ise Hz. Peygamber (s.a.s.): “Cibril (a.s.)den namaz vaktiler öğretirken birinci günde fecr doğunda ikinci günde ise yıldızlar parlak ve cıvıl cıvıl iken geldi, çünkü yaptığını aynen yaptı, namazdan sonra namaz vakti işte gördüğünüz bu iki namaz arasındadır” buyurduğu hadistir.⁷⁵⁴ Bu en meşhur görüştür.⁷⁵⁵

Zarurî vakti: İhtiyarî vaktinden sonra başlayıp güneşin doğuşuna kadar devam eder.⁷⁵⁶ Delil olarak Hz. Peygamber (s.a.s.): “Güneş doğmadan önce, sabah vaktinden bir rek’ata yetişen kimse sabah namazına yetişmiştir”.⁷⁵⁷ Ayrıca Abdullah b. Amr (r.a.) buyurmuş: Hz. Peygamber (s.a.s.): “Sabah namazının vakti, fecrin doğmasından, güneşin doğmasına kadar geçen zamandır”.⁷⁵⁸ Başka rivayet ise “Sonra ikindiye öylesine geciktirdi, namazdan çıktığı zaman güneş sararmıştı.”⁷⁵⁹

İkinci görüş: İbn Vehb ve İbn Abdulkhakem İmam Mâlik’ten rivayet etmişler: Sabah namazın ihtiyarî vakti güneşin doğuşuna kadar uzatılmaktadır. Demek ki sabah namazında zaruri vakit yokur.⁷⁶⁰ İbn Rüşd el-Ced: Sabah namazın zaruri vakti yoktur,⁷⁶¹ demektedir.

⁷⁴⁹ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/328; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/87; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî, alâ şerhu's-sagîr*, 1/384; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/388.

⁷⁵⁰ Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagîr*, 1/384; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/239; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/388.

⁷⁵¹ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/27; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/30; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/329.

⁷⁵² Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagîr*, 1/384; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhul-İslâmî ve edilletuh*, 1/582.

⁷⁵³ Muvattâ, “evkât-i salât”, 1.

⁷⁵⁴ Nesâî, “Mevâkît”, 824.

⁷⁵⁵ Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî'l -mâliki ve edilletuhu*, 1/164.

⁷⁵⁶ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/334; Cezîrî, Abdurrahman, *el-Fıkh al-el Mezâhibi'l-Erbaâ*; Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/16; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/198.

⁷⁵⁷ Muvattâ, “Evkât-i salât”, 1;

⁷⁵⁸ İbn Ebî Zeyd, *er-Risâle*, 1/76; Buhârî, “Mevâkît”, 556; Müslim, “Mesâcid”, 1404.

⁷⁵⁹ Ebü Dâvud, “Salât”, 395.

⁷⁶⁰ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/388; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî'l -mâliki ve edilletuhu*, 1/164; Memiş, Osman, *Namaz Vakitleri Ve Namazların Cam'i (Birleştirilmesi)*, s. 98;

⁷⁶¹ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/147; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagîr*, 1/384;

2. 2. 1. 2. Öğle Namazın Vakti

Öğle namazının ihtiyari vakti ise, güneşin tepe noktasından batıya zeval olanında başlar. Herşeyin gölgesinin bir misline varmasına kadar devam eder.⁷⁶² Delil olarak: “*Güneşin zevali vaktinde namaz kıl.*”⁷⁶³ ayeti kabul edilir. İbni Kâsim’e göre: Kış ve yaz zamanlarda öğle namazı güneşin zevalinde kılınması en iyi vakittir.⁷⁶⁴

Zaruri vaktine gelince bu, güneşin sarardığı anıdır.⁷⁶⁵ Şu hadis delil olarak gösterebilir: Cebrail (a.s.) Hz. Peygamber (s.a.s.) “*İkinci gün herşeyin gölgesi bir misli olduğu zaman namazını kaldırmıştır*”.⁷⁶⁶ Dolayısıyla herşeyin gölgesinin bir mislinden sonraki zamana kalan vakit zarusi vakittir. Yani, naamz hemen kılınmalıdır.

2. 2. 1. 3. Cuma Namazın Vakti

Öğle namazının vakti gibidir.⁷⁶⁷ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Güneşin batıya eğilmesinde Cuma namazı kılıyormuştur*”.⁷⁶⁸ Hz. Ömer b. Hattab (r.a.): “Cuma namazını güneşin zevali olmadan kılmıyormuş”.⁷⁶⁹ İbni Kâsim’in aktardığına göre İmam Mâlik’e göre: “Cuma namazı vaktinde kılınmayıp ikindi namazına kadar geç kalınmışsa hükmü sorulduğunda “*Güneş batına kadar Cuma namaz kılınabilir*” diye cevap vermiştir.⁷⁷⁰ Ebu Bekir ve Ömer b. Hattab (r.a.): Güneşin batıya meyletmesinden önce cuma namazı kılıyormuş⁷⁷¹. Abdullah b. Mes’ud ise: Cuma namazını duha vakti girdiğinde sıcaklıktan kurtulmak nedeniyle erken kıldığına dair rivayetler mevcuttur.⁷⁷²

2. 2. 1. 4. İkinci Namazın Vakti

İhtiyarî vakti: Her şeyin gölgesi kendi mislinden başlar kendi gölgesinin iki misline kadar biter.⁷⁷³ Mısırlı Mâlikî fakih İbn Abdülhakem aynı görüşü İmam Mâlik’den nakletmektedir.⁷⁷⁴ İbnü Abbas (r. anhümâ) Hz. Peygamber (s.a.s.): Cibril (a.s.) *bana beytullah’ın yanında iki kere*

⁷⁶² Abdurrahman, *İrşâdu’s-sâlik ila aşrafu’l-mesâlik*, 1/30; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/326; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/27; Abdurrahman, *Muhtasaru’l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/16; Kâdî Abdülvehhâb, *Maüine alâ mezhebi âlimü’l-medine*, 1/195; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fikhi’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/79, İbn Arab, Ebi Bekr, *el-Kabas fi şerhu Muvatta Mâlik b. Enes*, c. 1-3, thk. Muhammed Abdullah Veled Kerim, nşr. Dâru’l-garbi’l-İslamî, 1/77.

⁷⁶³ İsra, 11/78.

⁷⁶⁴ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/156.

⁷⁶⁵ Karâfi, *ez-Zehîra*, 2/13; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li-muhtasar Halil*, 1/334; Sâvî, *Bulgatü’s-salik li-arabi’l-mesalik*, 1/198.

⁷⁶⁶ Tirmizî, *Salât*, 149; Ebü Dâvud, *Salât*, 393.

⁷⁶⁷ Karavi, *el-Hulasatü’l-fikhiyye ala mezhebi’s-sadatü’l-Mâlikîyye*, 1/123; Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli’l-medîne*, 1/249; Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/44; İbn Abdilber, *et-Temhîd* 8/73; İbn Arab, Ebi Bekr, *el-Kabas fi şerhu Muvatta Mâlik b. Enes*, 1/86; Bekrî, Muhammed b. Ebi Suleyman, *el-İstignâ fi’l-farku ve’l-istisnâ*, thk. Suud b. Mes’ad, 1. Baskı, nşr. Camiatü’l-Ummu’l-kura: 1408/1988, c.1-2, 1/388.

⁷⁶⁸ Kâdî Abdülvehhâb *Maüine alâ mezhebi âlimü’l-medine*, 1/298; Karagöz, İsmail ve Altuntaş, Halil, *Namaz ilmihali*, s. 132.

⁷⁶⁹ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/55; İbn Abdilber, *et-Temhîd* 8/73.

⁷⁷⁰ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/239; Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 1/517.

⁷⁷¹ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/55; İbn Abdilber, *et-Temhîd* 8/72.

⁷⁷² İbn Abdilber, *et-Temhîd* 8/73, İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/55.

⁷⁷³ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/91; Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli’l-medîne*, 1/190; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fikhi’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/79.

⁷⁷⁴ Adevi, *Hâşiyetü’l-Adevî*, 2/250;

*imamlık yaptı, ilk kez ikindi namazı herşeyin gölgesi kendisi olunca vaktinde kılmış. İkinci kez herşeyin gölgesi kendisinin iki misli kadar olduğu vaktinde kılmıştır. Sonra Cibril (a.s.) bana yönelip Eh Muhammed iki vakit arasında kalan zamandır.*⁷⁷⁵

Güneşi gözle görülebiliyorsa vakti girmiş demektir. Aksi durumda gözle görülüyorsa vakit girmediğine delalet eder.⁷⁷⁶ İbni Kâsim'e göre: İkinci namaz güneşin yerlere ve duvarlara isabet eden ışınlarının sararmasına kadar devam eder.⁷⁷⁷ Buna dayanarak Ömer b. Hattab Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye risale göndermiş: "İkinci namazı güneş bembeyaz iken sarılık olmadan kıl" yani güneşin yerlere ve duvarlar isabet eden ışınlarının sararmasına kadar demektir.⁷⁷⁸

Zarûî vakti her şey sararmaktan başlar, gün batışına biter.⁷⁷⁹ Bu hadis değerlendirebilir : Hz. Peygamber (s.a.s.): "Güneş batmadan önce ikindi vaktinden bir rek'ata yetişen kimse de ikindi namazına yetişmiştir".⁷⁸⁰

Kimse güneş batmadan önce üç rekâtı kılacak vakit varken yolculuğa çıkarsa öğle ve ikinci namazını iki iki rekati kasr olarak kılabilir.⁷⁸¹

2. 2. 1. 5. Akşam Namazın Vakti

Mâlîkî fakihçileri arasında akşam namazının ihtiyarî vakti ile ilgili ihtilaf vardır.

Birinci görüş: İhtiyarî vakti güneş battığı andır, çok daraltılmış uzatılmaz bir vakittir. Yani namaz hazırlığının tamamlanıp ve kılabileceği vakti ifade etmektedir.⁷⁸² Hz. Peygamber (s.a.s.): "Cibril (a.s.)'den namaz vakteler öğretirken iki günde akşam namazını tek bir vakitte kaldırmıştır". Başka bir delil onları güçlendirmek için Hz. Peygamber (s.a.s.): "Ümmetim, akşam namazını, yıldızlar cıvil dayana kadar geçirmedikçe hayır üzere -veya fitrat üzere demişti- olmaktan geri kalmaz" buyurmuştur.⁷⁸³ Dolayısıyla güneş batığı zaman akşam namazı vaktidir.⁷⁸⁴ Ancak Hz. Ali b. Ebi Talib (r.a.) buyurmuş: Hz. Peygamber (s.a.s.): "Bana üç şey tevsiye vermiştir sakın onlara gecikme: vakit gelince namazı hemen kıl, biri vefat edince ölüyü hemen defnet, kendisine denk bir kadın bulan bekar biri hemen evlensin!"⁷⁸⁵

⁷⁷⁵ Tirmizî, "Salât" 149; Ebû Dâvud, "Salât", 393.

⁷⁷⁶ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/92; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/250.

⁷⁷⁷ Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/30; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/326; İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/92; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/250; Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/16.

⁷⁷⁸ Tahir, el-Habib, *el-Fıkhi'l-mâliki ve edilletuhu*, 1/158.

⁷⁷⁹ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/334; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/198.

⁷⁸⁰ Buhârî, "Mevâkîf", 556; Müslim, "Mesâcid", 1404; Muvattâ, "evkât-i salât", 1.

⁷⁸¹ İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlîkî ve ashabihi*, s. 91.

⁷⁸² Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/27; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/379; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/30; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/327; Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/16; İbn İbn Ebî Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi'l-Müdevvene min gayriha mina'l-umuhâtü*, s. 153; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlîki ve edilletuhu*, 1/79.

⁷⁸³ Ebû Dâvûd, "Salât", 418.

⁷⁸⁴ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/156.

⁷⁸⁵ Tirmizî, "Salât" 171.

İkinci görüş: Süleyman Bacı ve İbnü'l-'Arabî onlara göre: Akşam namazı güneşin batışından şafağın (ufuktaki aydınlık) kırmızı olmasına kadar uzanır.”⁷⁸⁶ Bunu dayandığı delil: Abdullah b. Amr (r.a.) buyurmuş ki: Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle: *Akşam vakti şafak kayboluncaya kadar sürer*” buyurmuş.⁷⁸⁷ Desûkî, (ö. 1296/696): Bu görüş Mâlikîlere göre zayıftır.⁷⁸⁸

Zarurî vakti ihtiyarî vaktinden sonra hemen başlar, sabah namazının vaktine kadar devam eder.⁷⁸⁹

2. 2. 1. 6. Yatsı Namazın Vakti

İhtiyarî vakti batı ufuğundaki kırmızı şafağın kaybolmasıyla gecenin ilk üçte birinin sona ermesine kadar devam eder. Bu en meşhur görüştür.⁷⁹⁰ kişi özürlü olmadıkça yatsı namazını zarurî vakte bırakmakla günahkâr olur.⁷⁹¹ Bu görüşe dayanarak İbni Ömer (r.a.) şafak kırmızılığı kayb olduğunda namazın kılınması farz olur.⁷⁹² Son ihtiyari vakit delil olarak: Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Ümmetime zorluk vermesem, yatsı namazını gecenin üçte birine yahut yarısına kadar tehir etmelerine emrederdim*” buyurmuş.⁷⁹³

Diğer görüş Endülüslü İbn Habîb ve İbnü'l-'Arabî onlara göre: Yatsı namazın ihtiyarî vakti gecenin yarısına sona erer.⁷⁹⁴ Bunu savunanların delileri Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Bir gün yatsı namazı gecenin yarısında kaldırmıştır.*”⁷⁹⁵

Zarurî vakti ihtiyarî vaktinden sonra hemen başlar sabah namazın doğuşuna kadar devam eder.⁷⁹⁶ Kur'an-ı kerim'de “*Güneşin dönmesinden gecenin kararmasına kadar namaz kıl ve fecrin kur'an'ını ikamet et*”⁷⁹⁷ bu ayette geçen “*Li dulûki*” iki manası vardır.

Birinci görüş: Güneşin doğudan batı'ya zevalıdır Hz. Ömer ve onun oğlu ve İbn Abbas ve Ebu hureyre (r.a.)'in görüşleridir.

⁷⁸⁶ Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî'l -mâlikî ve edilletuhu*, 1/161; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s. 386; Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/159; Memiş, Osman, *Namaz Vakitleri Ve Namazların Cam'i (Birleştirilmesi)*, s. 91-92.

⁷⁸⁷ Müslim “Tahâret”, 32.

⁷⁸⁸ Desûkî, *Hâşiyetü' d-Desûkî*, 2/159; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî'l -mâlikî ve edilletuhu*, 1/161;

⁷⁸⁹ Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/16; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/334; Sâvî, *Bulgatü's-salîk li-arabi'l-mesalîk*, 1/198.

⁷⁹⁰ Halîl, *Muhtasar-i Seydî Halîl*, 1/27; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/30; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/328; Kurtubî, *el-Kâfî fî fıkhî ehli'l-medîne*, 1/191; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagîr*, 1/381; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/255; Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/16; Zühaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhu*, 1/589; Kâdî Abdülvehhâb, *Maüne alâ mezhebi âlimü'l-medîne*, 1/197.

⁷⁹¹ Muvatta, “Buyû”, 23.

⁷⁹² Cezîrî, Abdurrahman, *el-Fıkh ael Mezâhibi'l-Erbaâ*, 1/119; Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/16; Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/17.

⁷⁹³ Müslim, “Mesâcid”, 1422.

⁷⁹⁴ Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/264; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhî'l -mâlikî ve edilletuhu*, 1/164; Zühaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhu*, 1/587; İbn Arab, Ebi Bekr, *el-Kabas fî şerhu Muvatta Mâlik b. Enes*, 1/202.

⁷⁹⁵ Buhârî “Mevâkî”, 135.

⁷⁹⁶ Karâfî, *ez-Zehîra*, 2/16; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/334; Kurtubî, *el-Kâfî fî fıkhî ehli'l-medîne*, 1/191; Sâvî, *Bulgatü's-salîk li-arabi'l-mesalîk*, 1/198.

⁷⁹⁷ İsrâ 78.

İkinci görüş: Güneşin batığı zamana denir. İbn Mes'ud, Ali ve Ubey b. Ka'ab, onların görüşüdür.⁷⁹⁸ İmam Mâlikne göre “*Dulûk*”güneşin zevalıdır.⁷⁹⁹

Ayette geçen “*Dulûki*”kelimesi öğle ve ikindi namazı anlamında kullanılır.⁸⁰⁰ “*Gasak*”kelimesi akşam ve yatsı namazı anlamına gelir.⁸⁰¹

“*Güneşin dönmesinden gecenin kararmasına kadar namaz kıl.*” Yani öğleye ait olduğu ile ilgili öğle, ikindi, akşam, yatsı anlamına gelir. Sonra “*Fecrin kur'an'ını ikamet et*” sabah namazı anlamında kullanılmaktadır.⁸⁰² Diğer delil eklerken Cenâb-ı Allah (c.c.) şöyle buyurmuş: “*Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın kısmında namazı ikame et*”⁸⁰³ “*Gündüzün iki tarafında*”: öğle ve ikindi. “*Gecenin gündüze yakın*” akşam ve yatsı anlamına gelir.⁸⁰⁴

İlginç bir görüş var ki: Yatsı namazın zarurî vakti yok, ihtiyarî vakti fecrin doğuşuna kadar uzatılmaktadır.⁸⁰⁵

Sabah namazı vakit gelmeden önce dört rekati kılacak vakit varsa akşam ve yatsı namazı da kılabilir.⁸⁰⁶

2. 2. 2. Diğer Namazların Vakitleri

2. 2. 2. 1. Vitr Namazın Vakti

Yatsı namazın vakti girince vitrin vakti girmiş sayılır yani Güneşin ufuktan sonra başlar, yatsı namaz bitene kadar devam eder. Fakat vitir namazı yatsı namazı kılınmadan önce kılınmaz, yani yatsı namazı kılındıktan sonra olur.⁸⁰⁷

2. 2. 2. 2. Bayram Namazların Vakti

İmam Mâlik'ye göre bayram vakti güneş doğduğu zaman başlar.⁸⁰⁸ el-Lakami'ye göre: Güneşin yükselttiği zaman, kırmızılık gittiği zaman, ve beyazlık geldiğinde bayram namazı vakit başlar güneşin izale etmeden önce sona erer.⁸⁰⁹

⁷⁹⁸ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 10/303; Uveys, Şeyh Muhamed, *et-Tefsiru'l-kayyim li İbn kayyim*, 1/378, nşr. Hirc Nedvetü'l-Ulamâ fi Hind; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, ty, yy, 5/278.

⁷⁹⁹ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 5/279.

⁸⁰⁰ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 10/304.

⁸⁰¹ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 10/304.

⁸⁰² Seyyid Kutub İbrahim, *Fî zilâli'l-kur'an*, c. 1-6, Dâru Şurûk/Kahire, ty, yy, 4/2246; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s. 365.

⁸⁰³ Houd 11/114.

⁸⁰⁴ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 5/12.

⁸⁰⁵ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/386.

⁸⁰⁶ İbn Abdilberr, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 91.

⁸⁰⁷ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklil li-muhtasar halil*, 2/111; Coşkun, Ertuğrul, *Hanefî Mezhebinde Namaz Ve Oruç Ahkâmi İle İlgili İçtihad Farklılıklarının Usul Açısından Değerlendirilmesi*, s. 48.

⁸⁰⁸ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsil*, 1/368; İbn Ebî Zeyd, *er-Risâle*, 1/246; Kâdı Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/53; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/245; İmam Mâlik *el-Müdevvenetü'l-kübra Rivayetü'l-İmam Sahnûn b. Saîd et-Tenühî*, 1/244; Kâdı Abdülvehhâb, *Maüne alâ mezhebi âlimü'l-Medîne*, 1/322.

⁸⁰⁹ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklil li-muhtasar halil*, 2/286; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/134; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/67; Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/264.

Sahabeler güneş doğduğundan camiye çıkarıyorlarmış güneş yükseldikten sonra namaz kılıyorlarmış.⁸¹⁰ Güneşin eğlenmesinden önce bayram namazı kılınıyormuş.⁸¹¹ Ama güneşin zevalı olduğunda bayram namazı kılınmaz.⁸¹²

2. 2. 2. 3. Güneş Tutulması Namazı

Güneş tutulması namazının (küsuf namazı) vakti hakkında üç görüş bulunmaktadır:

Birinci görüş: Bayramlar ve istiska namazlarının vakti gibidir.⁸¹³ Yani güneş doğudan zevalına kadardır.

İkinci görüş: güneş doğmadan başlar ikinci namazına kadar devam eder. Ondan sonra da kılınmaz.⁸¹⁴

Üçüncü görüş: Güneş doğduktan sonra başlar, güneşin batmasına kadar da devam eder.⁸¹⁵

Sahnûn buyurmuş ki: İbn Vehb İmam Mâlik'den şöyle nakletmiştir: Her vakit küsuf namazı kılınabilir, hatta güneşin zevalinden sonra da kılınabilir. Ancak güneş yükseltiğinde kılınması sünnettir.⁸¹⁶

2. 2. 3. 4. İstiska Namazı (yağmur duası ve namazı).

İmam Mâlik'ye göre istiska namazı sabah ve akşam namazından sonra kılınabilir.⁸¹⁷ İstiskanın sünneti duha vaktinde kılınmasıdır.⁸¹⁸ Güneşin doğudan başlar, öğle namazı vaktine kadar devam eder.⁸¹⁹

2. 2. 3. Namazın Vaktiyle İlgili Hükümler

2. 2. 3. 1. Namaz Kılmamanın Mekruh Olduğu Vakitler

Bu konu ile ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.s.): “Hiç biriniz güneşin doğması ve batması esnasında namaz kılmaya kalkmasın.”⁸²⁰ buyurmuş. Diğer rivayete ise Hz. Peygamber (s.a.s) buyurmuş ki: “Sabah namazını kıldıktan sonra güneş yükselince artık namaz kılınmaz. İkinci

⁸¹⁰ Adevi, *Hâşiyetü' l-Adevi*, 3/192; Ebu'l-Hasan, *Kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî. li'r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî*, 1/491;

⁸¹¹ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 1/55.

⁸¹² İbn Abdilber, *et-Temhîd* 8/73.

⁸¹³ İmam Mâlik, *el-Müdevvenetü'l-kübra Rivayetü'l-İmam Sahnûn b. Saîd et-Tenûhî*, 1/242; Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/265; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/52.

⁸¹⁴ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 3/312; Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/265; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/52;

⁸¹⁵ Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli'l-medîne*, 1/265; İbnü'l-Hâcib, *Câmi'l-ummuhât*, 1/52.

⁸¹⁶ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/242;

⁸¹⁷ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve 't-tahsîl*, 1/433; Adevi, *Hâşiyetü' l-Adevi*, 3/243.

⁸¹⁸ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 2/310; İbn Ebî Zeyd, *Kayrevânî, er-Risâle*, 1/260; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/139; Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-kayrevânî*, 1/37; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/244.

⁸¹⁹ Adevi, *Hâşiyetü' l-Adevi*, 3/236; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 5/341.

⁸²⁰ Muvattâ, “Tahâret”, 10; Buhârî, “Mevâkîf”, 137; Müslim, “Müsâfirîn”, 51.

namazı kıldıktan sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılınmaz.”⁸²¹ Bununla ilgili İbn Rüşd el-Ced: Sedd-i zerâi’ nedenidir.⁸²²

Sabah (güneş doğmadan) ve ikinci (güneş batmadan) nafîle namazı kılmak mekruhtur.⁸²³ Hatta tehiyyet-ül-mescid (mescidin selamlanması) bile mekruh vakitte kılınmaz.⁸²⁴ Tilavet secdesi yapılmaz; teva’f’ın namazı,⁸²⁵ ve ceneze de kılınmaz⁸²⁶. Bununla ilgili Ukbe İbnu Amir (r.a.) anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.s.): “Üç vakit vardır ki, o vakitlerde namaz kılmaktan veya ölümlerimizi mezara gömmekten nehyetmiştir. Güneş doğmaya başladığı andan yükselinceye kadar. Öğleyin güneş tepe noktasına gelince meyledinceye kadar. Güneş batmaya meyledip batıncaya kadar”.⁸²⁷ Bu hadis öğleyin güneş tepe noktasında iken namazın kılınmaması ifade edilmektedir. Buna teyin olarak Hz. Peygamber (s.a.s.): “Güneşin tepe noktasında namaz kılınmaz çünkü şeytan ile beraber oluyor.”⁸²⁸ Yalnız İbni Kâsim İmam Mâlik’den şöyle buyurmuş: Güneşin tepe noktasında cuma günü ve diğer günlerde namaz kılınabilir ve inkar edilmemiştir. Zira Hz. Ömer b. Hattab’ın döneminde insanlar Cuma’ya gidip nefîle namazı Ömer gelene kadar kılıyorlardı. Demek güneşin tepe noktasında namaz kılmak mekruh olduğunu görmüyorlardı.⁸²⁹

İbn Ömer (r.a.) tava’f’ın iki reke’atı geneş doğmadan kılıyormuş.⁸³⁰

Cuma günü hutbe esnasında nafîle kılmak mekruhtur.⁸³¹

Müdevvene’de İmam Mâlik’ye göre: Tilavet secdesi ikinci namazdan sonra yapılır ama güneşin sarılığında yapılmaz ve sabah namazından sonra yapılır ama güneşin aydınlığında yapılmaz.⁸³²

2. 2. 3. 2. Vaktinde Kılınamayan Namazın Kazası

Beş farz namazlarının vaktinin dışında kaza edebilmesi için sıra ile kılınması gerekir.⁸³³ Mekruh vakitlerde de kaza namazı kılınabilir.⁸³⁴ İbn Arafe vaktinde kılmayan namazın kaza edilmesi gerekir.⁸³⁵

⁸²¹ Muvattâ, “Tahâret”, 10; Buhârî, “Mevâkîf”, 137; Müslim, “Müsâfirîn”, 51.

⁸²² İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve ‘t-tahsîl*, 1/308.

⁸²³ Mevvâk, *et-Tâc ve ‘l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/341; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/50; Abdurrahman, *Muhtasarü ‘l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/16; Uveys, Şeyh Muhamed, *et-Tefsîru ‘l-kayyim li İbn kayyim*, 1/289; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine ‘l-fikhi ‘l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/86.

⁸²⁴ Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi ehli ‘l-medîne*, 1/195.

⁸²⁵ Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi ehli ‘l-medîne*, 1/196; İmam Mâlik, *el-Müdevvenetü ‘l-kübra Rivayetü ‘l-İmam Sahnûn b. Saîd et-Tenûhî*, 1/199.

⁸²⁶ İliş, Muhammed, *Menihü ‘l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 1/412.

⁸²⁷ Müslim, “Müsâfirîn”, 51; Ebû Davûd, “Cenâiz”, 55; Tirmizi, “Cenâiz”, 41; Nesâî, “Mevâkîf”, 31.

⁸²⁸ İbn Mace, “Tahâret”, 148; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 2/4;

⁸²⁹ İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 4/17-18; İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 1/107; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine ‘l-fikhi ‘l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/86.

⁸³⁰ Buhârî, “Hacc”, 73;

⁸³¹ Mevvâk, *et-Tâc ve ‘l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/341; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/50;

⁸³² Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/199; Kurtubî, *el-Câmi ‘li ahkâmi ‘l-kur‘ân*, 7/358.

⁸³³ Abdurrahman, *İrşâdu ‘s-sâlik ila aşrafu ‘l-mesâlik*, 1/50; Ahdarî, Abdurrahman, *hidayrtü ‘l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî* 1/104.

⁸³⁴ Abdurrahman, *İrşâdu ‘s-sâlik ila aşrafu ‘l-mesâlik*, 1/50; Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi ehli ‘l-medîne*, 1/195;

⁸³⁵ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/27; Mevvâk, *et-Tâc ve ‘l-iklîl li-muhtasar halîl*, 1/379; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine ‘l-fikhi ‘l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/81.

İmam Mâlikden gelen bir rivayete göre: Namazı bilerek terk eden kaza etmez⁸³⁶ İbn Naci (ö. 1433/837): Mâlikîlerde bu en meşhur görüş: kaza etmesi gerekir.⁸³⁷ Çünkü beraat-i zimmet vaciptir.⁸³⁸

Müdevvene'de: Namaz kılmışken unutulmuş namaz hatırlandığında o namazını kesip kaza eder, sonra vaktindeki namazını kılar, ama namaz bittikten sonra kaza eder sonra yeniden vaktindeki namaz kılınır. Mesela: İkinci namazı kıldıktan sonra sabah namazını kılmadığını fark eden birinin güneş batıman önce onu kılıp yeniden öğle ve ikinci namazı kılınır.⁸³⁹

2. 2. 3. 3. Uyuya Kalmak veya Namazı Unutmak

İbni Kâsim'e göre: Unutulan namazlar hatırlandığı zaman kaza edilir, namaz vaktinde unuttuğu namazı hatırlarsa vakit çıkmaması için ilk o vakitteki namaz kılınır sonra da sonra da unutulmuş namazı kılınır.⁸⁴⁰ Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuş: “*kim uyuya kalır veya uyumuşsa ve unutarak namazı vaktinde kılmamış bulunursa, onu hatırlayınca kılsın*”.⁸⁴¹ Unutulan namazlar hatırlandığında hemen kılınmalıdır; Namaz sessizce ya da seslice, yolcuyken ya da mükimdeyken nasıl geçtiyse aynen o şekilde kılınır.⁸⁴²

2. 2. 3. 4. Namazları İlk Vaktinde Kılmak

Vaktin en fazileti ilk başlangıcıdır. Zira kur'an-ı Kerim'de: “*Ve sâriü*” yani “*Ve koşun*”⁸⁴³ diğer “*Sabikü*” “*Yarış ve koşu*” anlamına gelir.⁸⁴⁴ Cennette bütün vasile için hızlı edin. Hadis şerifte ise Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuş: “*Vaktin evveli, Allah'ın rizâsıdır*”.⁸⁴⁵ Dolayısıyla yaz mevsiminde olsun kış mevsiminde olsun veya başka bir namaz olsun, tek başına kılınsın, cemaatle kılınsın, ihtiyarî vakit başlar başlamaz namaz kılmak menduptur. Bu en meşhur görüştür.⁸⁴⁶ Hem de Hz. Peygamber (s.a.s.): “*İkinci namazı kaldırıyordu sonra birisi Kuba'ya giderdi güneş bembeyaz oluyordu*”.⁸⁴⁷

İbn Rüşd el-Ced: Abdullah b. Ömer (r.a.) “*Güneşin zevali zaman öğle namaz kılmadan çıktı.*” Demek ki ilk vaktinde namaz kılmıyordu, tam vakit girdiğini ve biraz zaman geçtiğinden emin olana kadar bekliyordu. İmam Mâlik'ye göre bu geciktirmeyi yapıyordu.⁸⁴⁸ Hem de ilk

⁸³⁶ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/27; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/379.

⁸³⁷ Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/495;

⁸³⁸ Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî* 1/103.

⁸³⁹ Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/214.

⁸⁴⁰ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsil*, 1/304; Mâlik b. Enes b. Mâlik, *el-Müdevvene* 1/215; Kurtubî, *el-Kâfi fî fihhi ehli'l-medîne*, 1/223; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fihhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/84; İmam Mâlik *el-Müdevvenetü'l-kübra Rivayetü'l-İmam Sahnûn b. Saîd et-Tenûhî*, 1/215.

⁸⁴¹ Muvattâ, “*Tahâret*”, 6;

⁸⁴² Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/493; Ahdarî, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-Ahdarî* 1/103;

⁸⁴³ Ali İmran 3/133.

⁸⁴⁴ Hadid 57/21

⁸⁴⁵ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/90.

⁸⁴⁶ Müslümî, “*İman*”, 266; Adevi, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/238; Ebu'l-Hasan, *Kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî. li'r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî*, 1/301; Tahir, el-Habib, *el-Fihhi'l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/165;

⁸⁴⁷ Muvattâ, “*evkât-i salât*”, 1.

⁸⁴⁸ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsil*, 1/258;

vaktinde namaz kılmak yanlışlık olabilir.⁸⁴⁹ Dolayısıyla Mâlikîlerde: Namazı vakti olup olmadığından şüphe edilirse namaz kılınmaz, kılınmışsa da kabul olmaz.⁸⁵⁰ Zira “Şek ile yakın olmaz.”⁸⁵¹ Yani vakit girdiğinin sabit olması gerekmektedir.

İbn Nafi’(ö.63/683)’na göre: İlk vaktinde tek başına namaz kılmak geç saatte cemaatle kılmaktan daha iyidir.⁸⁵² İbn Arafe (ö. 803/1401)’ye göre: İkinci namazını cemaatle ilk vaktinde kılmak geç kılmaktan daha iyidir.⁸⁵³ Mısırlı Mâlikî fakih Karafî, buyurmuş ki: Mâlikîlerde ikinci namaz ilk vaktinde kılmak müstehaptır.⁸⁵⁴

Tek başındayken ilk vaktinde namaz kılmak müstehaptır; fakat Camilerde cemaat toplamak amacıyla geç kılmak menduptur; Özellikle ikinci ve yatsı namazını camide geciktirmek menduptur.⁸⁵⁵

Tek başınayken ilk vaktinde kılmak en iyidir. Cemaat olarak geç kılmak iyidir. Cuma, ikinci, akşam ve sabah namazı ilk vaktinde kılmak iyidir.⁸⁵⁶ Bununla ilgili Namazın bir rekati ihtiyari vakitte kılınır, kalan zaruri vakitte tamamlansa günahkar olunmaz. Ama ihtiyar vakitte bir rekâtını bile tamamlayamazsa günah işlemiş kabul edilir.⁸⁵⁷ Bu görüşe dayandıkları delil şu hadistir: Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu: “*Bu münafikların namazıdır; oturur, oturur, şeytanın iki boynuzu arasında girinceye kadar güneşi bekler, sonra kalkıp dört rek’at gagalar. Namazda Alla’ı pek az zikreder.*”⁸⁵⁸ İmam Mâlik’ye göre: Bütün namazları ilk vaktinde kılmak daha iyidir yalnız öğle namazını geciktirmek iyidir.⁸⁵⁹

İmam Mâlik’e göre: İhtiyar vaktin dışında namaz kılmak mekruhtur.⁸⁶⁰ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuş: “*İkinci namazını terkeden kimsenin ailesi ve parası kaybetmesi gibidir.*”⁸⁶¹ Bununla ilgili İbn Vehb buyurmuş: İhtiyar vakti dışında namaz kılmak demektir.⁸⁶² İbn Hacer de bu hadis bütün farzlar ile ilgili sadece ikinci namaz değildir.⁸⁶³

⁸⁴⁹ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve’t-tahsil*, 1/258; İliş, Muhammed, *Menihü’l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/392;

⁸⁵⁰ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklil li-muhtasar halil*, 1/332; İliş, Muhammed, *Menihü’l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/396; Tahir, el-Habib, *el-Fikhi’l-mâlikî ve edilletuhu*, 1/164;

⁸⁵¹ Mecelle md. 4.

⁸⁵² Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklil li-muhtasar halil*, 1/331;

⁸⁵³ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklil li-muhtasar halil*, 1/331;

⁸⁵⁴ Adevî, *Hâşiyetü’l-Adevî*, 2/251;

⁸⁵⁵ Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi ehli’l-medîne*, 1/190; İshak, Halil, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü’l-Hacib fi fikhu’l-imam Malik*, 1/298; İbn İbn Ebî Zeyd, Kayrevânî, *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi’l-Müdevvene min gayriha mina’l-umuhatü*, s. 153.

⁸⁵⁶ Sâvî, *Hâşiyetü’l-s-Sâvî alâ şerhu’s-sagîr*, 1/386; Adevî, *Hâşiyetü’l-Adevî*, 2/247; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/44; Bacî, *el-Münteka* 1/7; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fikhi’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/81.

⁸⁵⁷ Karafî, *ez-Zehîra*, 2/23.

⁸⁵⁸ Muvattâ, “Kur’ân”, 10; Ebû Davûd, “Salât”, 5; Tirmizi, “Salât”, 120; Nesâî, “Mevâkîf”, 9; Zühayli, Vehbe, *el-Fikhu’l-İslami ve edilletuhu*, 1/584;

⁸⁵⁹ Halil, *Muhtasar-i Seydî Halil*, 1/27; İbn Arafe, *el-Mutasarü’l-fikhiyye*, s. 299; Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklil li-muhtasar halil*, 1/331; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine’l-fikhi’l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/81.

⁸⁶⁰ Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklil li-muhtasar halil*, 1/336; Sâvî, *Hâşiyetü’l-s-Sâvî alâ şerhu’s-sagîr*, 1/393;

⁸⁶¹ Nesâî, “Tahâret”, 17; İbn Mace, “Tahâret”, 9;

⁸⁶² Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklil li-muhtasar Halil*, 1/336; Bacî, *Müntekâ*, 1/20.

⁸⁶³ İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, 2/30; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 14/121.

Diğer Mâlikîlerde: Yaz sıcaklığının şiddeti zamanında öğle namazının geciktirilmesi mutlaka mestehaptır.⁸⁶⁴ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuş: “*Öğle namazını serin vakte kadar erteleyin çünkü sıcaklığın şiddeti, cehennemden kaynamasıdır*”.⁸⁶⁵ Başka görüş ise yalnız bu hadis cemaat olarak mahsustur bu mu'temid görüştür.⁸⁶⁶ Yatsı namazını vaktin başlangıcında kılmak en iyidir.⁸⁶⁷ İbnü'l-'Arabî: yatsı namazını gecikirmek müstehaptır.⁸⁶⁸ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuş: “*Eğer ümmetime sıkıntı vermeseydim, yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmelerini emrederdim.*”⁸⁶⁹ Bu zayıf bir görüştür.⁸⁷⁰

Son olarak, namaz ilk vaktinde kılmak en güçlü görüştür. Fakat kesin olarak vaktin girmesi şarttır. Çünkü vakti girmeden önce kılınan namaz geçersiz olur. Ancak cemaatin geçiktirmek istemesiyle namazın geç vakitte namaz kılınması menduptur. Yalnız ihtiyar vaktinde olması gerekmektedir.

⁸⁶⁴ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/90; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, 1/386; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/245; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/394;

⁸⁶⁵ Buhâri, “Salât”, 118; Muvattâ, “Tahâret”, 7; Tirmizi, “Tahâret”, 119; Nesâî, “Taharet”, 5.

⁸⁶⁶ Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/245;

⁸⁶⁷ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/395; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/265; Tahir, el-Habib, *el-Fıkhi'l-mâliki ve edilletuhu*, 1/167;

⁸⁶⁸ İbnü'l-'Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 1/80; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/589;

⁸⁶⁹ Tirmizi, “Tahâret”, 124; Nesâî, “Taharet”, 1.

⁸⁷⁰ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/395; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/157;

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBLEYE DÖNMEK VE NİYET

3. 1. Kibleye Dönmek

Tanımı: Kible kelimesi arapça'dan türkçe'ye geçmiştir, “karşı” anlamına gelmektedir. Kabe'ye karşı yönelmektir. Yani namaz kılacak kişinin kabe'ye doğru yönelmesi gerekir.⁸⁷¹

İstikbal-i kible (kibleye dönme) her namaz camilerde, evlerde ve namaz kılabilen yerlerde kabe'ye yönelmek Mekke'de yaşayanlar için gerekir. Mekke'de yaşamayanlar için Kabe'nin bulunduğu yöne yönelmeleri gerekmektedir. Onun için güneş, ay, yıldız ve rüzgar işaretlerle bilinir.⁸⁷² Nitekim Abdullah b. Ömer (r.a.)'den gelen rivayetine göre: “Cemaat Kuba'da sabah namazını kılarken aniden onlara biri geldi gerçekten bu gece Hz Peygamber (s.a.s.)'a Kur'an indirildi ve “Kabe'ye doğru dönmesi emrolunmuş” dolayısıyla kabe'ye dönün dedi. Bu sırada kübahların yüzülerin şam bölgesine doğru bulunuyordu bu ifade üzerine derhal kabe'ye döndüler. Sonra Hz Peygamber (s.a.s.): onlara inkar etmemiş”.⁸⁷³ Bu tanıma dayanmaktadır.

3. 1. 1. Kiblenin Araştırılması (Taharri)

Mâlikîlere göre: Kible'ye yönelerek namaz kılmak şarttır.⁸⁷⁴ Buna dayanarak delil Cenab-ı hakk şöyle buyurmuş: “Yüzünü Mescid-i haram tarafına çevir, nerede olursanız yüzlerinizi o yöne çevirin.”⁸⁷⁵ Tilavet-i secdesi yapmak için Kible'ye dönme şarttır.⁸⁷⁶ Bir kişinin kendi araştırma ve görüşüne göre Kible belirleyip ona göre namazdayken tespit hatta ettiğini fark ederse namazı keserek yeniden kılması gerekir.⁸⁷⁷ Sadece kible'den biraz yamuk olsaydı (tam doğru veya batıya henüz yönelmezse) hemen doğru yöne yönelip namaza devam edilir.⁸⁷⁸ Nitekim İbn Yunus (ö.

⁸⁷¹ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/248.

⁸⁷² Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklil li-muhtasar halil*, 1/400; İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/188; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/59, 65; Kurtubî, *el-Kâfi fi fihhi Ehli'l-Medîne*, 1/198; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/327; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 1/488; Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam Malikî*, 1/30-31; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 1/497; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 2/194; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/99; Karagöz, İsmail ve Altuntaş, Halil, *Namaz ilmihali*, s. 122.

⁸⁷³ Buhârî, “Salat”, 31; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 1/505.

⁸⁷⁴ Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/18; Kâdî Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/41; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/57; Ahdari, *Muhtasar Abdurrahman el-ahdari fi ibadet ala mezhebi'l-imam mâlik*, s. 18; Coşkun, Ertuğrul, *Hanefî Mezhebinde Namaz Ve Oruç Ahkâmî İle İlgili İctihad Farklılıklarının Usul Açısından Değerlendirilmesi*, s. 67; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/212; İbn Kayyim Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyüb b. Sadi Şems ed-Din İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751), *et-Tefsiru'l-Kayyim*, thk. Muhammed Uveys, yy, 2/191.

⁸⁷⁵ Bakara 2/144.

⁸⁷⁶ İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/221; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 2/219.

⁸⁷⁷ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 1/184; Abdurrahman, *Muhtasaru'l-Abdurrahman fil-ibadet*, 1/19; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklil li-muhtasar halil*, 1/405; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/34; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/60; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 1/489.

⁸⁷⁸ Sahnûn, *el-Müdevvene* 1/184; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklil li-muhtasar halil*, 1/405; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/60; Kurtubî, *el-Kâfi fi fihhi Ehli'l-Medîne*, 1/199; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-*

451/1049)'a göre: "Doğu ve batı arasında kiblelerdir." Ancak namazdan sonra hata ettiğini fark ederse namaz geçerlidir.⁸⁷⁹ Diğer görüş Muğire b. Şube (ö. 50/671) ve Sahnûn onlara göre: Namazın vaktinde iade edilmesi gerekir. Çünkü yakın tespit edildi. Bu en meşhur görüştür.⁸⁸⁰ Ancak namaz vakti geçtikten sonra iade edilmez.⁸⁸¹ Buna dayanarak hadis şerifte Cabir b. Abdullah anıyormuş ki: "Bir gün yolculuğa çıkmıştır. Sonra bulutlu bir gecede kible bilmeden namaz kılmışlar ertesi günü yalnız yöne namaz kılmış olduklarını fark etmişler. Yolculuktan döndüklerinde Hz. Peygamber (s.a.s.) Haberi duyunca namazı iade etmelerini emretmemiştir".⁸⁸² Ama kör olan kimse namaz kıldıktan sonra Kible'ye doğru kılıp kılmadığını, müctahid olsun yahut mükalid olsun hiç bir şekilde namazı iade etmez.⁸⁸³ Muktedir olduğu halde araştırmayan veya başka bir müctahid taklîd etmeyen kişi ise kendi arzusuna göre namaz kılsa bu namazı sahih olmaz. Bilahare namaz kıldığı yönün kible olduğu anlaşılırsa bile bu namazı sahih olmaz.⁸⁸⁴ Çünkü Kible'nin tayininin araştırılması gerekmektedir. Ancak müctahid (kendi çabalamasıyla ve bilgiyle) Kible'yi bulunmayan kişi, kör gibi, kible'yi bilenleri takip ederek namaz kılar.⁸⁸⁵ Fakat müctahid başkasını teklîd etmez.⁸⁸⁶ Buna "İctihad, misli ile bozulmaz".⁸⁸⁷ Külli kaidesiyle desteklemiştir. Bununla beraber namaz başladıktan sonra bitene kadar kible'ye dönmesi gerekmektedir. zaruret durumu getirdiyse ruhsat maksadıyla değiştirebilir..⁸⁸⁸

3. 1. 2. Vasitalarda namaz

İmam Mâlik'ye göre: Kibleye dönmek namazın şartı olmasına rağmen yolcukta nafîle, farz namazı korkutucu (yırtıcı hayvanlardan, hırsızlardan korkmak ve düşmanlarla savaş ederken) durumlarla karşı karşıya kalınırsa Kible'ye dönmek şart değildir. Fakat imkanı olan Kible'ye dönmelidir.⁸⁸⁹ Kısacası güven ve imkan (kudret) şartıyla namaz kılarak kible'ye yönelmesi

mesalik, 1/198; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 2/10; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil şerhi Muhtasari Halil*, 2/199.

⁸⁷⁹ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/188; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 1/40; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/34;

⁸⁸⁰ İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/466; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/406; İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/188; Nifirâvî, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/28; Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi Ehli'l-Medîne*, 1/198; Sahnûn, *el-Müdevvene* 1/184; İbn Ebî Zeyd, *Metni er-Risâle Kayrevânî*; 1/40; İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (ö.463), *İhtilâf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, s. 89; Ahdari, *Muhtasar Abdurrahman el-ahdari fi ibadet alâ mezhebi'l-imam mâlik*, 1/19; Ahdari, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari* 1/77; Kâdi Abdülvehhâb, *Maüine alâ mezhebi âlimü'l-medine*, 1/213.

⁸⁸¹ Sahnûn, *el-Müdevvene* 1/184;

⁸⁸² İbn Mace, "Tahâret", 60;

⁸⁸³ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/60; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 1/490; Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/31; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 2/10.

⁸⁸⁴ İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/188; Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 1/40; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/400; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s. 372;

⁸⁸⁵ Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/34; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/405; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/60; Adevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/226; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/335;

⁸⁸⁶ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/59; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/335.

⁸⁸⁷ Mecelle md. 17; Mahmud, *el-Farâidü'l-bahiyye fi'l-kava'idi'l-fikhiyye*, s. 10.

⁸⁸⁸ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/63;

⁸⁸⁹ Sahnûn, *el-Müdevvene* 1/241; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/34; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/399; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/407; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/373; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 2/47; Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/59; Karafî,

gerekmektedir.⁸⁹⁰ Bunu Kur'an-i Kerim'de Allah şöyle buyurmuş: “*Fakat savaş ve değişik tehlikelerden korkarak, namaz rahat kılabilme imkanı bulamazsanız, namaz terketmeyin ayakta veya binit üzerine de olsa, mutlaka kılınız ve namazları geçirmeyiniz.*”⁸⁹¹ Dayanmaktadır. Diğer delil ise Allah şöyle buyurmuş: “*Namazını bitirdiğinizde ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerine uzanarak Allah'ı anın, güvenleğinizi sağladığınızda namazlarınızı eksiltmeksizin tam kılın, çünkü namaz belirli vakitlerde mü'minler üzerine farz kılınmıştır.*”⁸⁹² Yani ruhsat sebebiyle ve zaruret nedeniyle Kible'ye dönmesi şartını kaldırmıştır.

Hasta bir kimse Kible'ye dönmeye gücü yetmezse onun için Kible'ye yönelmek şart değildir.⁸⁹³ Diğer görüş Sahnûn'e göre: Hasta olanın kendisi Kible'ye çevirmezse bile kible'ye dönmezse bile namaz kılmak için gerekmektedir.⁸⁹⁴ Yani yanında Kible'ye döndürecek biri varsa namaz kılacağında hastayı Kible'ye doğru yönelmesi gerekir. Aksi takdirde yardım bulamazsa hangi tarafa dönerse dönsün namazı kılar, fakat namazın zarureti vaktinde ne zaman yardım edecek bir kişi bulunursa namazı yenilmesi gerekmektedir.⁸⁹⁵ Çünkü Cenab-ı Hak şöyle buyurmuş: “*Şüphesiz Allah sizin için kolaylık istiyor, güçlük çekmenizi istemiyor.*”⁸⁹⁶ Diğer ayette “*Size din konusunda hiçbir güçlük yükledi.*”⁸⁹⁷ Ve “*O halde gücünüz yettiğince Allah'a saygısızlıktan sakının*”⁸⁹⁸ Müdevvene'de: Yolculuğa çıktığında seyahat ederken (vasıtalarda) vitir namazı kılınabilir Kible'ye yöneldiği taraf neresi olursa olsun namaz geçerlidir.⁸⁹⁹ Bunu tayin ederek Hz. Peygamber (s.a.s.) *vasita üzerine tesbih ediyormuş ve vitir namazı da kılıyormuş.*⁹⁰⁰

Vitir namaz, nafile ve tilavet secdesi seyahat ederken bazı şartlarla vasıtalar üstünde hangi yönü olursa olsun namaz kılınabilir:

1. O seferde kasır yapması caiz olması gerekir; Yani kırk sekiz (48) meyl mesafe yolcu olması gerekmektedir.

2. İsyân (günah)için olmaması gerekir.

ez-Zehîra, 2/34; Nifirâvî, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/34; Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi Ehli'l-Medîne*, 1/198; Kurtubî, *el-Kâfî fî fikhi Ehli'l-Medîne*, 1/254; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagîr*, 1/488; İbn Ebî Zeyd, *Metni er-Risâle Kayrevânî*; 1/48; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/497; İshak, Halil, *et-Tevzîh fî şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/212; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fî zabti-mesâili'l-mezheb*, 1/238;

⁸⁹⁰ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/65; Adevi, *Şerhi'l-kebîr*, 1/222; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/86; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/99; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/326; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagîr*, 1/488; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 1/497; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 2/194.

⁸⁹¹ Bakara 2/239.

⁸⁹² Nisa 4/103.

⁸⁹³ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/59; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/327; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 2/195.

⁸⁹⁴ Sahnûn, *el-Müdevvene* 1/171;

⁸⁹⁵ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 2/195; Coşkun, Ertuğrul, *Hanefî Mezhebinde Namaz Ve Oruş Ahkâmî İle İlgili İçtihad Farklılıklarının Usul Açısından Değerlendirilmesi*, s. 51.

⁸⁹⁶ Bakara 2/185.

⁸⁹⁷ Hac 22/78

⁸⁹⁸ Tegâbün 64/16

⁸⁹⁹ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/401; İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/210; Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/29; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 2/197.

⁹⁰⁰ Buhari, “Taksir”, 9; İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/210; İbn Abdilber, *et-Temhîd li mâfî'l-muvattai mine'l-meânî ve'l-esânîd*, 17/76;

3. Misafir bir aracın veya bir hayvanın (at, deve ve eşek gibi vb.) üzerinde olması gerekir. Ancak onun üstünde oturma imkanı varken o şekilde namaz kılabilir.

4. Yolculuktan çıkarken genellikle insan kullandığı aracı ile seyahat olması gerekir.⁹⁰¹ Eskiden at, deve, eşek, gemiler gibi, günümüzde ise biskilet, araba, uçak, ve büyük Gemiler gibidir.

Farz namazları vasıtalarında kılınmaz hatta hasta olan bile yerden başka üsünde farz kılmak caiz değildir. Yerde ve kible'ye yönelmek gerekmektedir.⁹⁰² Buna dayanarak delil Cabir b. Abdullah rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Yolculuğa çıktığında vasıtalarında nafil namazı kılıyormuş hangi yönü dönse fark etmez, farz namaz vakit gelince vasıtalarından inip kibleye dönerek kılıyormuş*”.⁹⁰³ Sadece Farz namazların vakit çıkmadan önce yolcuyken de ise vasıtalarından inilip Kible'ye doğru namaz kılınmalıdır.⁹⁰⁴ İnme imkanı yoksa aracın üstünde de namaz kılınabilir.

Endülüslü İbn Habib'e göre: Vasıtaların üzerine nafil namaz kılmak için hangi tarafa yönelinidiği fark etmez, fakat ilk tekbirde ihram verirken Kible'ye dönülmesi gerekir.⁹⁰⁵ Bunu muhalafe eden başka görüş namaz başlangıcında Kible'ye dönmesi vacip değildir.⁹⁰⁶

Sonuç olarak: Aslolan kible'ye dönmesi vaciptir. Dolayısıyla yolcuyken zaruret sebebiyle Kible'den haric başka yönü dönmesine ruhsat verilmektedir. Fakat kible'ye dönme imkan varken başka yönü dönmesi caiz olmaz.

Vasıtlar kelimesi eskiden (dabbe ve râhile) at, deve ve eşek gibi hayvanların üstünde yolculuk yapılıyor, gemilerle seyahate çıkılıyorlarmış. Ama günümüzde vasıtalar ise araba, biskilet, gemi ve uçak gibi modern şeylerle yolculuk yapılmaktadır. Dolayısıyla eski vasıtalara mukayese edilirse bugünküyle hüküm verilmektedir.

Mâlikîlerde gemi'de nafil ve farz namazı kible'ye doğru yönü olmadan kılınmaz.⁹⁰⁷ Zira gemi kibleye doğru gidebilir (tek yön alır) yolunu bırakmaz, hayvanları gibi değil, onların yemek için yolunu değiştirebilir.⁹⁰⁸ Bundan istinbat ederek hangi aracı tek yönü alırsa o aracı da kibleye dönmek zorunludur. Tam Uçak ve Araba gibidir. Fakat farklı yönü olan araçlarda zaruret bakımında Kibleye dönmesi şart değildir.

⁹⁰¹ Karavi, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/61; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/288.

⁹⁰² Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/407; İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/210; İbn Ebî Zeyd, *Metni er-Risâle Kayrevânî*; 1/43.

⁹⁰³ Buhari, “Taksir”, 9; Ebû Davûd, “Sefer”, 8; Nesâî, “Gusül ve Teyemmüm”, 23.

İbn Abdilber, *et-Temhîd li mâfi'l-muvattai mine'l-meânî ve'l-esânîd*, 17/76; Müslim “Müsafir” 4.

⁹⁰⁴ İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/208; Nifirâvî, *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/29; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 1/500.

⁹⁰⁵ İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/209; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/334; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/288; İshak, Halil, *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, 1/214.

⁹⁰⁶ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/288.

⁹⁰⁷ Kurtubî, *el-Kâfi fi fikhi Ehli'l-Medîne*, 1/199; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/401; Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/200; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/288; Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/31.

⁹⁰⁸ Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halil*, 1/401; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/288.

İmam Maliki ve İbni Kâsim'e göre: Gemi'deyken Kible'ye dönmek için çaba göstermelidir. Ama kudret olmazsa hangi tarafa yöneldiyse namaz kılınabilir.⁹⁰⁹ Buna delil olarak İbn Vehb şöyle buyurmuş ki: Ebû Eyyûb el Ensârî, Cabir b. Abdullah (r.a), Ebu Derda ve Ebu Said el-Hudrî (r.a.) onlar gemi'de namaz kılıyormuş.⁹¹⁰

Sonuç olarak: Farz namazlarında Kudret ve güven ispat ederek Kible'yi tayin etmek ve Kible'ye dönmek şarttır. Ancak sünnet-i müekkede vitir gibi ve diğer sünnet namazlarda geçen şariat seferlerin şartı tamamlanmasıyla ve zaruret sebebiyle araçlar klasik olsun modern olsun herhalde binek üzerine ne tarafa yönelirse o tarafa namaz kılabilir. O durumunda Kible'ye dönmek şart değildir. Nitekim Kur'an kerim'de şöyle anlatılmaktadır ve Hz. Peygamber (s.a.s.): "Seyahat süresinde kendisi binek üzerine nafilâ namaz kılmışlar ve ashâbı da kılmıştır".

3. 2. NİYET

Niyet konusu çok geniş bir konudur, halbuki bütün ibadet niyete bağlıdır. Yukarıda anlatıldığı gibi tüm konularda abdest, gusül ve teyemmüm bunların hepsinde niyet vaciplerden biridir. Burda kastedilen niyet sadece namaz kapsamındadır.

3. 2. 1. Niyetin Tanımı

Niyet arapça sözcüktür. Türkçe'de: Dilemek, yönelmek, amaçlamak, ciddiyet ve kararlılık göstermek anlamına gelmektedir.⁹¹¹ Başka deyişle: kalbin sonuç itibarıyla maksada uygun bulunduğudur.⁹¹² Niyetten maksad: ibadet ve adetlerin ayrılmasıdır.⁹¹³

Fıkıh bir terim olarak: Bir şeyi kasderek yapmayı planlanmasıdır. Mesela namaz kılma isteği, kılınacak namazın hangi namaz olduğunu kalbinde bilerek kılmaktır, Yani öğle namazının belirterek kılınması gibidir.⁹¹⁴ Hangi vakitlerin olduğunu belirlemek, farz mı yahut nafilâ mi belirlemek de gerekir.⁹¹⁵

⁹⁰⁹ Sahnûn, *el-Müdevvene* 1/210; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 1/500; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 2/4; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/61; Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid, *el-Mezheb fî zabti-mesâilü'l-mezheb*, 1/240.

⁹¹⁰ Buhari, "Sâlat", 20.

⁹¹¹ Dönmez İbrahim Kâfi, "Niyet" *DİA*, 332-339; Sâvî, 1 *Hâşiyetü' s-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 2/4; Nifirâvî, *el-favâkîhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî*, 1/532; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/104; Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/412; Zühayli, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/122.

⁹¹² Zühayli, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/126; İbn Yunus, *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, s. 372; Kâdî Abdülvehhâb, *Maüne alâ mezhebi âlimü'l-medine*, 1/120.

⁹¹³ Ebi Sanâi, Nuru d-Din Mahmud b. Ahmed, *Muhtasar min kavâidi'l-Alâi ve kelâmi'l-Esnevî*, thk. Mustafa Mahnud Mustafa, Doktora tezi, Küliyetü-Şaria ve'l-Kanun bi Camiatü'l-Ezher 1978, s. 144.

⁹¹⁴ Ahdari, Abdurrahman, *Hidaytü'l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari* 1/79; Kâdî Abdülvehhâb, *Maüne alâ mezhebi âlimü'l-medine*, 1/213; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halîl*, 2/206; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 2/26; Hece Kevkeb Abid, *Fikhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/148; Edevî, *Şerhi'l-kebir*, 1/93; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/67; Zühayli, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/130.

⁹¹⁵ Hece Kevkeb Abid, *Fikhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/149; Adevî, *Hâşiyetü' l-Adevî*, 2/289; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/364; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/67; Ceziri Abdurrahman, *el-Fikhu ale'l-mezahibi'l-erbaa*, 1/227.

Allah'ın rızasını kazanma ve yaklaşma arzusuyla ve onun emrettiği gibi yapmaya icabet etmesidir.⁹¹⁶ Şüphesiz ki Allah şöyle buyurmaktadır: “*Kesin olan şudur ki, inanlar mutlaka kurtuluşa erecektir. Onlar ki, namazlarını gönül alçaklığıyla ve duyarlılıkla kılarlar.*”⁹¹⁷ “*Oysa kendilerine yalnızca Allah'a ibadet etmelerini, bütün içtenlikleriyle yalnız o'na iman ederek batil olan herşeyden uzak durmaları namazlarında dikkatli ve devamlı olmaları ...*”⁹¹⁸ Şafî mezhebi fıkıh âlim Mâverî (ö. 450/1058) buyurmuş ki: geçen ayette “*İklas*” kelimesi niyet demektir.⁹¹⁹ Kurtubî (ö. 671/1273)ayne kanaatindedir.⁹²⁰ İbn Teymiyye, (ö. 728/1328)'den aynе şey nakletmiştir.⁹²¹

Niyet hem şart hem de vaciptir. Olmazsa olmaz.⁹²² Hatta İbnül Münzir (ö. 318/930), niyetsiz hiç bir şekilde namazın kabul edilmeyeceğini icma olduğunu buyurmuş.⁹²³ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle : *Ameller ancak niyetlere göredir.* Buyurmuş.⁹²⁴

Geçen hadisi şerif'te ise “*İşler maksadlarına göredir.*”⁹²⁵ Bu en temel beş fıkıh Kulli kaidelerinden birisiyle desteklemiştir.

3. 2. 2. Niyetin Kapsamı

Tam Niyeti: Namazı belirletme ve yaklaşma, namazın vacibi ve edebini belirletmek.⁹²⁶

Niyetin yeri kalptir; Niyetin tellafuzu etmemeli, fakat vesveseli insan kendisine destek vermek için telaffuz edebilir.⁹²⁷ Normal bir insan telaffuz etse bir şey olmaz.⁹²⁸ İbn Kayyim (ö. 751/1350) Buna dayanarak: “*Hz Peygamber (s.a.s.) namaza kalkınca sadece tekbir veriyordu.*”⁹²⁹ *Ve hiç niyet telaffuz etmemiştir.*⁹³⁰ Dolayısıyla niyetin telaffuzu ve ameli unutarak ve bilmeyerek farklı olsaydı bir şey değişmezdi, fakat kalbinde olan önemlidir.⁹³¹ Ama bilerek farklı olsaydı

⁹¹⁶ Hece Kevkeb Abid, *Fıkhî'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/161; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/412; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 1/264; Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/213; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzebe mine'l-fıkhî'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/104; İbn Abdilber, *et-Temhîd* 22/100,

⁹¹⁷ Mü'minun 23/1-2.

⁹¹⁸ Beyyine 98/5.

⁹¹⁹ Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/680;

⁹²⁰ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'an*, 5/213;

⁹²¹ İbn Teymiyye, Takıyyuddin Ebu'l-Abbas b. Abdilhalim, (ö. 728/1328), *Mecmu'ul Fetava*, thk. Envar'l-baz-Emiru'l-cazar, nşr. Daru'l-Vefa, 3. Baskı: 1426/2005, 26/31;

⁹²² Hece Kevkeb Abid, *Fıkhî'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/180; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/368, Sâvî, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, 1/197; Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/41; Zühayli, Vehbe, *El-Fıkhü'l-İslamiVe edilletuhu*, 1/680; Ceziri Abdurrahman, *el-Fıkhü ale'l- mezahibi'l-erbaa*, 1/225.

⁹²³ İbnül Münzir (ö. 318/930), *el-İcmâ*, 1/39; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/129.

⁹²⁴ Buhâri “Eyman ve nuzur”, 22; Müslim “İmaret”, 45; Nesâî, “*Talak*”, 24.

⁹²⁵ Meccele 2 md; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslamiVe edilletuhu*, 1/134.

⁹²⁶ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, 2/206; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/130.

⁹²⁷ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 2/26; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/412; Zühayli, Vehbe, *El-Fıkhü'l-İslamiVe edilletuhu*, 1/137.

⁹²⁸ Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 2/4; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/412; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1/137.

⁹²⁹ Buhâri “*Salât*”, 36; Müslim “*Salât*”, 10; Ebû Davûd , “*Salât*”, 123.

⁹³⁰ İbn Kayyim, *Zadu'l Mead*, 1/194.

⁹³¹ Ahdari, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari* 1/79; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halil*, 2/26; Hece Kevkeb Abid, *Fıkhî'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/148; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 2/6; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/364;

namaz sahihi olmazdı.⁹³² Farklı görüşleri anlatarak İbnü'l-Arabî'na göre: namazın niyetinin telaffuzu edilmesi müstehaptır. Öğle namazını kılmak için niyet alıp sonra tekbir getirmeli.⁹³³ Niyetin telaffuz şekli örneğin: “Niyet ediyorum Öğle namazı kılmaya”.⁹³⁴

Bunların bir cümlede toplamak amacıyla İbn Yunus (ö. 451) şöyle buyurmuş ki: “Niyet doğru kalptan alıp telaffuza gerek yok fakat isterse telaffuz edebilir”.⁹³⁵

3. 2. 3. Niyetin Zamanı

Tekbîrâtü'l-ihrâm (namazın ilk tekbiri) ile beraber olur.⁹³⁶ Bununla ilgili İbnü'l-‘Arabî: İhram niyet demektir.⁹³⁷ Hz. Peygamber (s.a.s.): “*Müminin niyeti amelinden hayırlıdır*”⁹³⁸ Yani Niyetin etkisi amelinkiden fazladır, “*Niyet dışında sevap yok*”⁹³⁹ Kulli kaidesiyle desteklemiştir.

Namazdan önce ve sonra çok zaman geçerse sahih olmaz. Mesela abdesti namaz kılmak niyetiyle alır ve namazdan önce başka işlerle meşgul olmuşsa namazı kılmadan önce yeniden niyet alması gerekmektedir.⁹⁴⁰ Az zaman olsa genellikle örfe göre olur, mesela evden namaz kılmak niyetiyle camiye gitmesi ve hiç bir şeye karşamadan sadece namaza gelmesi demektir.⁹⁴¹ Bununla ilgili Mâlikî fakihler arasında üç görüş bulunmaktadır:

⁹³² İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 2/26; Hece Kevkeb Abid, *Fıkhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/148; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 2/6; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslamiVe edilletuhu*, 1/182; Abdülmecid Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: *el-Mehasinü'l-behiyye*; s. 27;

⁹³³ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/412.

⁹³⁴ Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/364; Edevi, *Şerhi'l kebîr*, 1/233; Ceziri Abdurrahman, *el-Fıkhu ale'l- mezahibi'l-erbaa*, 1/231.

⁹³⁵ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 1/412; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslamiVe edilletuhu*, 1/182.

⁹³⁶ Ahdari, *Muhtasar Abdurrahman el-ahdari fî ibadet alâ mezhebi'l-imam mâlik*, 1/19; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fıkhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/104; Ahdari, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari* 1/83; İbn Arafe, *el-Mutasarü'l-fıkhiyye*, s. 234; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 2/31; Ebu'l-Hasan, *kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî. li'r-Risâle İbn Ebî Zeyd*, *el-Kayrevânî* 1/326; Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/284; Kurtubî, *el-Kâfî fî fıkhî ehli'l-medîne*, 1/208; Karafi, *ez-Zehîra*, 2/163; İbn İbn Ebî Zeyd, *Kayrevânî, er-Risâle*, 1/102; Kâdi Abdülvehhâb, *et-Telkîn*, 1/41; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/38; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslamiVe edilletuhu*, 1/142; İbnü'l-‘Arabî, *Ahk'âmu'l-kur'ân*, 8/34; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 1/187.

⁹³⁷ Nifirâvî, *el-favâkhi ed-devani ala risâle İbn Ebî Zeyd el-karevânî* ,1/457; İbn Arafe, *el-Mutasarü'l-fıkhiyye* , s. 235;

⁹³⁸ Kurtubî, *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, 8/293; İbn Abdilber, *et-Temhîd*, 12/264; İbn Rüşd el-Ced (ö. 450), *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/82;

⁹³⁹ Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/133; Mahmud, Fandi Hamza, *el-Farâidü'l-bahiyye fî'l-kava'idü'l-fıkhiyye*, ty, Matbaatü Habîb, Efendi Halid, Dimâşki/Şam: 1298, s. 8; İbn Rüşd el-Ced , *el-Beyân ve't-tahsîl*, 1/373; İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 2/81.

⁹⁴⁰ Ahdari, Abdurrahman, *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari* 1/83; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl*, 2/31; Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/284; Sâvî, *Hâşiyetü' s-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 2/6; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/372; İbn İbn Ebî Zeyd, *Kayrevânî, er-Risâle*, 1/102; Abdurrahman, *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, 1/38;

⁹⁴¹ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasar-i Seydî Halil*, 3/316; Kurtubî, *el-Kâfî fî fıkhî ehli'l-medîne*, 1/200; Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/142; Ceziri Abdurrahman, *el-Fıkhu ale'l- mezahibi'l-erbaa*, 1/237.

1. İbn Rüşd el-Ced ve İbn Abdilberr onlara göre: Namazdan az öne niyet edilmesi kabul edilir.⁹⁴²

2. İbn Vehb ve İbn Ebu Zeyd el-Kayrevânî (ö. 386/996) ve İbnü'l-Cellâb (ö. 327/939) onlara göre: Namazdan az öne niyet edilmesi sahih olmaz.⁹⁴³

3. İbnü'l-Hacib Niyet tekbir ile bağlamak şarttır.⁹⁴⁴

Herhalde niyet tekbirden önce olması gerekiyor.⁹⁴⁵ En iyisi ilk tekbirde elleri kaldırırken niyet almaktır.⁹⁴⁶

İbn Arafe: İmam uyan cemaat (ma'mum) namaza başlarken imama uyumaya niyet almalıdır.⁹⁴⁷ İmam ile imama uyan kişi niyet almalı; dolayısıyla imamın namazı bozulursa imama uyan kişinin de namazı bozulur fakat hades sebep olsaydı bozulmaz.⁹⁴⁸

Eğer biri imama uymaya niyet edip henüz hangi namazı kalacağını bilmiyorsa öğle veya cuma namazı gibi bu şekilde sahih olur. Aynen şekilde bir kimse hangi namaz olduğunu bilmiyorsa imama uyararak niyet alsın misafir ve mukim bile olarak namaz kılsa namaz sahih olur. Mukim, misafir imam olsa cemaaten sonra kalan rekâtı kendileri tamamlar. Misafir, mukim imam olsa ona namazın sonuna kadar uyulması gerekmektedir.⁹⁴⁹

Eğer kişi niyet ederek İmama uymuşsa öğle mi ve ikindi mi namazı olduğunu fark edememişse sonradan imamın ikindi namazı kıldırıldığını fark ederse ve imama uyan kişi öğle namazını da kılmamışsa imama kıldırıldığı namazı batil olur, ancak imama uyan kişi öğle namazını kılmış olsaydı da imama uyararak kıldırıldığı ikindi namazı geçerli olurdu.⁹⁵⁰

Farz namazı kılan imamın arkasında sünnet kılanabilir.⁹⁵¹ Hz. Peygamber "(s.a.s.) ile birlikte namaz kıldıktan sonra, kavmine/yakın ailesinin yanına gider (bu ikinci namazı kendisi için nafile olduğu halde) onlara da (imam olup) namaz kıldırırdı."⁹⁵²

⁹⁴² Ahdari, Abdurrahman, *Hidaytü'l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari* 1/83; İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 2/31; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/374; İbn İbn Ebî Zeyd, Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/102; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/415;

⁹⁴³ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 2/31; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/104; Harasî, *Şerhu-ala Muhtasari Seydî Halil*, 3/316; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/374; İbn İbn Ebî Zeyd, Kayrevânî, *er-Risâle*, 1/102;

⁹⁴⁴ Harasî, *Şerhu-ala Muhtasari Seydî Halil*, 3/316.

⁹⁴⁵ İliş, Muhammed, *Menihü'l-celil fi şerhi Muhtasari Halil*, 2/45; Halil b. İshâk (ö. 776), *Muhtasari Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, 1/31; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî, alâ şerhu's-sagir*, 2/32; Kurtubî, *el-Kâf î f î fikhi ehli'l-medîne*, 1/199; Edevî, *Şerhi'l-kebir*, 1/93; Karavî, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, 1/70; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsil*, 1/142; İbn Kayyım, *et-Tefsiru'l-Kayyım*, 1/417.

⁹⁴⁶ Ebu'l-Hasan, *kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî. li'r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî* 2/521; Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, 1/104.

⁹⁴⁷ Hece Kevkeb Abid, *Fikhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/149; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/400; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/415; Zühayli, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslami ve edilletuhu*, 1/160.

⁹⁴⁸ Karafî, *ez-Zehira*, 1/390;

⁹⁴⁹ Hece Kevkeb Abid, *Fikhi'l-ibadet alâ mezhebi'l-mâlik*, 1/149; Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/372; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklil*, 1/414;

⁹⁵⁰ Desûki, *Hâşiyetü'd-Desûki*, 2/374;

⁹⁵¹ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 7/292;

⁹⁵² Buhârî, "Salâtü'l-cemaat ve'l-imama", 37; Ebû Davûd, "Tahâret", 68;

Kimse farz niyetiyle namaz başlayıp sonra nefile niyetiyle tamamlarsa yeterlidir.⁹⁵³

Niyet konusu değerlendirmelerde ibadet niyete bağlıdır. Onun yokluğunda ibadet de yok olur. İbadet yapmadan önce niyetin yapılması gerekir. Niyet ibadetle bereber hareket edip bitene kakar olması gerekiyor.

⁹⁵³ İbn Arafе, *el-Mutasari' l-fikhiyye*, s. 237.

SONUÇ

Maliki mezhebinde avret yerleri “kaba” ve “hafif” olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bu ayrım, namazın sahih oluşuna, iade edilip edilmemesinde de doğrudan etki etmektedir.

Erkek, kadın ve çocukların mugalleze (kaba, ağır, galiz) avret yerlerini, örtme imkanları varsa örtmeleri gerekir. Bunu da bilinçli olarak yapmaları namazın sıhhat şartıdır, terk edilmesi namazı geçersiz kılar. Namazın sıhhat şartı olan setr-i avretin - mugalaza olarak- namaza başlanmasından namazın bitirilmesine kadar muhafaza edilmesi zorunludur.

Erkek, kadının ve kaba yerleri dışında kalan avreti muhaffefe/hafif olup örtünmesi namazın sünnetlerindedir. Bunun açılması durumunda bu namazın vaktinde iade edilmesi gerekmektedir. Vakit çıkmışsa namazın iade edilmesine gerek yoktur. Hafif avretin açılması durumunda namazın sünnet ve menduplarından kazanılacak sevap azalmış olur, fakat namaz sahihtir.

Mâlikîler sedd-i zeriayı çok kullanmaktadır. Bu sebeple Malikilere göre penise veya kadına dokunmakla abdest bozulur.

Aynı şekilde örf ve adetlere çok dikkat çekiyorlar. Mesela kadınların hayz ve nifasını örf ve adetlere göre hüküm açıklamaktadır. Mesela: Kadın en az hayz süre yoktur. Adetlere göredir.

Mâlikîlerde namazın vakitleri ihtiyari ve zaruri olmak üzere iki kısma ayrılır. Namazı ihtiyari vaktinde kılmak gerekir. Fakat mazeret nedeniyle ruhsat hükmünden faydalanarak zaruret vaktinde de namaz kılınabilir. Mâlikîlere göre gerektiğinde namaz vaktinde iade edilir, vakti çıktıktan sonra iade edilmez.

Malikilere göre teyemmüm tam abdest ve gusül yerine geçmez. Yine de teyemmüm ile kılınan namaz sahihtir. Fakat her namaz için teyemmüm abdesti alınması gerekir. Teyemmüm abdesti ile eşiyile cima yapamaz, su ile gusül abdesti alması gerekir.

Malikilere göre imkân nisbetinde ve güven ortamı sağlanarak kiblenin belirlenmesi ve namazın kibleye yönelerek kılınması farzdır. Seferilikte sünnet ve vitir namazları için kible şartı aranmaz, vasitanın yönüne göre namaz kılınır.

Maliklerde makâsidü’ş-şerîaya ayrı bir önem verildiğinden beş zaruri maslahata yönelik bir tehlike bulunduğu anda abdestin terk edilip teyemmüm alınması meşrudur.

KAYNAKÇA

Şihâbüddin, Abdurrahman b. Muhammed b. Askar (ö. 732/1332), *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l-mesâlik*, yy. ty.

Adevî, Ebu'l-Hasan, Ali b. Ahmed (ö. 1189/1775) *Hâşiyetü' l-Adevî Ala şerhi kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî*, c. 1-8, ty, yy.

_____, *Kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî. li'r-Risâle İbn Ebî Zeyd, el-Kayrevânî*, c. 1-2, thk. Yusuf Muhammed, Dâru'l-fikir, Beyru 1422.

Ahdari, Abdurrahman (ö. 953/1545), *Hidayrtü'l-mutaamid es-salik şerh el-ahdari*, ty, yy.

Ahdarî, Ebu Zeyd Abdurrahman b. Muhammed es-Sagir (ö. 983/1575), *Muhtasar Abdurrahman el-Ahdarî fi ibadet alâ mezhebi'l-imam mâlik*, ty, yy.

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), *el-Müsned*, c. 1-6, nşr. Müessesetü kurtuba/Kahire.

Amin Abulhafiz, *İtifakât ibn Rüşd min hilâl kitâbihi Bidâyetü'l-müctehid dirasat'ü-fikhiyyet'ü-mukarene*, c. 1-3, nşr. Libya Ünversite sabha.

Bacî, Ebu'l-Velîd Süleyman (ö. 494/1100), *el-Münteka şerhi muvatta*, c. 1-4, ty, yy.

Baytop, Turhan, "Misvak", *DİA*, İstanbul 2005, 30/191-192

Bekrî, Muhammed b. Ebi Suleyman, *el-İstignâ fi'l-farku ve'l-istisnâ*, c. 1-2, thk. Suud b. Mes'ad, 1. Baskı, nşr. Camiatü'lUmmu'l-kura 1408/1988,

Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim (ö. 256/869), *el-Câmiu's-Sahih*, c. 1-9, nşr. Dâru ş-şa'b/Kahire 1407/1987.

Cezîrî, Abdurrahman (ö. 1882/1942), *El-Fıkh alel Mezâhibi'l-Erbaâ*, c. 1-5, ty, yy.

Coşkun, Ertuğrul, *Haneî Mezhebinde Namaz Ve Oruş Ahkâmi İle İlgili İçtihad Farklılıklarının Usul Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eylül 2011.

Desûkî, Muhammed b. Ahmed (ö. 1230/1851), *Hâşiyetü' d-Desûkî*, c. 1-20, ty, yy.

Ebi Ömer Dibyan b. Muhammed, *Mevsûatü ahkâmu't-tahâret*, nşr. Mektebetu'r-Ruşd, 2. Baskı 1426/2005.

İbn Ebi Zeyd, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Kayrevânî (ö. 386/996) *er-Risâle*, nşr. el-Mektebe Sekefi Beyrut, ty, yy.

_____, (ö. 386/996) *Nevâdir ve ziyadet alâ ma mâ fi'l-Müdevvene min gayriha mina'l-umuhâtü*, ty, yy.

Ebu Abdullah, Muhammed b. Râşid (ö. 736/1336), *el-Mezheb fi zabti-mesâili'l-mezheb*, thk. Muhammed b. el-Hadî Ebu'l-Cafân, nşr. İmaretü'l-arabiyetü'l-Mutahide, yy.

Ebû Muhammed Kâdi Abdülvehhâb (ö. 422/1031) *et-Telkîn fi'l-mezhebi'l-Malikî*, c. 1-2, thk. Ebû Uvays Muhammed, Dâru'l-kütübü'l-ilmiiye, 1425/2004.

_____, *Maüine alâ mezhebi âlimü'l-medine*, c. 1-3, thk. Humeys Abdülhak, Ümmü'l-Kura Üniversitesinde Doktora tezi, Mektebetu't-Ticariyye.

Edevi, Ahmed b. Muhammed (ö. 1201/1787), *Şerhi'l kebîr*, c. 1-4, ty, yy.

Enes, Ebu Abdullah, Malik b. Enes (ö. 179/795), *el-Muvattâ*, c. 1-2, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki, nşr. Mısır: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

_____, *el-Müdevvenetu'l-kübrâ*, c. 1-4, thk. Zekeryâ Umeyrâ, Beyrut/Lübnan Dâru'l-kütübü'l-ilmiiye, yy.

Halil b. İshâk (ö. 776/1375), *Muhtasar-i Seydî Halil fi'l-ibadet ala mezhebi'l-imam malikî*, thk. Ahmed Cad, Dâru'l-hadis/Kahire 1426/2005.

Hamamisi, Sariya Abdülhak, *el-Fıkh ve'l-İftah fi tahâreti'n-Nisâ fi zav'i fıkhı'l-Malikî*, nşr. Dâru İbn Hazm, Beyrut/Lübnan 1427/2006.

Harasî, Muhammed b. Abdullah (ö. 1101/1690), *Şerhu Âlâ Muhtasar-i Seydî Halil*, ty, yy.

Hattâb, Ruayni, el-Megrip, (ö. 954/1547), *Mevâhibü'l-celîl şerhi Muhtasari Halil*, Dâru Alimu'l-Kütübü, Zakarya Umuyret. ty, yy.

Hece Kevkeb Abid, *Fıkhı'l-ibadet alâ mezhebi'l-Mâlik*, thk. İbrahim Yakub Cezâyirli, yy.

İbn Abdilber, Cemaleddin Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah En-Nemerî, el-Kurtubî (ö. 463/1071), *et-Temhîd li mâfi'l-muvattai mine'l-meânî ve'l-esânîd*, thk. Mustafa b. Ahmed alevî ve Muhammed Abdulkebir Bekrî, Müessesetü'l-kurtuba, yy.

_____, *İhtilaf Akvali-Mâlikî ve ashabihi*, thk. Humeyd Muhammed ve Meykuluş Murâni, nşr. Daru'l-Garbi, yy.

_____, (ö. 463/1071), *el-İstizkâr*, c. 1-6, thk. Salim Muhammed ve Muhammed Ali, Beyrut Daru'l-kütübü'l-ilmiiye 1421/2000.

İbnü'l-'Arabî, Kâdi Muhammed b. Abdullah Ebu Bekr (ö. 548/1148), *el-Kabas fi şerhu Muvatta Mâlik b. Enes*, c. 1-3, thk. Muhammed Abdullah Veled Kerim, nşr. Dâru'l-garbi'l-İslamî.

_____, *el-Mahsûl fi usulu'l-fıkh*, thk. Huseyn Ali, nşr: Dâru'l-Bayârik /Urdun, 1. Baskı: 1999/1420.

_____, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, c. 1-8.

İbn Arafe, Muhammed el-Vergimâni (ö. 803), *el-Mutasarü'l-fıkhiiyye*, thk. Abdurahman Muhammed Hayr, nşr. Müessesati'l-Half Ahmed el-Habtur li'l-'imali'l-Hariyye 1435/2014.

_____ *Metni er-Risâle Kayrevânî*; nşr. Dâru'l-fikir.

İbn Hacer el-Askalânî, Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed (ö. 852/1448), *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Ahmed b. Ali b. Hacer ve diğeri, Beyrut Dâru'l ma'rife h. 1379.

İbn Kayyım, Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyüb b. Sadi Şems ed-Din İbn Kayyım el-Cevziyye (ö. 751/1350), *Zadu'l Mead fi hadyî hayırî'l-beriyye*, c. 1-5, ty, yy.

_____ *et-Tefsiru'l-Kayyım*, thk. Muhammed Uveys, yy.

İbn Mace Ebu Abdullah Muhammed b. Yazid (ö. 273/887), *Sunan İbn Mace*, c. 1-5. nşr. Mektebetu Ebi Mu'ati.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem (ö. 711/1311) *Lisânü'l-Arab*, c.1-15, Beyrut/ Dâru Sadir.

İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed el-Ced (ö. 450/1058), *el-Beyân ve't-tahsîl*, c. 1-18, thk. Haccı, Muhammed, Beyrut 1988/1408.

İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Hafîd, (ö. 595/1198), *Bidâyetü'l-müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesîd*, c. 1-2, Mısır 1395/1975.

İbn Yunus Ebi Abi Bekr b. Abdullah, (ö. 451/1059), *el-Câmi' li mesâil müdevvene ve'l-muhtalita*, c. 1-24, thk. Ebu fazl Ahmed b. Ali, yy.

İbnü'l-Hâcib Cemelleddin Ebu Amr Osman b. Ömer (ö. 646/1249), *Câmi'l-ümmehât*, ty, yy.

İbnü'l-Hümâm, Kemalüddîn Muhammed b. Abdulvâhid (ö. 861/1456), *Fethu'l-Kadîr*, ty, yy.

İbnül Münzir, Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim el-Münzir en-Nisâburî, (ö. 318/930), *el-İcmâ*, thk. Fuad Abdulmunim Ahmed, nşr. Dâru'l-Müslim 1425/2004.

İlîş, Muhammed (ö. 1299/1882), *Menihü'l-celîl fi şerhi Muhtasari Halîl*, Dâru'l-fikir 1404/1984.

İshak, Halil, el-Mâlikî (ö. 776/1375), *et-Tevzih fi şerhi muhtasar-i el-fer'i li ibnü'l-Hacib*, c. 1-8, thk. Ahmed b. Abdulkerim Necib Osman, nşr. Kahire 1429/2008, Dâru'l-Necîbaviyye li'l Barmaca ve'd-Diresat ve't- Tibaa ve'n-Neşr.

_____, *et-Tevzih şerhu muhtasar-i ibnü'l-hacib fi fikihu'l- imam Malik*, c. 1-7, thk. Muhammed Ösman, nşr. Muhammed Ali, Beyrut/Lübnan Dâru'l-Kütübü'l-ilmîyye, yy,

Karâfî, Şihâbüddin Muhammed b. İdrîs (ö. 684/1285), *Envarü'l-buruk fi enva'il-furuk*, ty, yy.

_____, *ez-Zehîra*, c. 1-14, thk. Muhammed Haccî, nşr. Beyrut: Dâru'l-Garb, 1994.

Karavi, Muhammed Ali, *el-Hulasatü'l-fikhiyye ala mezhebi's-sadatü'l-Mâlikîyye*, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye.

Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed (ö. 671/1273), *el-Câmi'li ahkâmi'l-kur'ân*, c. 1-20, thk. Ahmed el-Berdavani, ve İbrahim atfayş, nşr. Kahire Dâru'l-kutubu'l-Mısıriyye, 3. Baskı 1969/1384 .

Makkari, Ebu Abdullah Muhammed b.Ahmed (ö. 759/1357), *el-Kava'id*, thk. Muhammed ed-Derabi, Ribat 2012.

Meccâci, Muhammed Sakhâl, *el-Mühazzeb mine'l-fikhi'l-Mâlikî ve edilletuhu*, Dâru'l-va'ay/Cezâyir Dâru'l-kalem/Dımaşk 1431/2010, yy.

Mehmet Şener, "Gusül", *DİA*, İstanbul 1996, 14/213-214.

Memiş, Osman, *Namaz Vakitleri Ve Namazların Cam'i (Birleştirilmesi)*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı, Bursa 2005.

Mevvâk, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf (ö. 897/1492), *et-Tâc ve'l-iklîl li-muhtasar halîl*, ty, yy.

İbn Receb el-Hanbelî, Zeynuddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ahmed (ö. 795/1393) *Fethu'l-Bârî*, c. 1-6, thk. Ebu Muaz Tarik b. İvaz, 2. Baskı, nşr. Dâru İbn Cevziyye Saudi h. 1422.

Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb (ö. 450/1058), *el-Hâvî'l-kebîr*, c. 1-18, nşr. Beyrut: Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye 1414/1994.

Muhammed b. Abdalbaki b. Yûsuf ez-Zerkânî (ö. 1122/1710), *Şerhu'z-Zarkânîala Muvattâ İmam Mâlik*, c. 1-4, nşr. Beyrut Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye 1411.

Müslim, Ebu'l-Huseyin, Müslim b. Haccac en-Nesâburî (ö. 261/874), *el-Câmiu's-Sahih*, c. 1-4, Dâru'l-Cil, Beyrut.

Nesâî Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sunan Nesâî*, c. 1-8, thk. Abdulfattah Ebu Gada, nşr. Mekteb el-Metbu'atü'l-İslamiyye/Haleb, 2. Baskı 1406/1986.

Nifirâvî, Ahmed b. Ganim b. Selim (ö. 1126/1774), *el-Favâkîhi ed-devani ala risâle ebi Zeyd el-karevânî*, c. 1-3, thk. Riza Fariha, mektebetu's-sakafetu'd-Diniyye.

Sâvî, Ahmed b. Muhammed (ö. 1241/1825), *Hâşiyetü' s-Sâvî alâ şerhu's-sagir*, c. 1-11, ty, yy.

_____, *Bulgatü's-salik li-arabi'l-mesalik*, c. 1-4, thk. Muhammed Abdisselâm, nşr. Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, Beyrut/Lübnan 1415/1995.

Serahsî, Ebu Bekir Muhammed b. Ebû Sehl (ö. 490/1097), *Usûlu's-Serahsî*, c. 1-2, ty, nşr. Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye Beyrut 1414/1993.

Seyyid Kutub İbrahim (ö. 1386/1966), *Fî zilâli'l-kur'ân*, c. 1-6, Dâru Şurûk/Kahire, ty, yy.

Şâfiî, Ebu Abdullah Muhammed b. İdrîs (ö. 204/819), *er-Risâle*, c. 1-3, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, nşr. Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye.

Şinkiti, Abdul İlah, *Nizmü'l-ahdar li-Şinkiti*, ty, yy.

Şatibî, İbrahim b. Musa b. Muhammed (ö. 790/1388), *el-Muvafakat fi Usuli's- Şeriat*, c. 1-7, thk. Ebu Ubeyde meşhur b. Hasan, nşr. Dâru İbn Affân 1417/1997.

Şernubî el-Ezheri, Abdülmecid (ö. 1349) *Şerhu metni Aşmâvî li-Şernubi el-Mussama: el-Mehasinü'l-behiyye*; Dâru's-sûdâniyye li'l-kubub 1425/2005.

Tirmizi, Muhammed b. İsa (ö. 279/892), *el-Cami's-Sahih Sunanu't-Tirmizi*, c. 1-5, thk. Ahmed Muhammed Şakir, nşr. Dâru İhyâ't-turasi'l-Arabi/Beyrut.

Uveys, Şeyh Muhamed, *et-Tefsiru'l-kayyim li İbn kayyim*, nşr. Hiric Nedvetü'l-Ulamâ fi Hind.

Zühayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslami Ve Edilletuhu*, 1-10, Dimaşk/Suriye, Dâru'l-fikir.

